

БИЛТЕН

4
2001

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, април 2001

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	5
Функционална класификација на владините расходи	5
Бруто домашен производ	6
Цени	6
Работна сила (според Анкетата на работната сила)	7
Надворешно-трговска размена	7
Индустриското производство во 2000 и 2001 година	8
Цените во 2000 и 2000 година	8
Надворешно-трговската размена во 2000 и 2001 година	10
Надворешен долг	11
Табела 2: Состојба на надворешниот долг	11
Буџетски приходи	12
Табела 5: Приходи на Буџетот на Република Македонија	13
Буџетски расходи	14
Табела 6: Расходи на Буџетот на Република Македонија	15
Табела 7: Буџет - Централна државна власт	16
Табела 8: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	17
Табела 9: Фонд за здравствено осигурување	18
Табела 10: Фонд за вработување	19
Табела 11: Фонд за магистрални и регионални патишта	20
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	21
Табела 12: Македонска берза - Извештај за тргување од 1.03 до 31.03.2001	22
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	24
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	24

СТАТИИ

Продолжуваме во правец на реформите, Интервју со г-дин Никола Груевски, министер за финансии на Република Македонија	25
м-р Антонета Манова Ставреска - Влијанието на странските банки врз домашната банкарска индустрија	31
м-р Зоран Јовановски - Реформата на пензискиот систем и развојот на финансискиот систем во Република Македонија	36
Марина Наќева-Кавракова - Актуелни аспекти на приватизацијата во Република Македонија	39
Д-р Сем Вакнин - Типологија на финансиските скандали	42
Златко Антевски - Слободни економски зони во Република Македонија	45
Томо Томовски - Инвестиционите фондови како институционални инвеститори	49
Драги Тасевски - Почетни искуства во управувањето со јавниот долг (компаративен приод)	53
Софија Герасимова - Постапка и начин за одлагање на плаќањето на даночниот долг и негово евидентирање во книговодствената евиденција	56
Владимир Здравев - Системска мерка во начинот на работење на даночните обврзници во прометот на мало на добра и услуги	59
Мирослав Јовановиќ - Улогата на Секторот за информатика во работата на Министерството за финансии	62
Билјана Јаневска - Професија-брокер во осигурувањето, новина на македонскиот осигурителен пазар	64

ПОЧИТУВАНИ,

Пред Вас е априлскиот број на билтенот на Министерството за финансии. Во него ги имате сите поважни податоци за македонската економија, движењето на берзата, цените и т.н.

Во делот на објавени текстови, од овој број започнува серија на текстови кои се директно поврзани со законските и другите можности и поволности за странски инвестиции во земјата.

Со оглед дека билтенот освен на македонски се печати и на англиски јазик и се дистрибуира во над 500 странски инвестициони банки и компании и се објавува на WEB страницата на Министерството за финансии, која е сè повеќе посетена како од домашни така и од странски инвеститори, оценивме дека една подолга серија на вакви текстови во која подетално ќе се опишат процедурите и законската регулатива во земјата е многу значајна.

Минатата година и покрај многу слабата инвестициона промоција беше најуспешната година во влез на странски инвестиции во Република Македонија, година во која се инвестирани околу 150 милиони долари. Ова беше резултат на големото отворање на земјата за странски инвестиции и бројните реформи во економијата делумно направени во 1999 година и поголем дел во 2000 година. Освен големите даночни реформи, бројните реформи во банкарството, осигурувањето и девизното работење, минатата година имавме силно забрзување на процесот на приватизацијата како и мноштво закони во правец на подобрување на сопственичките права (Закон за денационализација, Закон со кој се враќаат т.н. стари заробени девизи со кој земјата се обврза 1,1 милијарда ДЕМ за 10 години, Закон за сопственост и т.н.) што ја зголемува сигурноста кај инвеститорот. Покрај ова земјата, се одлучи и на изградба на слободни индустриски зони (кои се во зародиш), а склучи и голем број на договори за слободна трговија (Турција, Украина, Бугарија, земјите членки на ЕФТА, СР Југославија, Хрватска, Словенија).

Договорот за асоцијација и стабилизација е посебна погодност (отворање на 350 милионски пазар) и

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии

тој е веќе ратификуван од двата парламента (на Република Македонија и ЕУ). Стабилната монетарна политика, аранжманите со ММФ и СБ се дополнителен сигнал за странските инвеститори. Парламентот наскоро треба да прифати и измени на Законот за трговски друштва со кој се врши радикално поедноставување на регистрацијата на фирми. Сепак, сенка на сите овие напори, како и на одличните односи со соседите (Грција, Бугарија, СР Југославија и Албанија) фрлаат нападите на нападите на групи терористи поранешни припадници на ОВК, кои од кога еднаш (март) беа потиснати, кон крајот на април се вратија за да го забележат својот уште поголем пораз на борбеното поле. Иако во земјата животот се одвива релативно нормално (освен во неколку погранични села во северозападниот претежно планински пограничен појас), сепак сликата што однадвор се добива за Република Македонија е обесхрабрувачка. Се сеќавам кога прв пат отидов во Израел пред неколку години. Гледајќи ги претходно ТВ снимките од оваа земја, моето чувство и предрасуди беа многу различни и полоши од реалното живеење во најголемиот дел од оваа земја.

Сега, го чувствувам истото и за Македонија. Кога неодамна бев во Вашингтон како Македонец, имав

многу понепријатно чувство за земјата таму, отколку кога се вратив.

Како и да е, ова ќе влијае неповолно, но сепак верувам дека брзо ќе заврши и состојбите ќе се нормализираат, а бизнисот во Македонија ќе биде исто како и до сега - прилично атрактивен.

Оваа година уште во јануари влегоа над 300 милиони долари странски инвестиции со продажбата на 51% од македонскиот телеком, а дури и за време на

нападите на терористите постои интерес за купување големи македонски компании и многу од нив се реализираат.

Верувам дека информациите од овој број ќе Ви бидат интересни.

Уживајте во страниците на овој билтен.

МИНИСТЕР,
Никола Груевски

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ

годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	2.9	2.7	5.1 *
Инфлација (просек)	%	349.8	121.8	15.9	3	4.4	1.2	-1.1	5.8 **
Инфлација (крај на период)	%	229.6	55.4	9.2	0.2	4.5	-1	2.3	6.1 **
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.8	-0.1	3.5
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3
Извоз (F.O.B.)	USD млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32 *
Увоз (F.O.B.)	USD млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08 *
Трговски биланс	USD млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.60	-0.59	-0.76 *
Биланс на тековна сметка (со грантови)	USD млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.31	-0.11	-0.13 ***
како % од БДП	%	0.6	-4.7	-5.0	-6.5	-7.4	-8.7	-3.0*	-3.4 *
Девизни резерви	USD млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.34	0.46	0.71
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	2.1	2.3	3.1	3.5 *
Надворешен долг	USD млд.	n.a.	n.a.	1.44	1.17	1.13	1.40	1.44	1.43 *
како % од БДП	%	n.a.	n.a.	32.3	26.6	30.5	41.5	43.4	45.7 *

* Претходни податоци

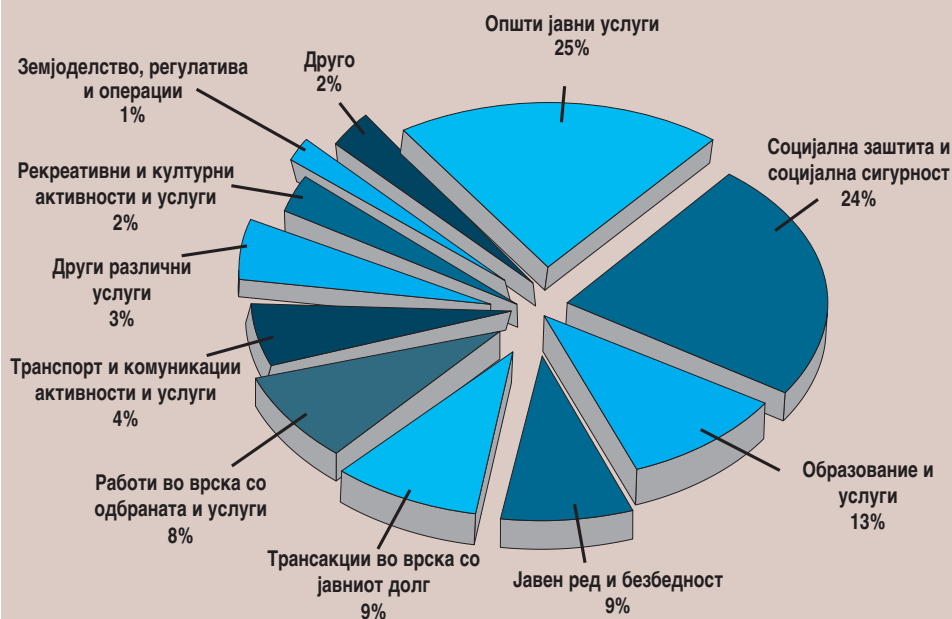
** Во 2000 година инфлацијата е прикажана преку трошоците на живот.

*** Податокот е заклучно со 30.11.2000

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА ВЛАДИНИТЕ РАСХОДИ

Функционалната анализа на расходите на глобалната јавна потрошувачка овозможува согледување на структурните сегменти на јавната потрошувачка според нивната функција, споредба со другите земји во транзиција и откривање на можностите за рационализација. Изготвена според меѓународните стандарди, функционалната класификација на Буџетот на централната државна власт за 2001 година покажува дека најголемиот дел од буџетските расходи е наменет за општите јавни услуги (25%) и социјалната заштита и социјалната сигурност (24%). Значајна концентрација на расходите на централниот буџет се забележува и во образовната сфера (13%), што секако е позитивен индикатор. Важно е да се одбележи и тоа дека учеството на расходите за јавен ред и безбедност (9%) и работите во врска со одбраната (8%) е во согласност со општиот тренд во развиените земји и повеќето земји во транзиција. За трансакциите во врска со јавниот долг кои не се класифицираат по функции, според Буџетот на Република Македонија за 2001 година ќе се издвојат 9% од вкупните расходи.

Функционална класификација на владините расходи
(според Буџетот на Република Македонија за 2001 година)

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

* Претходни податоци

- во мил. САД долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ¹⁾	3,351	3,390	3,439	3,540	3,633	3,290

Извор: Државен завод за статистика

- во САД долари

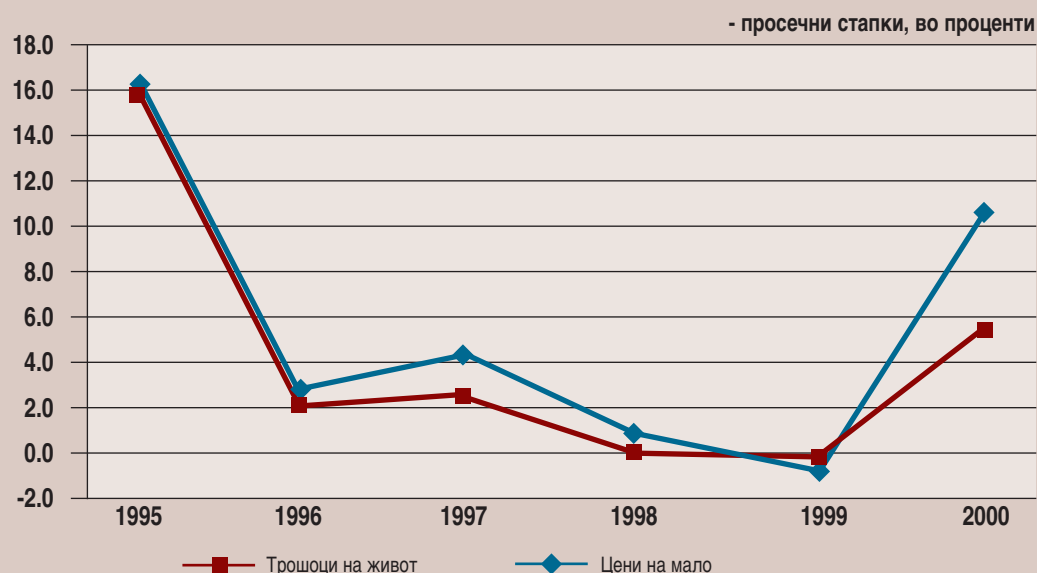
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ по жител¹⁾	1,705	1,709	1,722	1,763	1,796	1,885

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

- просечни стапки, во проценти

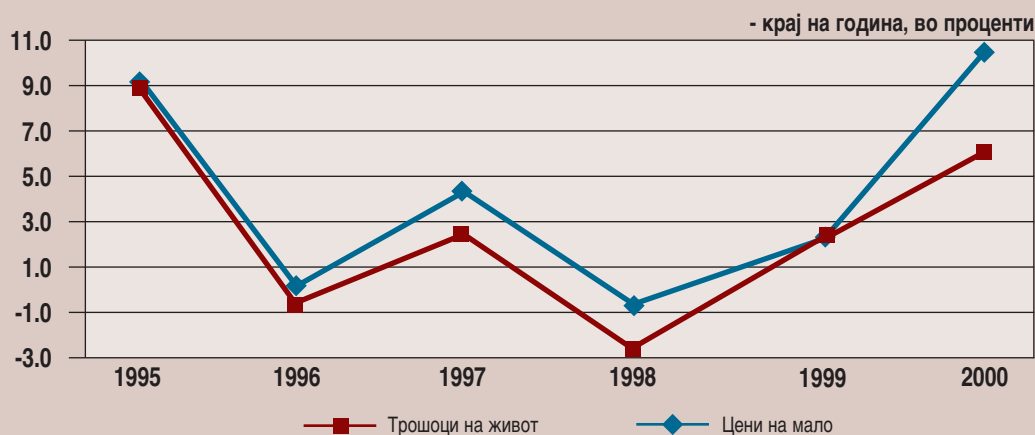
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6

Извор: Државен завод за статистика

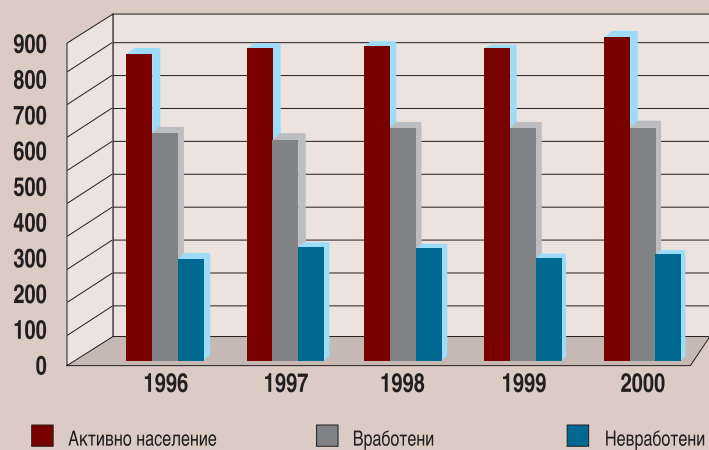
- крај на година, во проценти

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8

ЦЕНИ

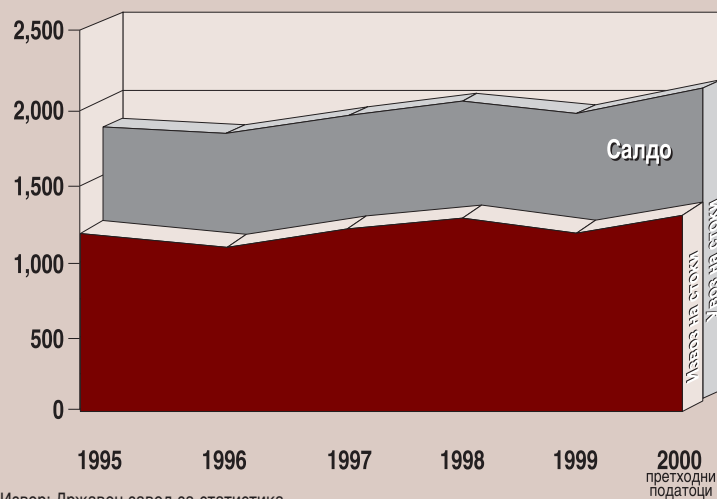
Извор: Државен завод за статистика

РАБОТНА СИЛА
(според Анкетата на работната сила)

Извор: Државен завод за статистика

	- во илјади лица				
	1996	1997	1998	1999	2000
Активно население	789.1	800.5	823.8	806.7	811.6
Вработени	537.6	512.3	539.8	545.2	549.8
Невработени	251.5	288.2	284.1	261.4	261.7

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Извор: Државен завод за статистика

	- во мил. САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,319
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,085
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-766

1) Претходни податоци

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Производството во индустријата во Република Македонија во март 2001 година во споредба со претходниот месец оваа година бележи пораст од 6,2%. Според економската намена на производството, зголемувањето се должи на порастот на средствата за труд (17,6%), материјалите за репродукција (9,7%) и стоката за широка потрошувачка (0,7%).

Во март оваа година од вкупно застапените 32 индустриски гранки, во 24 гранки индустриското производство е повисоко во споредба со претходниот месец. Особено за одбележување е високиот пораст на преработката на каучук (за 253,4%), собирањето и примарната преработка на индустриски отпадоци (за 172,5%), производството на бичена граѓа и плочи (за 102,2%), производството за разновидни производи (за 87,5%), производството на кожа и крзно (за 34,6%), производството и преработката на хартија (за 23,4%) и производството на прехранбени производи (за 14,9%).

Во однос на истиот месец во 2000 година, индустриското производство во март 2001 година бележи пад од 16,9%, а во споредба со март 1999 година регистриран е пораст од 3,5%. Особено изразено, на годишно ниво, е намалувањето кај преработката на обоени метали (за 69,8%), машиноградбата (за 53,5%), производството на финални производи од дрво (за 42,3%) и производството на базни хемиски производи (за 41%).

Во првиот квартал од 2001 година во однос на истиот период минатата година, производството бележи намалување од 8,7%, пред сè, како резултат на падот на производството на материјалите за репродукција од 12,9% и на стоките за широка потрошувачка од 4%. Истовремено, кај средствата за труд е остварен пораст од 23,5%.

ЦЕНИ

Трошоците на живот во март 2001 година остварија благ пораст од 0,1% во однос на претходниот месец. Притоа, најголем месечен пораст на животните трошоци е забележан во групите: “стан” (станарина, вода и услуги) за 0,9%, “домување” и “огрев и осветление” за 0,5%. Истовремено, забележано е намалување на трошоците во групите: “облека и обувки” и “хигиена и здравје” за 0,2% и “сообраќајни средства и услуги” за 0,1%. На ниво на претходниот месец останаа индексите во групите: “тутун и пијалоци”, “култура и разонода” и “покуќнина”.

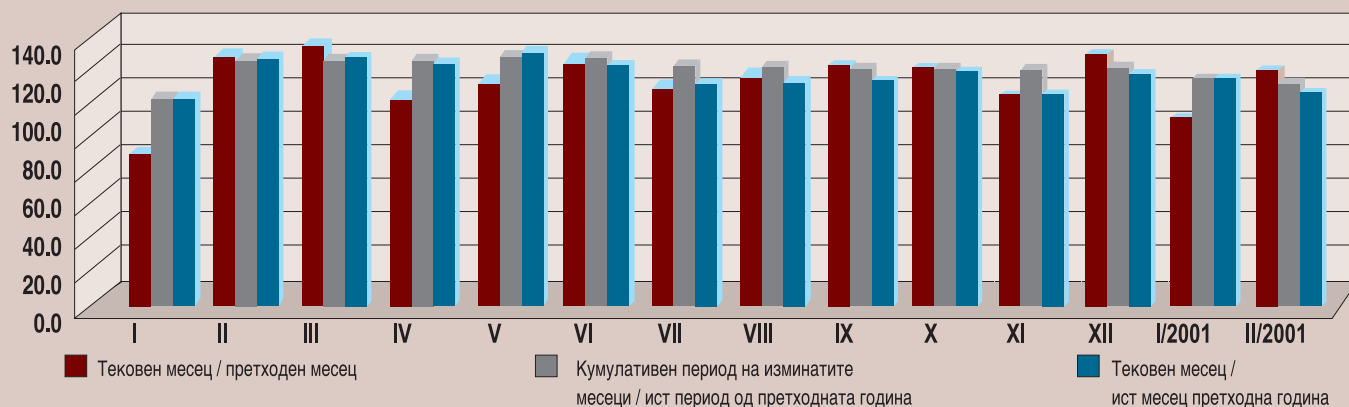
Во однос на минатогодишниот март, индексот на трошоците на живот во третиот месец од оваа година покажува зголемување од 6,0%, најмногу како резултат на зголемувањето на трошоците за сообраќајни средства и услуги (20,2%) и услуги (15,5%).

Во првото тромесечие од годината остварен е просечен пораст на трошоците на живот од 5,0%, што е за 0,8 процентни поени помалку во однос на просечната стапка на инфлација за 2000 година. Според тоа, стапката на инфлацијата се враќа во зоната на ниски едноцифрени вредности, што е и долгорочна ориентација на макроекономската политика во Република Македонија.

Цените на мало во текот на март 2001 година, во однос на претходниот месец останаа на исто ниво. Структурно, пораст на малопродажните цени во однос на претходниот месец е забележан во групите: “земјоделски производи” за 0,3% (поради повисоките цени на овошјето за 3,0% и рибата за 0,6%), “прехранбените производи” за 0,2% и “индустриско прехранбените производи” за 0,2% (поради повисоките цени на млечните про-

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Индустриско производство	2000 и 2001 година (по месеци)												- индекси		
	I/2000	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I/2001	II	III
Тековен месец / претходен месец	76.4	112.9	119.0	87.5	96.6	109.3	92.3	99.2	109.4	106.5	90.2	111.2	75.5	104.7	106.2
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	107.9	110.0	110.3	110.0	111.0	110.6	108.4	106.4	105.3	105.2	103.6	103.5	100.4	96.6	91.3
Тековен месец / ист месец претходна година	107.9	112.2	110.7	109.0	115.6	109.0	96.4	93.2	98.2	104.8	90.0	101.4	100.4	93.2	83.1

Извор: Државен завод за статистика

изводи за 1,6%, месото за 1,0% и преработките од месо за 0,3%). Минимално намалување од 0,1% на индексот на цените во однос на февруари е забележан во групата “непрехранбени индустриски производи”.

Вкупниот индекс на цените на мало во март 2001 година во однос на истиот месец од претходната година е

повисок за 7,5%, што е за 0,1 процентен поен пониско во однос на февруари.

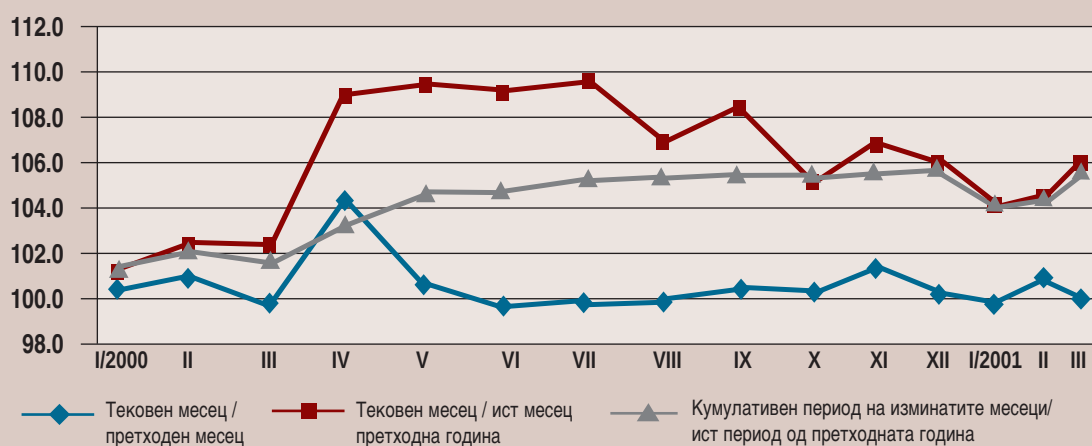
Во првите три месеци од годината просечниот пораст на цените на мало е сведен на 7,6%, што е за 3,2 процентни поени помалку во однос на 2000 година.

ТРОШОЦИ НА ЖИВОТ

2000 и 2001 година (по месеци)

- индекси

Трошоци на живот	I/2000	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I/2001	II	III
Тековен месец/претходен месец	100.4	101.1	100.4	104.8	100.2	100.3	99.7	99.8	100.5	100.3	102.7	100.3	99.5	100.4	100.1
Тековен месец/ист месец претходна година	100.3	104.4	104.9	114.0	114.3	115.1	115.7	113.3	113.5	109.6	112.6	110.8	108.0	107.4	106.0
Кумулативен период на изминатите месеци/ист период од претходната година	103.3	103.9	104.2	106.5	108.0	108.8	109.7	110.1	110.4	110.3	110.6	110.6	108.0	107.7	105.0

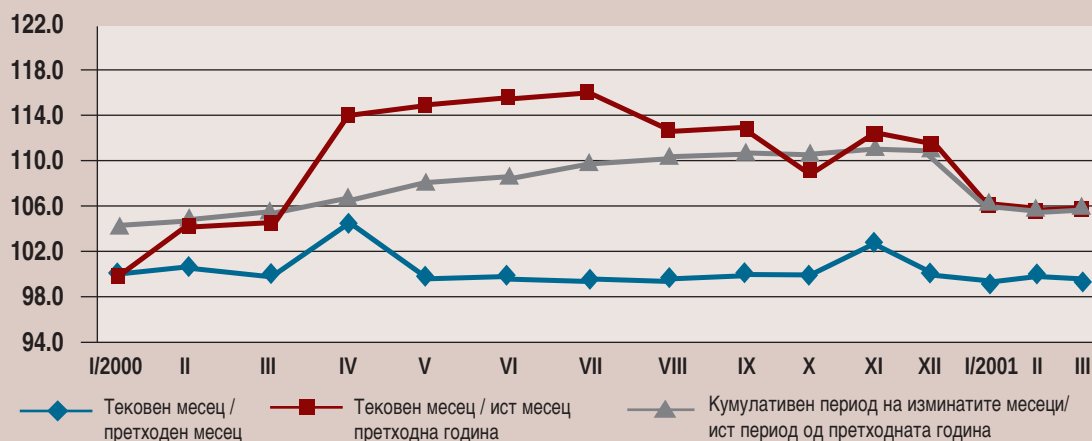
Извор: Државен завод за статистика

ЦЕНИ НА МАЛО

2000 и 2001 година (по месеци)

- индекси

Цени на мало	I/2000	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I/2001	II	III
Тековен месец/претходен месец	100.4	101.1	100.4	104.8	100.2	100.3	99.7	99.8	100.5	100.3	102.7	100.3	99.5	100.4	100.0
Тековен месец/ист месец претходна година	100.3	104.4	104.9	114.0	114.3	115.1	115.7	113.3	113.5	109.6	112.6	110.8	108.0	107.4	107.5
Кумулативен период на изминатите месеци/ист период од претходната година	103.3	103.9	104.2	106.5	108.0	108.8	109.7	110.1	110.4	110.3	110.6	110.6	108.0	107.7	107.6

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Обемот на стоковната размена на Република Македонија со странство во периодот јануари - февруари 2001 година изнесува 427,4 милиони долари и е за 16,4% помал во однос на истиот период претходната година. Притоа, извозот учествува во вкупната размена со 42,2%, а увозот со 57,8%. Покриеноста на увозот со извоз е 73,2%, а салдото на размена е негативно и изнесува 66,2 милиони долари. Дефицитот во овој период од годината во однос на истиот период 2000 година бележи значителен пад од 34,1%, или 34,3 милиони долари помалку.

Во текот на февруари, извозот на македонски стоки изнесуваше 98,6 милиони долари, што е за 20,2% повеќе во однос на претходниот месец. Истовремено, реализиран е увоз на стоки во вредност 129,2 милиони долари, односно 9,9% повеќе споредено со јануари. Споредено со истиот месец минатата година, индексот на надворешно - трговската размена, во февруари оваа година е намален за 20,8%.

Во разгледуваниот период, најголемо учество во извозот имаат разните готови производи (35,0%), производите класирани според материјалот (30,4%) и пилалците и тутунот (11,4%), а кај увозот доминираат разните трансакции и неспомнатата стока (24,5%), минералните горива и мазива (19,0%) и машините и транспортните уреди (15,5%).

Набљудувано според економската намена на стоките, во првите два месеци од оваа година, извозот на стоки за широка потрошувачка достигна 90,1 милиони долари, односно 49,9% од вкупниот извоз, а веднаш потоа следи извозот на производи за репродукција со 85,9 милиони долари (47,6%). Состојбите на страната на увозот се поповолни, со оглед на тоа што се зголемува учеството на увозот на производи за репродукција (70,7%), за сметка на увозот на стоки за широка потрошувачка (19,1%).

Анализирано според производи, во периодот јануари-февруари 2001 година, најголеми приливи се остварени од извозот на топло валани производи од железо (13,4 милиони долари), женски блузи и кошули (12,3 милиони долари) и нелегиран цинк (10,7 милиони долари).

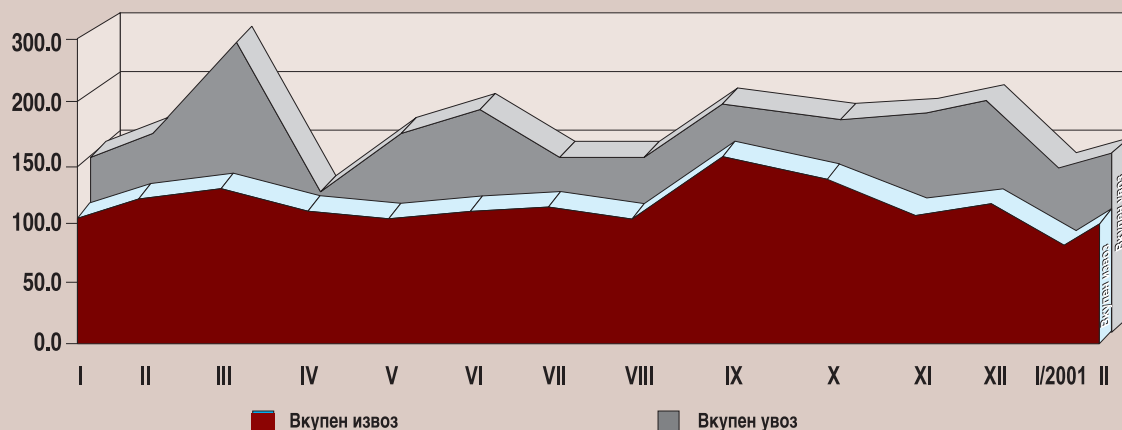
Инаку, во разгледуваниот период не беа регистрирани позначајни промени во поглед на географската насоченост на стоковната размена на Република Македонија. Следствено, групацијата на развиени земји и понатаму е најголемиот трговски партнер на Република Македонија, со учество од 63,7% во извозот и 48,6% во увозот. Притоа, најголем дел од извозот на македонски стоки се остварува во земјите членки на ЕУ (45,9%), а на републиките од поранешна СФРЈ отпаѓаат 30,9%. Истовремено, доминира увозот на стоки од земјите членки на ЕУ (39,7%), по што следуваат земјите од Централна и Источна Европа (28,2%) и републиките на поранешна СФРЈ (19,0%).

Набљудувано по поодделни земји, СР Германија останува најзначајниот трговски партнер на Република Македонија со учество од 18,5% во вкупната размена (24,7% во извозот и 14,0% во увозот). Потоа следува СР Југославија со 15,3% (24,1% кај извозот и 8,8% кај увозот), додека Русија е третиот трговски партнер на Република Македонија со учество од 9,0%. Потоа следуваат Грција (8,1%), САД (6,8%), Италија (5,4%), Словенија (5,2%) итн.

2000 и 2001 година (по месеци)

- во мил. САД долари

Надворешно - трговска размена	I/2000	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Вкупно 2000	I/2001	II
Вкупен извоз	89.7	114.9	125.2	104.0	99.4	113.2	114.9	105.9	123.4	106.5	105.1	115.6	1,317.8	82.0	98.6
Вкупен увоз	132.2	172.9	300.8	127.2	166.4	186.4	143.9	151.3	172.7	159.2	179.6	188.4	2,081.0	117.6	129.2
Салдо	-42.4	-58.1	-175.5	-23.2	-67.0	-73.3	-29.0	-45.5	-49.4	-52.8	-74.5	-72.8	-763.2	-35.6	-30.6

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на среднорочни и долгорочни кредити во првите два месеци од оваа година бележи благ пад од 2,1 милиони долари (или 0,15%) во однос на состојбата на долгот на крајот на 2000 година, достигнувајќи на тој начин ниво од 1.425,5 милиони долари.

Најголем дел од надворешниот долг е спрема официјалните (мултилатерални и билатерални) кредитори и е во висина од 1.020,4 милиони долари, додека долгот кон приватните кредитори изнесува 405,1 милиони долари.

Во рамките на долгот кон официјалните кредитори, Република Македонија должи 717,9 милиони долари, односно 70,3% спрема мултилатералните кредитори, што во споредба со состојбата на долгот на крајот на минатата година претставува зголемување од 9 милиони долари. Тоа главно се должи на забрзаната динамика на повлекување на средства од мултилатералните кредитори во првите два месеци од годината. Кај билатералните кредитори, пак, остварено е намалување на долгот од 13,8 милиони долари, кое во голем дел е резултат на

отплатата на обврските кон Парискиот клуб на кредитори. Имено, од септември минатата година Република Македонија започна со редовно сервисирање на доспеаните обврски кон земјите од Парискиот клуб на кредитори. Останатото намалување на долгот во оваа година во однос на минатата се должи на намалувањето по основ на финансиски и стоковни кредити земени од страна на македонските комерцијални банки.

Вредно е да се напомене дека на среден рок ќе треба постепено да се намалува постоечкото ниво на дефицит во платниот биланс и внимателно да се дизајнира натамошното задолжување на земјата, посебно во однос на кредитите под неконцесионални услови, што е предвидено и во договорената макроекономска програма со ММФ за следните три години.

Според планот на отплата на обврските во текот на 2001 година, на нето основа треба да се платат обврските во износ од 189,7 милиони долари од кои 120,3 милиони долари се обврски по достасана главнина, додека 69,5 милиони долари се обврски по камата.

СОСТОЈБА НА НАДВОРЕШНИОТ ДОЛГ

(по користени среднорочни и долгорочни кредити)

Во милиони САД долари	31.12.	31.12.	31.12.	28.02.	План на отплата во 2001 година		
	1998	1999	2000	2001	главнина	камата	вкупно
	1	2	3	4	5	6	7
1. ОФИЦИЈАЛНИ КРЕДИТОРИ	1004.2	1030.8	1025.2	1020.4	85.7	40.6	126.3
1.1. Мултилатерални кредитори	683.7	713.7	708.9	717.9	57.6	26.1	83.6
1.1.1 IMF	114.2	113.2	81.6	78.4	7.8	2.1	9.9
1.1.2 IBRD	114.8	116.8	116.5	121.2	4.1	6.9	11.0
1.1.3 IFC	55.5	56.9	57.1	57.0	19.9	4.8	24.7
1.1.4 IDA	179.1	221.9	245.7	247.6	0.0	1.9	1.9
1.1.5 EIB	54.3	68.3	67.4	65.9	2.9	3.5	6.3
1.1.6 EUROFIMA	21.9	17.1	16.7	16.3	4.3	0.7	5.0
1.1.7 Фонд за социјален развој	4.8	4.6	7.0	6.4	1.0	0.3	1.3
1.1.8 EBRD	90.1	72.3	76.6	76.0	17.5	4.1	21.7
1.1.9 Европска Унија	48.1	40.8	37.2	45.8	0.0	1.9	1.9
1.1.10 IFAD	0.8	1.7	3.1	3.3	0.0	0.0	0.0
1.2. Билатерални кредитори	320.5	317.1	316.3	302.5	28.2	14.5	42.7
1.2.1 Репрограмиран долг	280.1	265.3	252.5	251.7	22.9	12.5	35.4
1.2.2 Нерепрограмиран долг	32.5	14.3	12.0	0.0	1.2	0.1	1.3
1.2.3 Новозаклучени кредити	7.9	37.5	51.8	50.8	4.1	1.9	6.0
2. ПРИВАТНИ КРЕДИТОРИ	394.4	407.7	402.4	405.1	34.6	28.9	63.4
2.1. Лондонски клуб "NFA" од 1997	243.1	250.2	252.7	258.0	0.0	20.3	20.3
2.2. Останати	151.3	157.5	149.7	147.1	34.6	8.6	43.1
2.2.1 Претпријатија (комерцијални кредити)	26.7	25.9	30.9	115.6	7.7	2.0	9.7
2.2.2 Банки (финансиски и стоковни кредити)	121.5	131.6	118.8	31.5	26.9	6.6	33.5
ВКУПНО (1+2)	1398.6	1438.5	1427.6	1425.5	120.3	69.5	189.7

1) Претходни податоци

Извор: Квартални билтени на НБРМ и интерни податоци на Министерството за финансии.

БУЏЕТСКИ ПРИХОДИ

Вкупните приходи на централниот буџет во првиот квартал од оваа година достигнаа 13.488 милиони денари, што претставува 22,1% од планираните приходи за 2001 година. Во однос на истиот период минатата година кога се остварени 12.926 милиони денари, буџетските приходи бележат зголемување од 4,4%.

Порастот на вкупните приходи главно се должи на зголемените даночни приходи (за 6,5%) кои во овој период учествуваат со 86,1% во структурата на вкупните буџетски приходи. Зголемени приходи се евидентирани речиси кај сите даноци, со исклучок на персоналниот данок од доход од кој се остварени 1.873 милиони денари, што претставува намалување од 22,6% во однос на истиот период минатата година. Ваквото намалување беше сосема очекувано со оглед на последните измени во Законот за персонален данок од доход направени во февруари оваа година, со кои покрај другото, се изврши и редукција на даночните стапки од 23%, 27% и 35% на две стапки од 15% и 18%.

Најголем пораст на приходите (63,9%) во однос на минатата година е остварен кај ДДВ, од кој се реализирани 4.879 милиони денари или 26,7% од планираните. Пораст на приходите е евидентиран и кај акцизите од кои се остварени 2.424 милиони денари, што претставува мало зголемување од 0,9% во однос на периодот јануари-март 2000 година. Значајно е да се истакне дека во разгледуваниот период, значително повисоки приходи од акцизи во однос на минатата година се реализирани кај нафтените деривати (38,4%) и тутунските преработки (104%), меѓутоа нивниот ефект е неутрализиран пред се поради мошне ниските приходи од акцизи од патнички автомобили во износ од 124 милиони денари, споредено со истиот период од минатата година кога се наплатени 768 милиони денари.

Исто така, зголемени даночни приходи во износ од 984 милиони денари се остварени кај данокот од добивка, што претставува зголемување од 8,9% во однос на истиот период минатата година, што е резултат на поднесената годишна сметка на крајот на февруари врз основа на која се врши порамнување на уплатените аконтации со реалните износи, односно се утврдува вистинската обврска за пресметаниот данок од добивка.

Од друга страна, приходите од даноците од меѓународна трговија и трансакции (царини и другите увозни давачки) кои учествуваат со 12,5% во структурата на вкупните буџетски приходи, во првиот квартал од оваа година бележат намалување од 36,5% во однос на истиот период минатата година, што главно е резултат на пониската наплата на увозните давачки (39,8%).

Од останатите буџетски приходи, позначаен е приливот на средства од неданочните приходи (претприемнички приход и приход од имот, такси, надоместоци и сл.) во вкупен износ од 1.084 милиони денари, што претставува зголемување од 49,4% во однос на првиот квартал од минатата година. Најголем дел од овие средства во износ од 520 милиони денари претставуваат приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции, реализирани во март 2001 година.

Задолжувањето во странство е повисоко во споредба со истиот период од минатата година за 45,9% поради реализираниот прилив на средства во месец февруари во износ од 607 милиони денари кои претставуваат прва транша од Кредитот на Европската унија наменет за макрофинансиска поддршка. Во март 2001 година не е евидентирано дополнително задолжување кај меѓународните финансиски институции.

ПРИХОДИ НА БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (за периодот јануари 2000 - март 2001 година)

(во милиони денари)

Вид на приходи	Остварено во Јануари-Декември 2000 година	Остварени приходи по месеци												Февруари 2001 година	Март 2001 година		
		Јануари 2000 година	Февруари 2000 година	Март 2000 година	Април 2000 година	Мај 2000 година	Јуни 2000 година	Јули 2000 година	Август 2000 година	Септември 2000 година	Октомври 2000 година	Ноември 2000 година	Декември 2000 година				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
БИЛАНС НА ПРИХОДИТЕ ИЗВОРНИ ПРИХОДИ ДАНОЧНИ ПРИХОДИ Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	63,097	3,837	3,821	5,268	5,603	6,333	5,389	4,615	5,238	4,186	5,918	6,312	6,575	4,420	4,200	4,868	
	56,765	3,120	3,590	4,951	4,511	4,830	5,341	4,555	5,238	4,176	5,906	6,123	4,419	4,417	3,450	4,829	
	51,120	2,936	3,362	4,606	4,250	4,608	4,551	4,266	4,834	3,933	4,880	4,693	4,195	4,261	3,255	4,091	
	13,586	711	1,162	1,452	1,091	993	1,122	1,057	1,252	1,073	1,087	1,156	1,429	926	890	1,041	
	10,793	559	874	988	916	801	941	967	841	874	887	936	1,208	715	575	583	
	2,793	152	288	464	175	192	181	90	411	199	200	220	222	211	315	458	
	29,733	1,708	1,556	2,116	2,291	2,997	2,795	2,809	2,942	2,404	3,179	2,859	2,079	2,900	1,858	2,544	
	17,452	956	951	1,070	1,173	1,781	1,655	1,696	1,808	1,153	2,241	1,766	1,202	2,252	1,042	1,585	
	12,281	752	605	1,046	1,118	1,216	1,140	1,113	1,133	1,251	937	1,092	877	647	817	960	
	Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	7,733	511	643	1,022	867	616	633	387	639	440	613	677	685	424	457	500
Увозни давачки	6,040	408	518	842	667	469	498	304	507	318	466	507	537	338	361	365	
Други увозни давачки и такси	1,693	103	125	180	200	148	135	83	132	122	147	170	149	86	96	135	
Други даноци	63	6	1	16	1	1	1	13	1	16	1	1	1	0	0	0	
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	63	6	1	16	1	1	1	13	1	16	1	1	1	0	0	0	
Даноци од специфични услуги	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	
Комунални даноци	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	50	6	
Дозволи за вршење дејност	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	48	4	
Такса за моторни возила	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ Претприемачки приход и приход од имот Профит од дополнителни активности на Владини институции	5,645	185	227	345	261	223	789	289	404	242	1,026	1,430	224	153	193	738	
	1,133	49	70	140	67	37	300	116	39	91	73	90	61	55	70	520	
	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	
	Приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции	697	25	70	140	67	35	205	80	0	45	0	30	0	52	70	520
	Други приходи од имот	421	24	0	0	0	2	95	36	39	46	57	60	61	4	0	0
	Такси и надоместоци	1,221	68	115	123	101	119	111	97	77	95	119	98	96	70	69	109
	Парични казни	170	6	15	14	11	28	14	10	4	8	25	13	21	17	5	8
	Судски такси	495	30	53	59	45	48	44	38	20	37	45	43	31	17	32	48
	Административни такси	551	32	46	49	45	43	53	48	52	50	49	42	44	35	32	53
	Други Владини услуги	325	23	22	26	22	24	24	28	35	28	26	25	42	28	47	105
Други неданочни приходи КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ Продажба на капитални средства Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	349	15	19	57	41	22	25	47	23	29	31	16	24	3	8	4	
	2,617	30	0	0	30	20	328	1	230	0	777	1,200	0	3	2	1	
	2,617	30	0	0	30	20	328	1	230	0	777	1,200	0	1	0	0	
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	
	4,155	717	27	106	4	1,503	16	60	0	10	13	190	1,510	0	141	38	
	717	717	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	717	717	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Тековни трансфери од други нивоа на власт	3,438	0	27	106	4	1,503	16	60	0	10	13	190	1,510	0	141	38
	Донации од странство	3,438	0	27	106	4	1,503	16	60	0	10	13	190	1,510	0	141	38
	ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО Меѓународни развојни агенции Задолжувања кај меѓународни развојни агенции	2,182	0	205	211	1,088	0	33	0	0	0	0	0	645	0	607	0
2,182		0	205	211	1,088	0	33	0	0	0	0	0	645	0	607	0	
2,182		0	205	211	1,088	0	33	0	0	0	0	0	645	0	607	0	

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ

Вкупните расходи на централниот буџет во првиот квартал од 2001 година изнесуваа 13.019 милиони денари, што во однос на истиот период минатата година претставува зголемување од 24,3%. Споредено со проектираните големини за 2001 година, податоците за првите три месеци од оваа година упатуваат на речиси рамномерна квартална дистрибуција на расходите (21,3% од расходите се остварени во првиот квартал). Имено, за разлика од минатите години, кога вообичаено првиот квартал се карактеризираше со намален интензитет на буџетска потрошувачка, оваа година сезонската динамика е делумно нарушена поради вонредните трошоци за национална безбедност (ескалацијата на судирот со вооружените групи екстремисти во првата половина на март).

Набљудувано по одделни категории на трошоци, За платите на вработените во јавната администрација во периодот јануари-март 2001 година се исплатени 4.214 милиони денари (или 32,4% од вкупните расходи), што претставува зголемување од 18,7% во однос на истиот период минатата година. Порастот пред се, се должи на несоодветната споредбена основа, бидејќи во јануари минатата година беше исплатена само втората половина од платите за декември 1999 година. Споредено на годишно ниво, во првиот квартал се остварени 27,6% од вкупно предвидените средства за плати, наемнини и надоместоци во Буџетот за 2001 година.

Трошоците за стоки и услуги во првите три месеци од оваа година изнесуваа 1.809 милиони денари, што споредено со првиот квартал во 2000 година претставува пораст од 46,1%. Тоа главно се должи на вонредните трошоци за национална безбедност во март, кога воедно е забележано зголемување кај сите позначајни трошочни ставки во рамките на оваа категорија (на пример, трошоците за материјали во првиот квартал се повисоки за 56,5% во однос на истиот период минатата година).

Тековните трансфери во разгледуваниот период забележаа пораст од 5,6% во однос на минатата година. Со оглед на приближно еднаквите износи кај повеќето трансферни плаќања во првиот квартал, глав-

на причина за порастот се зголемените трошоци за субвенции (26,7%), кои во структурата на тековните трансфери учествуваат со 20%. Како позначајни тековни трансфери од централниот буџет во овој период може да се издвојат редовните трансфери до Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во износ од 907 милиони денари и програмите за социјална помош (792 милиони денари).

Во периодот јануари-март 2001 година, каматните плаќања изнесуваа 1.043 милиони денари, односно 5 пати повеќе во однос на првиот квартал минатата година, што се должи на редовната отплата на обврските кон Парискиот клуб на доверители и редовното сервисирање на обврските кон останатите надворешни кредитори. Од нив, најголемиот дел (96,2%) претставуваат каматни плаќања по основ на заеми од странство.

Повисок износ е регистриран и кај капиталните трошоци (за 23,4%), кои во анализираниот период изнесуваа 770 милиони денари и учествуваа во структурата на вкупните расходи на централниот буџет со 5,9%. Инаку, како најзначајни категории во рамките на капиталните трошоци се издвојуваат трошоците за постројки, опрема и машини (21,9%) и трошоците за изградба и реновирање (21,6%).

Капиталните трансфери во периодот јануари-март 2001 година изнесуваа 244 милиони денари, што во однос на истиот период минатата година претставува намалување од 28%. Најголемиот дел од исплатените средства по овој основ се наменети за реализацијата на програмата за патишта (215 милиони денари).

Значаен дел од исплатените средства во првиот квартал од централниот буџет отпаѓа и на трошоците поврзани со давањето на заеми, учеството во дел од хартии од вредност и отплатата на главнина (8,63%). Структурно набљудувано, најголемиот дел од овие средства (86,2%) е наменет за редовното сервисирање на долговите. Имено, во разгледуваниот период е отплатена главнина по странски и домашни заеми во висина од 969 денари, од кои само 4 милиони денари се отплата на редовна главнина на заем од Народната банка на Република Македонија.

РАСХОДИ НА БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (за периодот јануари 2000 - март 2001 година)

(во милиони денари)

Вид на расходи	Остварени расходи																
	Јануари 2000 година	Февруари 2000 година	Март 2000 година	Април 2000 година	Мај 2000 година	Јуни 2000 година	Јули 2000 година	Август 2000 година	Септември 2000 година	Октомври 2000 година	Ноември 2000 година	Декември 2000 година	Јануари 2001 година	Февруари 2001 година	Март 2001 година		
1	2																
БИЛАНС НА РАСХОДИТЕ ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ Плати, наемнини и надоместоци Основни плати и наемнини Надоместоци Стоки и останати услуги Патни и дневни трошоци Комунални услуги Заоплугување Материјали Трошоци за транспорт Тековно (рутинско) одржување Договорни услуги Други оперативни трошоци Тековни трансфери Трансфери на владини институции Државни донации, трансфери на физички лица и на нестопански организации Трансфери по основа на субвенции Каматни плаќања	57,689	3,675	3,968	5,448	3,591	4,579	3,905	3,657	3,437	3,960	5,733	12,902	4,970	3,482	4,567		
	46,985	3,156	3,366	4,498	3,239	4,036	3,384	3,222	3,076	3,455	4,860	8,373	3,850	3,153	4,120		
	16,285	1,510	1,481	1,432	1,515	1,433	1,407	1,242	1,363	1,412	1,516	1,415	1,424	1,342	1,448		
	14,383	1,305	1,272	1,246	1,329	1,249	1,229	1,231	1,194	1,249	1,326	1,227	1,240	1,150	1,231		
	1,902	206	209	186	186	184	178	11	169	178	190	188	183	193	216		
	6,294	397	490	600	505	516	623	347	375	552	518	1,020	380	347	1,082		
	300	22	22	22	22	25	14	31	23	24	40	27	25	25	181		
	375	36	58	27	13	21	40	6	15	30	41	68	25	26	75		
	486	40	81	43	7	11	30	-1	24	88	60	51	46	87	115		
	3,076	162	205	215	208	255	325	221	194	252	257	615	196	99	539		
	199	17	22	14	12	15	13	15	11	30	13	20	15	22	54		
	126	4	9	5	6	14	14	3	7	13	7	39	8	3	10		
	819	61	64	64	53	108	114	46	37	71	59	106	54	59	64		
	913	55	29	209	184	66	73	25	65	44	41	94	11	26	43		
	22,790	1,142	1,287	1,911	1,219	2,013	1,354	1,633	1,338	1,491	2,315	5,675	1,197	1,317	1,544		
	2,386	124	152	127	179	194	138	156	92	188	403	532	95	52	157		
	Државни донации, трансфери на физички лица и на нестопански организации Трансфери по основа на субвенции Каматни плаќања Камата на домашни кредити Камата на странски кредити КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ Купување на капитални средства Купување на градежни објекти Мебел и канцелариска опрема Купување на моторни возила Физибилити студии, подготовка на проекти и дизајн Постројки, опрема и машинерија Изградба, реновирање и унапредување Основно и специјално одржување (инвестиционо одржување) Капитални трансфери Капитални трансфери до владини институции Капитални трансфери до единици на локална самоуправа ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	13,328	985	985	1,072	904	850	1,127	1,200	1,101	1,156	1,716	1,138	1,077	1,094	1,077	
		7,076	32	150	712	135	969	89	277	145	148	196	4,005	25	172	309	
		1,616	0	106	555	0	74	0	0	0	0	511	262	850	146	47	
0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	40	0		
1,616		0	106	555	0	74	0	0	0	0	511	262	850	106	47		
5,186		183	296	271	229	276	415	402	336	382	357	1,896	179	208	383		
3,231		84	147	175	109	163	205	212	298	189	137	1,458	64	208	254		
590		0	22	0	0	0	0	0	5	20	0	543	0	4	77		
225		6	15	40	7	12	12	12	17	16	8	70	9	7	10		
185		9	1	1	0	3	0	0	0	13	28	131	0	4	11		
4		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0		
177		1	1	0	8	1	0	0	0	1	0	165	0	130	39		
951		59	73	76	53	99	87	149	157	57	6	102	51	46	66		
1,099		9	35	58	40	48	106	51	118	82	95	443	4	18	52		
1,956		99	149	96	120	113	209	190	38	193	220	438	115	0	129		
1,771		71	149	96	120	113	189	200	16	168	179	397	115	0	129		
Капитални трансфери до единици на локална самоуправа ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА		185	28	0	0	0	0	20	-11	22	25	41	40	0	0	0	
		5,517	337	306	680	124	267	106	33	25	123	516	2,634	941	120	63	
		3,956	238	203	147	124	182	106	33	25	123	25	2,383	142	0	12	
	3,434	166	184	105	100	162	86	17	8	108	8	2,273	142	0	0		
Заеми на поединци и нестопански организации Учество во дел од јавните претпријатија Амортизација (отплата на главнина) Отплата на домашен долг Отплата на надворешен долг	522	22	19	42	23	20	20	16	18	15	17	110	0	0	12		
	1,561	0	99	533	0	84	0	0	0	0	491	251	798	120	51		
	8	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	4	0	0		
	1,553	0	103	533	0	76	0	0	0	0	491	251	794	120	51		

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1999	2000	2001
	Завршна сметка	Ребаланс*	Буџет**
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,478,031,862	64,771,000,000	60,979,525,00
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	44,728,175,441	57,175,000,000	53,922,000,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	41,858,828,319	50,931,000,000	49,728,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,136,000,000	10,815,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,523,000,000	7,789,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,613,000,000	3,026,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	736,722	0	0
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,132,000,000	31,248,000,000
Данок на промет	9,958,866,206	3,946,000,000	0
Данок на додадена вредност (од 1.04.2000)	0	12,938,000,000	18,254,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,248,000,000	12,994,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	8,600,000,000	7,595,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	7,176,000,000	5,911,000,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,424,000,000	1,864,000,000
Други даноци	123,627,594	55,000,000	60,000,000
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	123,627,594	55,000,000	60,000,000
Даноци од специфични услуги	7,464,030	8,000,000	10,000,000
Комунални даноци	7,464,030	8,000,000	10,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	6,244,000,000	4,194
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,128,000,000	1,287,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,300,000,000	1,420,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	200,000,000	200,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	379,000,000	400,000,000
Продажба на капитални средства	154,376,592	3,237,000,000	887,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	5,399,000,000	1,777,525,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	0	0
Донации од странство	2,386,806,531	5,399,000,000	1,777,525,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,197,000,000	5,280,000,000
Меѓународни развојни агенции	3,330,766,795	2,197,000,000	5,280,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,034	57,701,458,567	60,979,525,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,997,572,994	48,489,209,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,288,881,140	15,269,902,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,301,920,572	6,362,705,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,751,680	22,694,602,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	4,162,000,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,521,411	6,154,816,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,782,373	4,142,216,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,739,038	2,012,600,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,162	6,335,500,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,370	3,300,000,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,035,500,000

Забелешка:

*Поради Одлуката за измена и дополнување на средствата во Посебниот дел утврден со Буџетот на Р. Македонија за 2000 година, износите на расходната страна се разликуваат од Ребалансот за 2000 година.

**Приходите во 1999 и 2000 година, се рекласифицирани според новиот Правилник за класификација на приходите.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во првиот квартал од 2001 година изнесуваа 5.711 милиони денари, што претставува зголемување од 13,2% во споредба со истиот период во 2000 година. Структурно набљудувано, најголемо учество имаат придонесите од плати (68,8%), кои бележат зголемување од 7,9% во однос на набљудуваниот период. Во првите три месеци од оваа година е забележано зголемување и кај приходите од Буџетот на Република Македонија (за 21%), што произлегува од потребата за исполнување на дополнителните обврски на Фондот (на пример, ретроактивната исплата на разликата во пензиите од 8%, обврските кои произлегоа со реформите во јавната администрација регулирани со Законот за предвременно пензионирање од 2000 година и сл.). Значајно зголемување за 20 пати во набљудуваниот период бележат и Приходите од продажба на акции.

Во разгледуваниот период, вкупните расходи на Фондот

изнесуваат 6.094 милиони денари, што претставува зголемување од 10,6% во однос на првиот квартал во 2000 година. Ова е пред сè, резултат на зголемувањето на трошоците за пензии (за 11,4%), на кои отпаѓаат 86,2% од вкупните расходи. Причината за овој пораст се новите обврски на Фондот за ретроактивна исплата на разликата во пензии од 8% (во висина од 267 милиони денари) и исплатите по основ на реформските мерки поврзани со предвременото пензионирање. Значаен дел од расходите на Фондот се во форма на интер-фондовски трансфер кон Фондот за здравствено осигурување на име придонес за здравствена заштита (693 милиони денари), што во споредба со првиот квартал од минатата година претставува зголемување од 5,5%.

Во првите три месеци од 2001 година, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување оствари дефицит од 383 милиони денари, кој е понизок за 84 милиони денари во споредба со истиот период минатата година.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1997	1998	1999	2000	2001
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	јануари-март извршено
ПРИХОДИ	20,675	20,717	21,229	22,883	5,711
Придонес од плати	14,242	13,373	14,316	15,722	3,744
Придонес од доходот	281	239	311	311	73
Приходи од Буџетот на Републиката	4,066	3,618	3,266	4,174	1,224
Приходи од приватен сектор	418	400	439	404	87
Приходи од индивидуални земјоделци	143	74	65	58	13
Приходи од акцизи	731	691	632	804	151
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	713	961	868	1,101	276
Други приходи	33	122	45	74	18
Приходи од дивиденди	48	50	67	53	6
Приходи по основ на нови вработувања	0	419	841	167	0
Приходи од продажба на акции	0	569	178	15	120
Пренесени приходи од претходна година	0	201	201	0	0
РАСХОДИ	20,129	20,521	20,669	22,940	6,094
Пензии	17,330	17,730	17,756	19,774	5,288
Редовни пензии	16,417	16,912	16,977	18,948	4,774
Воени пензии	492	464	458	505	112
Земјоделски пензии	421	354	321	321	102
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	0	267
Предвременно пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	0	32
Предвременно пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	0	0
Надоместок за телесно оштетување	62	63	69	72	18
Надоместоци од инвалидско осигурување	105	98	95	94	22
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	14	15	13	12	2
Придонес за здравствена заштита	2,290	2,321	2,450	2,672	693
Надоместок на стручната служба	129	133	132	141	36
Други расходи	199	161	154	175	35
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	546	196	560	-57	-383

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за здравствено осигурување во првите два месеци од 2001 година беа остварени во износ од 1,901 милиони денари, што претставува зголемување од 17,6% во однос на истиот период минатата година. Истовремено, вкупните расходи на Фондот изнесуваа 1,770 милиони денари, односно се зголемени за 10,6% во однос на претходната година. Како резултат на ваквата динамика на вкупните приходи и расходи, Фондот оствари суфицит во износ од 131 милиони денари, кој поради ниската споредбена основа во првите два месеца од 2000 година е повисок за 8,5 пати.

Најголемиот дел од приходите на Фондот потекнуваат од придонесите за здравствено осигурување, кои во периодот јануари-февруари 2001 година се остварени во износ од 1,130 милиони денари, или 59,4% од вкупните

приходи, забележувајќи на тој начин пораст од 9,4% во однос на истиот период во 2000 година. Придонесите уплатени од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување изнесуваа 391 милиони денари (со учество од 20,6% во вкупните приходи), додека на приливот на средства по основ на придонесите од Заводот за вработување отпаѓа 19,3%, или 367 милиони денари.

Структурно набљудувано, во рамките на вкупните расходи на Фондот за здравствено осигурување, доминантно учество имаа трошоците за болничко лекување (45,5%), кои забележаа благ пад од 2,5% споредено со истиот период минатата година. Значаен дел од расходите на Фондот во првите два месеци од 2001 година се наменети за амбулантни трошоци (21,6% од вкупните расходи на Фондот), кои во разгледуваниот период остварија пораст од 9,7%.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1997	1998	1999	2000	2001
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	јануари-февруари извршено
ПРИХОДИ	10,261,085	10,641,361	12,067,718	12,641,590	1,901,154
Придонеси	6,727,553	6,780,408	7,362,662	7,731,879	1,133,245
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,415,208	2,309,412	2,417,000	2,648,973	390,949
Придонеси од Заводот за вработување	886,898	1,037,290	1,350,421	1,940,873	363,681
Придонеси од Министерството за труд	0	0	0	0	7,944
Други приходи	231,426	185,919	937,635	319,865	5,335
Приходи по договори за сини картони	0	328,332	0	0	0
РАСХОДИ	10,356,130	11,905,967	11,691,628	12,452,050	1,770,248
Амбулантни трошоци	3,794,038	3,457,967	2,491,206	2,559,718	382,843
Болничко лекување	3,708,673	5,182,874	5,482,375	5,548,340	804,865
Трошоци по програми	93,355	124,969	125,468	206,929	6,352
Лекови	872,199	1,024,178	1,248,676	1,725,790	256,114
Забна заштита	478,846	637,157	667,077	694,911	103,322
Ортопедски трошоци	126,685	157,410	154,311	149,636	24,766
Лекување во странство	188,320	289,973	161,307	79,779	11,397
Друг вид лекување (надоместоци)	688,339	705,372	800,513	733,472	131,583
Администрација	157,903	224,073	288,020	239,195	38,913
Опрема и одржување	112,483	14,122	38,905	101,290	297
Други трошоци	135,289	87,872	233,770	412,990	5,550
Кредити и камати	0	0	0	0	4,246
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	-95,045	-1,264,606	376,090	189,540	130,906

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Вкупните приходи на Републичкиот завод за вработување во првото тромесечие од годината изнесуваа 1.323 милиони денари, што во однос на истиот период минатата година претставува пораст од 28,4%. Повисокиот прилив на средства всушност се должи на зголемените дотации од Буџетот на Републиката (за 34,8%), кои во структурата на вкупните приходи на Фондот во разгледуваниот период учествуваат со дури 79,7%. Најголемиот дел од дотациите (87,3%) се наменети за покривање на дефицитот во тековното работење на Фондот. Приходите од придонесите од плати исто така претставуваат значаен извор на средства за Фондот. Имено, во првиот квартал од 2001 година по овој основ беа алиментирани 265,7 милиони денари, или 19,7% од вкупните приходи на Фондот за вработување.

Во разгледуваниот период се остварени расходи во висина од 1.300 милиони денари, забележувајќи на тој начин приближно

еднаков пораст како и приходите. Најголемиот дел од расходите на Фондот отпаѓаат на уплатените придонеси за здравствено осигурување (38,2%), кај кои во споредба со првиот квартал во 2000 година е регистриран пораст од 32,9%. Исто така, високо учество на расходната страна од кварталниот биланс имаат и средствата за обезбедување паричен надоместок на невработени лица (468.147 милиони денари), кои во анализираниот период изнесуваа 36% од вкупните расходи. Како важна компонента на вкупните расходи на Фондот во првиот квартал се издвојува интер-фондовскиот трансфер кон Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (288.314 милиони денари или 22,2%), кој во однос на истиот период во 2000 година е повисок за 32,9%.

Републичкиот завод за вработување го заврши првиот квартал со позитивен финансиски резултат од 23 милиони денари.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1997	1998	1999	2000	2001
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	јануари–март извршено
ПРИХОДИ	3,983,318	4,260,446	4,128,879	5,118,775	1,323,365
Приходи од придонеси	993,550	990,240	1,057,733	1,120,684	265,700
Придонес од плати	971,254	968,627	1,036,577	1,098,269	260,386
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	22,257	21,610	21,156	22,415	5,314
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	39	3	0	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	2,980,848	3,261,419	3,065,639	3,989,732	1,054,131
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,414,496	2,737,137	2,575,427	3,470,462	920,683
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	565,716	524,282	490,212	515,891	133,448
По други основи	636	0	0	3,379	23,504
Други приходи	8,920	8,787	5,507	8,359	3,534
РАСХОДИ	3,990,662	4,264,470	4,135,373	5,110,223	1,300,125
Расходи за функцијата	3,829,635	4,084,268	3,970,275	4,912,721	1,252,942
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,114,430	2,073,058	1,754,718	1,874,561	468,147
Придонеси за здравствено осигурување	886,310	1,038,951	1,347,336	1,935,859	496,481
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	828,895	972,259	868,221	1,102,301	288,314
Расходи за стручната служба	161,027	180,202	165,098	197,502	47,183
Основни плати и наемнини	97,810	99,244	105,358	117,970	29,966
Надоместоци	12,161	13,924	17,144	19,230	2,882
Стоки и останати услуги	31,137	43,443	34,161	53,844	14,335
Тековни трансфери	0	0	0	0	0
Каматни плаќања	0	0	0	647	0
Капитални трошоци	19,919	23,591	8,435	5,811	0
Дел од хартии од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	-7,344	-4,024	-6,494	8,552	23,240

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Вкупните приходи на Фондот за магистрални и регионални патишта во првиот квартал од 2001 година изнесуваа 895 милиони денари, што споредено со истиот период минатата година претставува зголемување од дури 60,0%. Основната причина за овој пораст е приливот на средства по основ на земен странски заем од Европската инвестициона банка во висина од 364 милиони денари, односно 40,7% од вкупните приходи на Фондот. Во разгледуваниот период, трансферите од централниот буџет изнесуваа 215 милиони денари и беа пониски за 23,2% во однос на истиот период во 2000 година. Значаен дел од приходите на Фондот се алиментираат и од годишниот надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација (19,3%), кои беа повисоки за 26% во однос на првиот квартал минатата година.

Истовремено, вкупните расходи на Фондот за магистрални и регионални патишта изнесуваа 1.104 милиони денари, што е дури двојно повеќе во однос на периодот јануари-март 2000 година. Причината за високиот пораст е финализацијата на најголемиот дел од инвестициите во патната мрежа, односно набавката на опрема и патна сигнализација, што повлекува многу повеќе трошоци во споредба со почетните инвестициони фази (земјените работи). Инаку, зголемување е евидентирано и кај трошоците за одржување на патиштата (63,9% повеќе), кои во структурата на вкупните трошоци на Фондот за магистрални и регионални патишта учествуваат со 29,0%.

Фондот го заврши првиот квартал од 2001 година со дефицит од 209 милиони денари.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	јануари – март извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	895
Приходи од Буџет	668	924	1,590	215
Надоместок за употреба на патишта што ги користат странските моторни возила	49	54	82	16
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	173
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	89
Странски кредит	939	1,793	538	364
Други приходи	12	13	14	37
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	1,104
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	720
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	39
Одржување на патиштата	784	790	952	320
Зимско одржување	101	220	261	166
Редовно одржување	153	148	196	38
Инвестиционо одржување	291	194	261	11
Одржување на мостови	65	39	43	57
Други работи сврзани со одржувањето	173	189	192	49
Отплата на кредити	264	148	212	0
Средства за локални патишта	321	386	502	26
Останати трошоци	89	142	0	0
Обврски од претходната година	0	342	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	0
РАЗЛИКА				
Дефицит / суфицит	0	0	0	-209

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Иако во 2000 година македонската берза оствари пет пати поголем промет од претходната година и кумулативно поголем промет од сите претходни 4 години на нејзиното постоење, сепак, на ова поле постојат огромни можности за развој и напредок.

Воведувањето на електронски начин на тргување на берзата од април 2001 година ќе ја зголеми ефикасноста и брзината на тргувањата, со истовремено овозможување подобри услуги на клиентите.

Најважниот момент во подобрувањето на амбиентот на македонскиот пазар на капитал е основањето на централниот депозитар за хартии од вредност. Централниот депозитар не само што ќе спречи понатамошни грешки, пропусти, неправилности, неефикасности, бавност и слично, туку ќе претставува вистинско решение во заштитата на правата на малите акционери во компаниите.

Со неодамнешните измени на даночните закони се обезбеди дополнителен стимул за котирање на берзата. Претпријатијата кои ќе котираат на официјалниот пазар, во првите три години се ослободени од плаќање на данокот на добивка за цели 50 проценти. Воедно, законските измени овозможува сите трансакции со акции и обврзници да се ослободени од плаќање на данок на додадена вредност, а до 2006 година ослободувањето важи и од персонален данок.

Зголемувањето воедно е резултат и на поголемиот број на денови на тргување (поточно 1 ден повеќе) во однос на февруари, што резултираше со 16% поголем број на трансакции.

Структурното учество на прометот на официјалниот пазар во вкупниот промет во март 2001 година изнесува 16,3%, односно бележи намалување од 6,8 процентни поени во однос на февруари.

Најголема активност со остварува и натаму на третиот т.н. неофицијален пазар, на кој во март оваа година е остварен промет во висина од 483.662.254 денари или 83,7% од вкупниот промет.

Како поважни блок трансакции во март 2001 година се издвојуваат кумулативното тргување со акциите на Керамика АД Гевгелија во вкупна вредност од 15.912.298 денари и тргувањето со акциите на Силика рудник Чајле АД Гостивар во вкупна вредност од 13.615.200 денари.

Во март оваа година продадени се 10 пакети на акции во сопственост на државата со вкупна вредност од 259.057.678 денари, што претставува пораст од 85% во споредба со февруари 2001 година.

Најликвидни хартии од вредност во март 2001 година се обврзниците издадени за покривање на “старото” штедење, чија што цена изнесуваше 73%, како и акциите на Топлификација АД Скопје и Макпетрол АД Скопје.

Остварен промет по пазари во март 2001 година

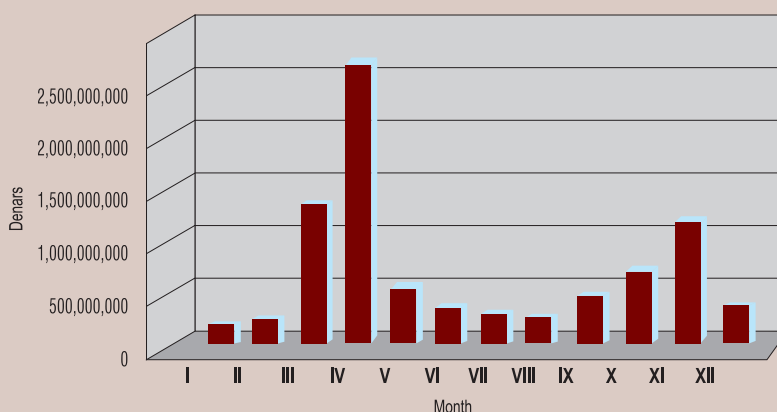
Пазарен сегмент	Промет во денари	%
Прв пазар	94.013.536	16,27
Трет пазар (без блок трансакции)	483.662.254	83,73
Паркет	224.604.576	46,44
Држава	259.057.678	53,56
Вкупно сите пазари	577.675.790	100,00

БЕРЗАНСКИ ПОКАЗАТЕЛИ - МАРТ

Трендот на пораст на промет на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност продолжи и во март 2001 година. Остварен е вкупен промет во висина од 577.675.790 денари, што претставува зголемување на прометот за 2,2 пати во однос на претходниот месец. Порастот се должи, пред сè, на зголемиот обем на тргување со обврзниците издадени за покривање на “старото” девизно штедење на граѓаните (за 56%) во споредба со февруари оваа година (во март е остварен вкупен промет од 94.013.536 де-

	Февруари 2001	Март 2001
□ Вкупен промет во денари:	260.071.412	577.675.790
□ Вкупен промет во акции:	226.396	260.132
□ Вкупен промет во обврзници:	1.385.899	2.119.189
□ Вкупен број на трансакции:	790	920
□ Вкупен број на денови на тргување:	8	9
□ Блок трансакции (во денари):	2.695.316.499	61.765.691
➤ Просечен дневен промет (во денари):	32.508.927	64.186.198,9
➤ Просечен број на трансакции дневно:	99	102,2
➤ Просечна вредност на една трансакција (во денари):	329.204	627.908,5

Промет по денови во март 2001 година

МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ А.Д. СКОПЈЕ

Извештај за тргување од 01.03.2001 до 31.03.2001

Назив на издавачот	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транс.	Промет /ден/	Промет /хв/	Бр. ден. тргов.
Прв Пазар									
Обврзници									
Р. Македонија – девизни влогови		74,7	71,4	73	73	672	94.013.536,37	2.119.189	9
Вкупно Прв Пазар						672	94.013.536,37	2.119.189	
Трет Пазар									
обични акции									
ЖАС Скопје	73,3 ДЕМ	280	280	280	280	2	35.560	127	1
Жито Битола Битола	300 ДЕМ	480	480	480	480	1	24.000	50	1
Жито Вардар Велес	100 ДЕМ	800	800	800	800	1	28.000	35	1
Адинг Скопје	100 ДЕМ	1.601	1.600	1.600	1.601	2	32.010	20	2
Алкалоид Скопје	50 ДЕМ	2.200	1.900	1.960	1.900	20	4.055.130	1.977	6
Благој Ѓорев Велес	50 ДЕМ	160	160	160	160	5	410.720	2.567	3
Цементарница УСЈЕ Скопје	100 ДЕМ	3.380	3.380	3.380	3.380	1	174.070.000	51.500	1
Електрометал Скопје	70 ДЕМ	328	328	328	328	1	61.336	187	1
Европа Скопје	100 ДЕМ	1.615	1.100	1.100	1.615	4	1.114.250	821	3
Хотели Метропол Охрид	10 ДЕМ	250	250	250	250	1	914.250	3.657	1
КИК Куманово	100 ДЕМ	3.740	3.740	3.740	3.740	2	568.480	152	1
Комерцијална банка Скопје	5000 ДЕН	2.000	1.800	2.000	1.900	8	843.700	430	5
Комуна Скопје	50 ДЕМ	321	321	321	321	17	668.964	2.084	1
Македонија Турист Скопје	50 ДЕМ	661	660	661	660	3	830.380	1.258	1
Македонска Штедилница	2653 ДЕН	3.100	3.100	3.100	3.100	1	1.364.000	440	1
Макметал Скопје	100 ДЕМ	3.100	3.100	3.100	3.100	2	46.500	15	1
Макошпед Скопје	1000 ДЕН	130	130	130	130	2	234.000	1.800	1
Макпетрол Скопје	1000 ДЕМ	10.900	10.000	10.320	10.000	58	4.421.336	427	8
Машинопромет Скопје	50 ДЕМ	1.000	960	1.000	960	2	177.840	180	2
ОХИС Скопје	100 ДЕМ	601	600	600	600	3	51.637	86	1
Очна оптика Скопје	43 ДЕМ	1.420	961	1.420	1.420	28	257.148	216	1
Пелагонија комерц Битола	100 ДЕМ	600	450	600	450	7	50.850	85	4
Рударски институт Скопје	10 ДЕМ	465	314	341	415	7	1.011.901	2.683	1
Рудници Бањани Скопје	50 ДЕМ	600	600	600	600	1	1.800	3	1
Рудници САСА М. Каменица	100 ДЕМ	750	750	750	750	1	39.750	53	1
Скопски Пазар Скопје	100 ДЕМ	1.900	1.800	1.800	1.900	3	388.600	207	2
Скопски саем Скопје	100 ДЕМ	3.150	3.112	3.150	3.150	4	8.230.010	2.639	1
Табак осигур. и реосигур. Скопје	1000 ДЕМ	35.000	35.000	35.000	35.000	1	1.750.000	50	1
Тетекс Тетово	100 ДЕМ	320	320	320	320	3	10.892.160	34.038	3
Тетекс банка Скопје	70 ДЕМ	1.770	1.770	1.770	1.770	1	5.044.500	2.850	1
Топлификација Одржување Скопје	60 ДЕМ	138.000	138.000	138.000	138.000	1	138.000	1	1
Топлификација Скопје	100 ДЕМ	1.500	1.400	1.500	1.470	33	4.541.920	3.103	9
Транс Велес Велес	10 ДЕМ	162	162	162	162	2	66.744	412	1
Тутунска банка Скопје	1000 ДЕН	1.150	1.150	1.150	1.150	1	119.600	104	1

Назив на издавачот	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транс.	Промет /ден/	Промет /хв/	Бр. ден. тргов.
Витаминка Прилеп	29,11 ДЕМ	2.400	2.300	2.300	2.400	4	492.200	210	2
Заре Лазаревски с. Маврово	100 ДЕМ	3.150	3.150	3.150	3.150	1	1.341.900	426	1
Земјод. комб. Пелагонија Битола	100 ДЕМ	600	600	600	600	2	55.800	93	1
приоритетни акции									
Комерцијална банка Скопје	1000 ДЕН	800	600	800	600	2	229.600	301	2
Вкупно Трет Пазар						238	224.604.576	115.287	
Акции во сопственост на државата за готовинско плаќање									
Гостиварска трговија Гостивар	342 ДЕМ	5.321	5.321	5.321	5.321	1	7.773.981	1.461	1
Керамика Гевгелија	100 ДЕМ	10.010	10.010	10.010	5.321	1	14.324.310	1.431	1
Киро Дандаро Битола	10 ДЕМ	3.113	3.113	3.113	3.113	1	13.102.617	4.209	1
МЗТ Пумпи Скопје	100 ДЕМ	470	470	470	470	1	17.965.750	38.225	1

ПАЗАР НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

ИНДИКАТОРИ ЗА ДВИЖЕЊАТА ВО МАРТ 2001 ГОДИНА

На пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во март 2001 година е регистрирана зголемена активност, манифестирана преку поголем вкупен промет реализиран на овој пазар. Така, вкупниот промет во март оваа година изнесува 2.072,7 милиони денари, што е за 129,9 милиони денари, односно за 6,7% повеќе во однос на претходниот месец.

Просечниот дневен промет во март (22 работни дена) во однос на февруари (20 работни) се намали за 2,9 милиони денари, односно за 3,0%.

На пазарот на пари во март 2001 година вкупната побарувачка на ликвидни средства е поголема од вкупната понуда. Вкупната побарувачка на пазарот на пари се зголеми за 249,8 милиони денари, односно за 11,2% во однос на февруари, достигнувајќи го износот од 2.477,3 милиони денари. Истовремено, вкупната понуда на ликвидни средства достигна вредност од 2.167,7 милиони денари и во однос на февруари е повисока за 0,1%. Како резултат на ваквите движења просечната пондерирана годишна каматна стапка на пазарот на пари во март изнесува 8,08%, забележувајќи зголемување за 0,7 процентни поени во споредба со претходниот месец.

ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

Трендот на пораст на депозитите во банките и штедилниците во изминатите две години, продолжува и во 2001 година. Имено, на крајот на јануари оваа година, депозитите се зголемија на 14,4 милијарди денари (462 милиони ДЕМ), а на крајот на февруари износот на депозитите достигна 15,0 милијарди денари (482 милиони ДЕМ). Депозитите во март 2001 година на физичките лица во банките и штедилниците изнесуваат 13,9 милијарди денари (445 милиони ДЕМ), што претставува намалување за 7,6% во однос на претходниот месец, но во споредба со март 2000 година депозитите бележат пораст од 27,2%.

Намалувањето на депозитите, пред сè, е резултат на мартовските политички турбуленции во Република Македони-

ја, предизвикувајќи несигурност кај граѓаните, што се ефектуираше со повлекување на штедните влогови на граѓаните од банките и штедилниците.

Според рочноста на депозитите во март 2001 година, 7,5 милијарди денари, односно 55,5% од депозитите, се депозити по видување, додека 6,3 милијарди денари, односно 44,5% од депозитите, претставуваат орочени депозити. Во однос на претходниот месец орочените депозити се зголемени за 2 процентни поени.

Според валутата на депозитите во март оваа година, 45,7% од вкупните депозити се денарски, а 54,3% се девизни депозити. Во споредба со февруари 2001 година, денарските депозити се зголемени за 2,7 процентни поени.

д-р Сем
ВАКНИН

ИНТЕРВЈУ *

со г-дин Никола Груевски,

министер за финансии на Република Македонија

ПРОДОЛЖУВАМЕ
ВО ПРАВЕЦ НА РЕФОРМИТЕ

Во последната година и половина поминавме низ интензивни структурни реформи, додека на други многу побогати земји им беше потребна една деценија да ги имплементираат. Усвоивме голем број клучни закони. Го издржавме новиот геополитички немир - одржувајќи ниска инфлација, големи девизни резерви и рекордни странски директни инвестиции. Имам многу причини да бидам оптимист

Да се биде министер за финансии на Република Македонија е незавидна позиција во денешно време. Тоа е мала земја (9.600 милји квадратни, 2 милиони жители), која спаѓа во групата на средно-развиени (околу 1.900 САД долари БДП по жител). Натоварена со социјалистичко минато и албански бунтувања - во голема мерка увезни преку северната граница кон Косово - сепак успеа да оствари пораст на реалниот БДП од 5,1% минатата година и да спроведе значителни реформи во економијата.

Заслугата за добар дел од ова ја има 31-годишниот министер за финансии, г-динот Никола Груевски.

Освежувачки е да се интервјуира г-динот Груевски. Тој е симбол на генерацијата скромни и ефикасни технократи, кои што се појавија низ Средна и Источна Европа по падот на комунизмот. Тој подготвено прифаќа дека постарата генерација, "чија што личност се формираше во времето на социјализмот, зборува со јазикот на западен капиталист, но не оди по тој пат".

"Зошто г-дине министер?

Што е причината според Вас?"

"Предизвикот, односно можноста нешто да се промени. Јас бев критичар на економските политики во

минатото. Не смеам да си дозволам да ја пропуштам шансата да ги споведам моите идеи".

Овие идеи ги проникнуваат сите сфери на македонската економија.

"Данокот на додадена вредност се воведо и веднаш создаде буџетски суфицит, кој што се употреби за отплаќање на внатрешниот долг и намалување на другите даноци. Македонија е меѓу земјите со најнизок персонален данок на доход и данок на добивка во светот (и двата со даночна стапка од 15%). Тоа и овозможи на Македонија да понуди еден од најпријателските режими на пазари на инвестиции и капитал во светот, со даночни ослободувања во првата година за ново-регистралираните бизниси. ДДВ имаше негативен ефект врз инфлацијата. Сепак, како што растеа цените на електричната енергија, стапката на инфлацијата се зголемуваше, но на толерантно ниво (за 5%)".

Министерот е свесен за сивата економија во својата земја, но инсистира на тоа дека ДДВ изнесе на виделина добар дел од проблемите. На пример, тој го наведува намалувањето на необичните царини за сировини, машини и други стоки, што доведе до сразмерно намалување на прекуграничниот криминал. "Уште повеќе даноци и царински стапки ќе се намалат" - ме разуверува тој.

* Интервјуто го водеше
д-р Сем Вакнин
за United Press International.

Можеби најреволуционерниот сектор е банкарскиот со целосно нова законска инфраструктура: Закон за банки, Закон за осигурување на депозитите, Закон за стечај и колатерал. Тесно поврзани со новите аранжмани склучени со ММФ и со Светската банка, овие закони доведоа до враќање на јавната доверба во банкарскиот сектор. За прв пат, штедните влогови во

Законот за денационализација донесен минатата година). Ги подобровме законите за имотни права. Резултатот? Минатата година имавме повеќе од 150 милиони САД долари во странски директни инвестиции (SDI), најдобра година до сега. Ова не ги опфаќа повеќе од 300-те милиони САД долари, кои што ги плати МАТАВ за 51% од Македонскиот телеком”.

Г-дин
Хорст **КЕЛЕР**

Директор на
Меѓународниот
монетарен фонд

Имавме мошне плодни разговори. Апсолутно верувам дека претседателот на Република Македонија ја води земјата на вистински начин. Сочувствуваме со големите проблеми со кои се соочува Македонија поврзани со активностите на терористичките групи и сметаме дека треба да ги земеме предвид во нашиот однос кон Македонија. Резултатот од овие разговори е тоа што ќе ја насочам нашата мисија кон размислувањата за тоа како најдобро во оваа ситуација да ѝ помогнеме на Македонија.

банките всушност се зголемија за третина. Друга важна работа беше купувањето на трите елитни македонски банки од страна на странски банки од Грција, Словенија и Германија. “И други странски банки се заинтересирани да отворат филијали тука” - гордо вели тој. „Ова во голема мера ќе ја зголеми конкурентноста и ќе го ревитализира банкарскиот сектор”.

”Дури и при сегашната криза”?

“За време на косовската криза во 1999 година, западните инвеститори и трговски партнери избегаа. Грчките инвеститори, кои што подобро го познаваат регионот, дојдоа и купија претпријатија по мошне поволни цени. Се надевам дека лекцијата е научена. Од почетокот на кризата, ја продадовме нашата најголема пекарница - Жито Лукс - и нашиот најголем саем - Скопскиот Саем - на грчки инвеститори. Новите сопственици на најголемата македонска банка, Стопанска банка - Националната банка на Грција планираат да го зголемат капиталот.

Понекогаш не се согласуваме со рецептите на ММФ, кои им даваат слични совети на сите свои клиенти. Но, нивниот придонес е мошне позитивен и значаен. Одобрувајќи кредити им сигнализираат на инвеститорите дека се применети вистинските економски политики

“Мојата работа во министерството се состои во градење на доверба и транспарентност. Го испраќаме пред време внатрешниот долг кон граѓаните и кон банките. Донесовме Закон за обесштетување на штедачите чии што девизни штедни влогови беа замрзнати за време на распадот на СФР Југославија - и веќе исплативме дел од тоа. Го вративме експроприраниот имот од времето на социјализмот на законските сопственици побрзо од сите други земји во транзиција (со

”Повеќето од овие инвестиции се грчки. Зарем ова не изгледа како непријателско преземање”?

“Никако” - се смее тој - “Што е поприродно од тоа еден сосед да инвестира во друг? САД се најголемите инвеститори во Канада. Грција е за нас тоа што е Германија за Чешката Република. Ќе беше многу загрижувачки доколку тие не покажеа никаков интерес да инвестираат овде”.

“Во целина земено, косовската криза од 1999 година беше лоша за нас. Она што ни е потребно е мир и стабилност. Всушност, по војната, Македонија загуби половина од учеството на пазарот во Косово. Нашето индустриско производство се намали за една осмина. Долгот меѓу компаниите нагло скокна од 600 милиони на 1 милијарда германски марки (и оттогаш наваму остана на тоа). Добивме помалку од петтина од помошта која што ни беше ветена. Пактот за стабилност - кој што го опфаќа целиот Балкан - не е вистински одговор на нашите специфични потреби. Сметката ни ја оставија нам да ја платиме”.

“Сегашната криза веројатно ќе го намали нашиот БДП за неколку процентни поени во однос на планираниот пораст од 6%. Тоа зависи од нејзината долготрајност и интензитет. Се плашаме повторно да не ги загубиме пазарите кои што макотрпно ги развивавме по војната на Косово. Невработеноста повторно ќе се заостри. Иако ја имаме поддршката на ММФ и Светска банка, можеби ќе биде потребно ресурсите да се пренасочат за воени цели”.

”Дали на Македонија и е понудена финансиска помош од некогаш”?

“Замолив неколку странски влади да ни помогнат преку поддршка на буџетот, платниот биланс и на-

бавката на стратешки стоки, како што е нафтата. До сега не добив одговор" - ги крева рамениците - "Но, кризата не ја наруши буџетската рамка. Таа содржи резерви, кои што планиравме да ги употребиме за структурни реформи. Можеби ќе треба да ги пренамениме тие пари за потребите на министерствата за одбрана и внатрешни работи".

"Некои други ефекти? Врз девизниот курс? Бегството на капитал?"

Не во големи размери. Во 1999 година, луѓето купуваа девизи во паника и кога кризата се стиги ни продадоа двојна сума со загуба. Народната банка на Република Македонија (НБРМ) интервенираше тогаш, а интервенира и сега. Меѓутоа, ние до сега потрошивме само 7 милиони американски долари на ова (други 25 милиони беа дадени на нашата рафинерија да купи нафта, за да се спречи притисокот на нашиот валутен пазар). Веројатно, бездруго би го потрошиле овој износ, за да ја апсорбираме прекумерната ликвидност. Освен тоа, нашите резерви двојно се зголемија во однос на 1999 година и изнесуваа околу 700 милиони американски долари (или 3,5 месечно покривање на увозот) од 1999 година, не сметајќи ги нешто повеќе од 300-те милиони долари од приватизацијата на Телекомот. Тоа е една сосема поинаква ситуација".

"Зборувате за прекумерна ликвидност од една страна и за огромна меѓукомпанијски

задолженост од друга. Зарем не е тоа контрадикторно?"

"Само навидум. Во последните 12 месеци, просечната каматна стапка која мораа да ја плаќаат заемопримачите во Македонија падна од 21% на 14%. Добрите заемопримачи плаќаат помалку од 10% годишно. Примената на нов платен систем управуван од комерцијалните банки ќе ја зголеми ликвидноста. Ликвидноста во банкарскиот систем е толку голема што меѓу-банкарската стапка на позајмување е 7% или половина од пазарната стапка. Вкупната парична маса е голема и продолжува да се зголемува. Сепак, многу од фирмите не ги исполнуваат условите за да добијат нови кредити. Голем дел од неизмирениот меѓукомпанијски долг е мртов, им припаѓа на фирми кои одамна не работат или на големите загубари. Со приватизацијата на фирмите и тој ќе се приватизира или пак ќе се избрише. Мал дел од долгот ќе го сноси државата. Неликвидноста остана речиси непроменета во однос на 1999 година.,,

"Со други зборови, најголем дел од долгот на фирмите е нефункционален или лош? Како се одразува ова врз банкарскиот систем?"

"Не, овие долгови воопшто не се во банкарскиот систем. Нив ги направија претходните директори на државни фирми за време на поранешниот режим. ММФ официјално потврди дека повеќе од две трети-

Г-дине Стек, кога може да дојде до склучување на новиот аранжман?"

Разговорите се во полн ек. Знам дека Македонија работи напорно на исполнување на условите и уверен сум дека ова многу брзо ќе вроди со резултати. Не би сакал да го кажам точниот датум. Подобро е тоа да го стори г-динот Груевски. Тој е оној кој го врши најтешкиот дел од работите и тој е оној кој треба да каже дека сè е завршено. Мислам дека главната цел е да се спроведе програмата колку што е можно поблиску до средината на годината, без големо пречекорување на овој термин. На почетокот постоеше страв дека ќе дојде до големи одложувања, но со задоволство истакнувам дека Владата на Република Македонија и Министерството за финансии успеаја да ја одржат динамиката и продолжуваат со активностите. Така, јас лично, сметам дека PSMAC (Кредитот за приспособување на управувањето со јавниот сектор) нема да предизвика поголеми одложувања, но тука зборувам за средината на годината, бидејќи Македонија ќе излезе од групата на земји кои добиваат кредити по поволни услови и ќе премине кон заем кој ќе го отплатува според пазарните услови на Банката и кој е релативно евтин, но не сепак не во форма на речиси бесплатни средства. Условите на Меѓународното здружение за развој (IDA) се за оние земји кои имаат доход по жител отприлика помалку од 1,000 американски долари годишно. Со задоволство изјавувам дека на Македонија овие услови повеќе не ѝ се потребни. Тоа е многу добро. Тоа е индикатор дека земјата во основа добро работела во последните година или две, и сега е во многу подобра состојба да врши редовна отплата на каматите, кои се сè уште доста прифатливи. Имено, доколку Македонија самата позајмува на меѓународниот пазар на капитал, би требало да плати многу повеќе.

Дали 30 јуни е крајниот рок за користење на средства под IDA услови, или пак постои простор за извесна флексибилност? Ако постојат јасни показатели дека Македонија не се откажува од исполнувањето на условите поради политичките притисоци, ако Македонија е сè уште многу сериозна во вршењето на работите онака како што е договорено, тогаш сметам дека Светската банка ќе покаже разбирање, но се надевам дека и ММФ исто така ќе покаже определена флексибилност, бидејќи очигледно настаните влијаеја и на програмата со ММФ. Мислам дека овие институции се во основа реални и доколку тие сметаат дека владата е сериозна во намерите, сигурно ќе имаат разбирање за тоа дека некои работи ќе треба да се редизајнираат.

Г-ДИН
ПИТЕР СТЕК

Извршен директор во
Светската банка

ни од кредитното портфолио на нашите банки припаѓа во А и В категориите со најмал ризик. Стопанска банка која сочинува речиси 50% од целокупниот банкарски систем, што туку заврши со чистењето на своето портфолио што претставува големо достигнување, со далекусежно структурно значење”.

Можеби најреволуционерниот сектор во македонската економија е банкарскиот со целосно нова законска инфраструктура: Закон за банки, Закон за осигурување на депозитите, Закони за стечај и т.н. Тесно поврзани со новите аранжмани склучени со ММФ и со Светската банка, овие закони доведоа до враќање на довербата на јавноста во банкарскиот сектор

”По вторпат го споменавте ММФ. Некои луѓе ги обвинуваат дека се социјално бесчувствителни. На пример, невработеноста им се припишува на структурните реформи кои тие ѝ ги наметнаа на Македонија”

“Понекогаш не се согласуваме со рецептите на ММФ, кои им даваат слични совети на сите свои клиенти. Но, нивниот придонес е позитивен и значаен.

вклучени во нашиот аранжман ја зголемија невработеноста. Моравме да продадеме или да затвориме 12 големи загубари. Уште 30 допрва треба да се продадат или затворат. Отстранивме повеќе од 3000 работници од платниот список на државната администрација. Но, ова е само капка во кофата на невработеноста”.

”Од каде оваа долготрајна невработеност”?

”Има многу причини” - воздивнува. Јасно е дека потегнав чувствително прашање. -”Невработеноста е пренагласена. Многу луѓе вработени во сивата економија се непријавени (ова се надевам ќе се смени после намалувањето на даноците). Албанските жени честопати одбиваат да работат и се пријавуваат како невработени за да ги добијат загарантираните придонеси. Сепак, невработеноста е премногу висока. Бруто домашниот производ треба постојано да расте во текот на барем пет години за да се постигне напредок, а само приватниот сектор и неговите мали и средни претпријатија се движечката сила на напредокот. Меѓутоа, приватниот сектор во Македонија стагнира. Претходната власт им ги продаде фирмите на при-

Г-дин
Јоханес **ЛИН**

Потпретседател на
Светската банка

Г-дине Лин, што беше тема на разговорите со македонската делегација?

Да бидам искрен, не разговаравме многу за кризата, туку се концентриравме на полињата на кои соработуваме. Како што знаете, имаме голем број проекти кои се во подготовка, вклучувајќи го и проектот за водоснабдување на Скопје, проектот за млади и спорт и проектот за заштита на културното богатство. Ова беше мошне значаен дел од разговорите, кои се однесуваа и на континуираните реформи кои ги презема владата во финансискиот сектор и во управувањето со јавниот сектор, а кои ги сметаме за многу важни. Многу сум задоволен што владата, и покрај политичките проблеми со кои се соочува Република Македонија во последниве неколку месеци, успеа да продолжи со реформите, со подготовката на проектите на кои работиме и со имплементацијата на проектите кои се во тек. Се’ на се’, и покрај мошне тешката политичка ситуација во Македонија во моментот, сметам дека нашата програма напредува и се надевам дека така и ќе продолжи.

Што е со новиот аранжман за реформа на јавната администрација? Кога може да го очекуваме почетокот на преговорите за овој аранжман?

Како што знаете, постигнавме голем напредок во договорите околу програмата. Тоа се однесува на прашањата за макроекономската рамка која треба да биде одржлива во смисла на врамнотеженост на буџетот, соодветна фискална позиција, разумно трошење итн. Ова се прашања со кои, како што знаете, ММФ најмногу се занимава и она што сакаме да го видиме е напредок во разговорите меѓу ММФ и владата, пред да ја претставиме нашата програма за поддршка на реформите на јавната администрација. Во моментот се чини дека до тоа нема да дојде многу брзо, бидејќи прашањата кои треба да ги реши владата во макроекономската и особено фискалната сфера, се сè уште значајни. Сепак, очекуваме дека есенва ќе бидат разрешени прашањата како меѓу ММФ и владата, така и оние меѓу нас и владата. Според тоа, ја очекуваме нивната разрешница во наредните неколку месеци, се надевам не доцна наесен, туку отприлика по завршувањето на летото.

Одобрувајќи кредити им сигнализираат на инвеститорите дека се применети вистинските економски политики. Политичарите, зависни од волјата на гласачите, честопати треба да се подбуждуваат за да ги спроведуваат болните реформи. Некои од мерките

јатели и тоа го нарекуваа “откуп на акциите на фирмата од страна на менаџментот”. Старите-нови менаџери-сопственици немаа никаква визија, никаква нова технологија и нови производи. Нивните фирми создадоа негативна додадена вредност. Освен тоа, ги

потиснаа новодојденците со тоа што, на пример, ги апсорбираа кредитите што ги овозможуваше банкарскиот систем. Дури 81% од вкупните кредити во 1999 година отидоа кај 16 загубари. Помалку од 20% завршија во приватниот сектор. Тоа беше мрежа на старите момци, изградена врз основа на остатоците од социјализмот. Покрај тоа, нема доволно добри проекти, примената на легислативата за имотните права исто така слаба, а банкарскиот систем е нефункционален и политизиран. Нестабилноста на регионот уште повеќе ни ги зголемува проблемите”.

”Бирократија”?

”И тоа исто така, иако не беше главната пречка, а новиот Закон за трговски друштва овозможува дале-

ку полесно основање и водење на фирма. Меѓутоа, власта пред 1998 година се чини беше понастроена да ги одвраќа отколку да ги привлекува странските инвеститори. Таа постави правни бариери за влез. Ова е сега изменето. Бараме странски инвеститори и ги пречекуваме со широко отворени раце...”

”Можеби и премногу?”

Неодамнешната приватизација, особено на Окта и Скопски саем, беше критикувана дека е недоволно транспарентна”.

”Скопски саем беше приватизиран преку берзата откако се објави соодветен јавен оглас во печатот. Беше отворен за сите. Во минатото (1996-97 година), Светска банка препорача приватизирањето да го вр-

Г-дине Вијнхолдс, како го оценувате најновиот развој на настаните во Македонија?

Одржавме средба со министерот за финансии, г-динот Никола Груевски и г-динот Питер Стек на која имавме мошне конструктивен разговор. Ние, се разбира, сме многу заинтересирани за најновиот развој на настаните во Македонија, и министерот мошне јасно ни ја претстави ситуацијата. Нашиот одговор беше дека како и секогаш многу ја поддржуваме Македонија, а особено во една ваква ситуација со која се соочувате и дека ќе се обидеме да најдеме начин, колку што е можно повеќе, за забрзување на работите поврзани со програмите со ММФ и Светската банка кои се во тек. Македонската делегација утре ќе оствари повеќе средби со нашиот кадар и со раководството, на кои повторно ќе истакнеме дека е важно тимот на ММФ повторно да ја посети Македонија и да продолжи со разговорите, да ја редизајнира програмата поради некои измени на претпоставките кои влијаеја врз макроекономската рамка, а кои навистина треба да се земат предвид. Но, министерот не извести дека тој е тука заради имплементација на потребните корекции и мерки, како и заради поминувањето на голем број закони низ парламентарната процедура, кои се клучни услови за аранжманите, што е доста охрабрувачки.

Кои се конкретните чекори кои ММФ ќе ги преземе за да ѝ помогне на Македонија во решавањето на моментната ситуација?

Колку што сум јас известен, тимот на ММФ се подготвува повторно да дојде во Македонија за две недели. Тогаш тие ќе разговараат за редизајнирање на програмата и се надевам дека ќе успеат да постигнат договор. Така, работите поврзани со програмата ќе можат да продолжат со вообичаениот тек. Тоа треба да биде целта.

Македонската делегација бара т.н. труст фонд за Македонија. До каде е со тоа?

Најпрвин, мора да ги разгледаме тековните аранжмани кои излегоа надвор од она што беше планирано, како резултат на тешкотиите; тоа мора да се заврши, а исто така и некои работи со Светската банка. Не сум запознаен со сите детали поврзани со позајмувањето од ММФ, но сепак, тие сакаат да ги избегнат непотребните одложувања. Како што разбрав, постојат извесни средства кои треба да пристигнат од Европската унија, од мојата земја -Холандија итн., така што е важно да продолжиме со активностите.

Дали сметате дека ситуацијата која ја спомнавте може да биде решена оваа година?

Многу сочувствувам со тешкотиите на кои наидува Македонија. Мораме да ви помогнеме. Ова е многу важно и треба да ги избегнеме непотребните одложувања. Се разбира, треба да се преземат извесни мерки, мора да имаме здрава програма, но уверен сум дека министерот може тоа да го стори, а потоа мора да продолжиме да ѝ помогнеме на Македонија во овие тешки мигови.

Дали сте сигурни дека ММФ ќе ги продолжи започнатите аранжмани со Македонија?

Никогаш не може да се каже со сигурност, но ако владата продолжи да покажува недвосмислена посветеност, тогаш тоа може да се исполни. Секако, не можеме да бидеме сигурни за развојот на надворешните настани и безбедносната ситуација, но зборувајќи за една нормална ситуација би кажал ”да, постои добра можност за завршување на програмите и тоа успешно завршување”.

Г-ДИН
Ј. де Беауфорт
ВИЈНХОЛДС

Извршен директор
во Меѓународниот
монетарен фонд

шиме преку директно преговарање. Окта - рафинеријата - беше пред затворање кога се појави белиот витез. Не ја испуштивме можноста да го спасиме овој важен имот. Сите три компании приватизирани преку директни преговори сега остваруваат профит. Новиот закон ни дозволува да вршиме приватизација само преку берзата или преку јавен тендер. Се надевам дека ова ќе стави крај на критиките”.

”Нешто како заклучок”?

“Во последната година и половина поминавме низ интензивни структурни реформи, додека на други многу побогати земји им беше потребна една деценија да ги имплементираат. Усвоивме бројни клучни за-

кони. Го либерализиравме девизниот режим. Ја обновивме даночната администрација. Имплементираме трезорски систем. Ги реструктуриравме царинскиот и платниот систем. Ги намаливме царините и акцизите за одредени производи. Усвоивме амандмани на огромен број економски и финансиски закони (како што е Законот за осигурување). Подготвуваме основа за Интернет револуција во нашата земја. Неодамна го усвоивме Законот за електронски потпис, а подготвуваме и други електронски закони. Го направивме сето ова - и го издржавме новиот геополитички немир - одржувајќи ниска инфлација, големи девизни резерви и рекордни странски директни инвестиции. Имам многу причини да бидам оптимист”.

М-р Антонета
МАНОВА
СТАВРЕСКА

ВЛИЈАНИЕТО НА СТРАНСКИТЕ БАНКИ ВРЗ ДОМАШНАТА БАНКАРСКА ИНДУСТРИЈА

Странските банки го стимулираат растот на домашната економија со интензивирање на конкуренцијата, при што го подигнуваат општото ниво на ефикасност на банкарскиот систем. Притоа, домашните банки даваат подобри услуги, поактивно ги мобилизираат заштедите и ги пласираат средствата во попрофитабилни проекти

Глобализацијата на финансиските пазари и навлегувањето на странските банки во македонската банкарска индустрија, го актуелизираа прашањето на потенцијалните користи, трошоци и ризици поврзани со влезот на странската конкуренција во домашниот банкарски систем. Иако во економската литература постојат две спротиставени гледишта за ефектите и влијанието што го имаа влезот на странските банки врз домашната економија, емпириските искуства сведочат дека влезот на странски банки носи подобрување на квалитетот на банкарските услуги, забрзување на економскиот развој и намалување на осетливоста на банкарскиот систем од појава на криза.

Имено, странските банки влијаат позитивно во следните аспекти:

- го подобруваат квалитетот на финансиските услуги на домашниот пазар, преку зголемување на конкуренцијата и примената на посовремени банкарски вештини и технологии;
- го стимулираат развојот на правната рамка и ја зајакнуваат супервизорската контрола во локалната, домашна економија;
- го подобруваат пристапот на земјата на меѓународниот пазар на капитал;

- го забрзуваат економскиот развој и
- ја стимулираат ефикасноста и воведувањето на нови финансиски продукти.

МАКРОЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ

Присуството на странските банки може да влијае директно и индиректно врз долгорочниот развој на домашната економија. Со инвестирање на капиталот во профитабилни проекти и преку ефикасно управување со ризиците, странските банки директно влијаат во правец на зголемување на финансиската поддршка на приватниот сектор и поефикасна алокација на ресурсите. На тој начин се забрзува долгорочниот раст на домашната економија. Индиректно, странските банки го стимулираат растот на домашната економија со интензивирање на конкуренцијата, при што го подигнуваат општото ниво на ефикасност на банкарскиот систем. Притоа, домашните банки даваат подобри услуги, поактивно ги мобилизираат заштедите и ги пласираат средствата во попрофитабилни проекти.

Во однос на "осетливоста" на домашниот финансиски систем од кризи, влијанието на странските банки

М-р Антонета Манова Ставресска е вработена во Народната банка на Република Македонија, во Кабинетот на гувернерот. Родена е 1970 година. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје 1992 година. Во периодот 1993 – 1994 година ги завршува постдипломските студии на Централно Европскиот Универзитет во Прага – Економски факултет, во рамките на Фондацијата Отворено општество. Магистрира во 1994 година на тема "Инфлацијата во Република Македонија по монетарното осамостојување". Во периодот октомври 1994 – јуни 1997 година работи во Дирекцијата за истражување во Народна банка на Република Македонија, а од јуни 1997 година до април 2001 година е шеф на Кабинетот на гувернерот на Народна банка на Република Македонија. Учесувала на повеќе меѓународни семинари, курсеви и форуми од областа на монетарната политика, макроекономијата, финансиите и банкарството.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

може да биде позитивно, но и негативно. Застапниците на ставот за негативни ефекти, велат дека во услови на криза во домашната економија, странските банки можат да го повлечат капиталот и на тој начин да предизвикаат или да ја продлабочат валутната криза и финансиската нестабилност. Во случај на криза на домашниот пазар, странските банки се обвинуваат за "нелојалност", поради напуштање на истиот, со што ја зголемуваат неговата осетливост. Ваквата констатација е посебно валидна при големо учество на странските банки во финансискиот систем на домашната економија. Последниот аспект се однесува на супервизијата и законската регулатива. Имено, со цел да привлечат странски банки, монетарните власти во земјите во транзиција и земјите во развој ги намалуваат ограничувањата за влез на странските инвеститори, што во одредени случаи може да добие димензии на пребрза либерализација и преголема дерегулација на домашниот банкарски систем. На тој начин, покрај позитивните аспекти на овие процеси, може да се создаде поризична легислативна рамка за работење.

Банките од странство не носат со себе само капитал, туку и знаење, вештини, технологија, експертиза во управувањето со ризиците, репутација и нови идеи. Со намалување на рестрикциите при влез на странските банки се овозможува да се подобри квалитетот, цената и достапноста на банкарските услуги во домашната економија

Застапниците на тезата за позитивни ефекти од влезот на странските банки, укажуваат дека странските банки не само што не ја интензивираат осетливоста на домашниот финансиски систем, тука напротив и ја зајакнуваат неговата стабилност. Така, емпириските искуства за меѓусебното влијание на влезот на странски банки и осетливоста на домашниот финансиски систем (веројатноста од појава на криза) покажуваат дека странските банки не ја зголемуваат веројатноста од појава на финансиска криза во домашната економија, туку напротив ја намалуваат. Имено, истражувањата покажуваат негативна корелација (поврзаност) помеѓу зголемениот влез на странски банки и можноста од појава на криза во домашниот финансиски систем.

Исто така, не постои систематизирана евиденција дека присуството на странските банки, во случај на валутна и финансиска криза, доведува до поголем одлив на капитал и поголема нестабилност на домашниот финансиски систем. Иако постојат изолирани примери на повлекување на странскиот капитал од

локалниот пазар во случај на криза, не постојат систематизирани факти дека странските банки и странските инвеститори воопшто, се помалку „лојални“, отколку домашните банки и инвеститори. Така на пример во Мексико, за кризата од 1994 година се сметаат подеднакво одговорни домашните и странските инвеститори. Воедно, влезот на странските банки не само што не создава поризични услови за работење, туку детерминира унапредување на домашната супервизија, зајакнување на законската рамка и воведување (или почитување) на меѓународните сметководствени стандарди. Така на пример, реципрочниот договор за отварање на Мексико кон САД, во рамките на НАФТА договорот, предизвика притисоци за хармонизација на прудентната регулатива помеѓу овие две земји, во доменот на адекватноста на капиталот, валоризацијата, сметководствените принципи и трансакциите на поврзаните субјекти.

Степенот на учество и значењето на странските банки на домашниот пазар може да се утврди преку: а/ учество на банките со доминантен странски капитал, во вкупниот број на банки и б/ учество на активата на странските банки во вкупната актива на банкарскиот систем. Од табелата бр. 1 се гледа дека во најголем број случаи коефициентот - влез на странските банки е поголем од коефициентот - освојување на пазарот. Тоа е случај во Франција, Германија, Италија, Велика Британија, САД, но не е случај со Јапонија. Во случајот на Финска, Кина и Индија, коефициентот 0 укажува на законски рестрикции (барери) при влез на странски банки. За разлика од овие земји, коефициентот 100%, кај Непал и Свазиленд укажува на исклучиво присуство на странски банки на домашниот пазар. Оние земји кои имаат коефициент од над 75% (Нов Зеланд и Луксембург), се земји со големо присуство на странски банки, што се објаснува со нивното колонијално минато или пак со присуство на сосед - голема земја. Од развиените земји, Финска, Италија и САД имаат релативно изолирани банкарски пазари, при што и двата коефициента на странско учество се под 10%.

МИКРОЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ

Странските банки не носат со себе само капитал, туку и знаење, вештини, технологија, експертиза во управувањето со ризиците, репутација и нови идеи. Со намалување на рестрикциите при влез на странските банки се овозможува да се подобри квалитетот, цената и достапноста на банкарските услуги во домашната економија. Директно, странските банки имаат влијание во воведувањето на нови и подобри

Учество на странските банки во банкарскиот систем на одделни земји: емпириско искуство

Земја	Број на странски банки/вкупен број на банки	Странска актива/вкупна актива	Вкупен број на банки во 1995
Франција	0.25	0.10	95
Германија	0.36	0.22	80
Холандија	0.45	0.05	20
Италија	0.08	0.01	64
Чешка	0.60	0.51	15
Полска	0.36	0.16	28
Романија	0.14	0.01	7
Русија	0.07	0.00	14
Естонија	0.43	0.35	7
Литванија	0.10	0.09	7
Канада	0.64	0.08	69
Велика Британија	0.26	0.16	70
САД	0.05	0.03	370
Тајван	0.14	0.06	24
Нов Зеланд	0.88	0.92	8
Луксембург	0.93	0.79	107
Австрија	0.30	0.50	10
Јапонија	0.08	0.19	73
Грција	0.56	0.84	16
Унгарија	0.63	0.65	19
Финска	0.00	0.00	11
Кина	0.00	0.00	5
Индија	0.00	0.00	5
Непал	1.00	1.00	3
Свазиленд	1.00	1.00	3

Извор: Светска банка

вештини, современи техники на управување и одлучување, постриктни кредитни процедури и нови финансиски продукти на локалниот домашен пазар. Индиректно, странските банки ја подобруваат ефикасноста преку зголемување на конкуренцијата. Нивниот влез иницијално “ја намалува” профитабилноста на домашните банки и ги принудува да преземат активности за намалување на трошоците и подобрување на услугите, што има позитивни ефекти за економските субјекти - корисници на услугите. Во просек, странските банки остваруваат најмали каматни маргини во високоразвиените земји, додека највисоки маргини остваруваат во нискоразвиените земји.

Воедно, влезот на странските банки на домашниот пазар најчесто детерминира примена на меѓународни сметководствени стандарди, присуство на странски ревизорски фирми и унапредување на транспарентноста на банките преку презентација на информации за нивните активности во јавноста.

Емпириските истражувања за влијанието на либерализацијата на влезот на странските банки врз ефикасноста на финансискиот систем говорат за поагресивно однесување на домашните банки при такви услови. Така, во Австралија, домашните банки ги подобриле своите операции, инвестирале во нови технологии, ги намалиле трошоците, така што странските банки оствариле понизок профит и освоиле помало учество од домашниот пазар.

Во основа, најголема корист од либерализацијата на ограничувањата при влезот на странските банки имаат економските субјекти, кои добиваат подобри и поефтини банкарски услуги во споредба со периодот пред либерализација на ограничувањата. Така на пример, во Шпанија, странските банки го заживеале пазарот на комерцијални хартии од вредност, пазарот на свој инструменти, како и кредитните картички и автоматите за готовина (АТМс).

Каматни маргини и профитабилност: домашни наспроти странски банки

Региони	Нето маргини/ вкупна актива	Некаматносни приходи/вк. актива	Трошоци/ вкупна актива	Даноци/вк актива	Резервации/ вкупна актива	Нето профит/вк. вкупна актива
Економии во транзиција						
Домашни банки	6.89	3.87	4.51	1.43	3.17	1.64
Странски банки	5.25	3.88	4.22	1.25	3.13	0.53
Развиени економии						
Домашни банки	2.80	1.24	2.60	0.27	0.78	0.40
Странски банки	2.32	1.25	2.25	0.25	0.67	0.40

Извор: Светска банка

СЛУЧАЈОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во последната година во Република Македонија е создадена поволна законска рамка и нова клима за влез на странски банки во банкарскиот систем. Тоа резултираше со влез на странски инвеститори од Грција, односно Германија и Словенија во првата и третата банка по големина во Република Македонија - Стопанска банка а.д. Скопје и Тутунска банка а.д. Скопје. Инвеститори во Стопанска банка а.д. Скопје се National Bank of Greece, IFC и EBRD, со вкупна инвестиција од 133 милиони ДЕМ (од кои 50 милиони ДЕМ докапитализација). Влогот на Нова Љубљанска банка и ЛХБ банка од Германија во Тутунска банка а.д. Скопје е 21,3 милиони ДЕМ, од кои 15 милиони ДЕМ е докапитализација. Стратешки инвеститор од Грција (Алфа Кредит банка) го откупи контролниот пакет на акции во уште една помала банка - Кредитна банка а.д. Скопје, со инвестиција од 24,3 милиони ДЕМ, од кои 8 милиони ДЕМ е докапитализација. Во Извозно-Кредитна банка а.д. Скопје свое учество во капиталот стекна ЕБРД, преку докапитализација во износ од 6 милиони ДЕМ.

Странските банки би требало да имаат улога на генератори на позитивните процеси. Евидентното намалување на каматните стапки за повеќе од 7-8 процентни поени, кое се случува во последниве пет-шест месеци, е првиот и најсериозен показател за придобивките од зголемената конкуренција во банкарскиот систем

На крајот на 2000, во сопственост на странски акционери се седум банки, шпоремено со пет банки во декември 1999 година. Овие седум банки учествуваат во вкупната актива на банките во Република Македонија со 53,4%. Нивното учество во вкупниот капитал на банките во Република Македонија изнесува 45%.

Со новите странски инвестииции во банкарскиот систем, учеството на странскиот капитал во вкупниот капитал на банките во Република Македонија се зголеми од 19,3% (31.12.1999) на 40,8% (31.12.2000). Странски капитал е присутен во 16 банки, при што процентот на негово учество се движи од 0,3% до 100% (кај двете филијали на странски банки). Од вкупните вложувања на странски капитал во 2000-та година во висина од 216,7 милиони ДЕМ, 119,4 милиони ДЕМ се наменети за откуп на акции од постоечки акционери на банките, додека 97,3 милиони ДЕМ се вложувања за докапитализација на банките. Овие податоци зборуваат за сериозно отварање на банкарскиот систем кон странски инвеститори, со тен-

денција за влез на капитал и во други македонски банки.

Значајно е што законската регулатива е доста атрактивна за влез на странски банки на македонскиот пазар и согласно Законот за банки, странските инвеститори имаат еднаков, а во одредени домени и подобар третман во однос на домашните инвеститори. Отварањето на пазарот беше проследено со либерализација на работењето на банките, посебно во сферата на девизното работење и кредитните односи со странство (нов Закон за девизно работење), со цел да се отстранат административните ограничувања и да се создадат услови за поекономично и помодерно работење на банките во Република Македонија. Државата им помогна на банките и преку преземените активности за враќање на довербата на штедачите во банкарскиот систем (новата шема за осигурување на штедните влогови со позадинска улога на државата), како и со новите решенија во сферата на наплата на хипотеките и побрзо решавање на финансиските спорови.

Значајно е што либерализацијата беше проследена со законски решенија кои овозможуваат зајакната супервизорска контрола на банкарскиот систем. На тој начин, на банките им се остава од една страна простор за максимална конкурентска борба за нови клиенти и за освојување на пазарот. Но, од друга страна од нив се бара и максимално почитување на супервизорските стандарди и норми, со примарна цел да се заштитат штедачите, а потоа и сопствениците на капиталот.

Странските банки би требало во таквата констелација да имаат улога на генератори на позитивните процеси. Евидентното намалување на каматните стапки за повеќе од 7-8 процентни поени, кое се случува во последниве пет-шест месеци, е првиот и најсериозен показател за придобивките од зголемената конкуренција во банкарскиот систем. Новите банкарски продукти, најавени во форма на врзано штедење со кредитирање, станбени и потрошувачки кредити, кои се вообичаени за светот, но изостануваа во изминативе десетина години во Република Македонија, ќе бидат следната придобивка од влезот на странски банки и зголемувањето на конкуренцијата.

Македонскиот банкарски систем, конечно ги има сите предуслови да прерасне во „локомотива“, која ќе го повлече развојот на Република Македонија. Ризиците во тоа сценарио се слабиот и осиромашен реален сектор и нестабилното политичко окружување. Преструктурирањето на реалниот сектор мора да биде еден од следните чекори во распоредот за работа на македонските банки за следниот период. Финансис-

кото реструктурирање на претпријатијата не може да се реализира без активно учество на банките како најголеми доверители, заедно со државата. Искуството на странските банки од други земји каде се спроведоа овие процеси, може да биде од големо значење при реализацијата на овој процес во Република Македонија. Во спротивно, придобивките од намалените

каматни стапки и новите финансиски инструменти нема да можат да ги дадат очекуваните ефекти и нема да можат да бидат почувствувани на вистински начин од страна на економските субјекти. Банкарскиот систем и стопанството во Република Македонија мора “да си подадат рака”, затоа што нивниот развој е можен само како компатибилен процес.

РЕФОРМАТА НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ И РАЗВОЈОТ НА ФИНАНСИСКИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

М-р Зоран
ЈОВАНОВСКИ

Зоран Јовановски е извршен директор за специјални прашања во Стопанска Банка А.Д. Роден е во 1965 година. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1988 година на финансиско-сметководствена насока. Неколку семестри од постдипломските студии следел во САД. Магистрирал на тема: "Ефикасноста на банките во Република Македонија". Користел стипендија Рон Браун од канцеларија за информации на САД. Во периодот од 1993 до 2001 година работел во Народна Банка на Република Македонија во Дирекцијата за истражување, а од декември 2000 е в.д. директор во оваа дирекција. Учествовал на голем број меѓународни семинари и курсеви за професионално усовршување. Член е на Комитетот за реформа на пензискиот систем во Република Македонија и на Управниот Одбор на Фондот за осигурување на депозити.

Основната цел на реформата на пензискиот систем во Република Македонија е воспоставување на систем, кој е финансиски самоодржлив на долг рок, а истовремено обезбедува адекватна сигурност на граѓаните во остварувањето на правата од пензиското и инвалидското осигурување

Во голем број земји во светот пензиските системи претставуваат т.н. темпирана бомба која отчукува. Тоа првенствено произлегува од растечкиот проблем на стареење на населението во светот, но и од други проблеми како што се релативно високата стапка на невработеност, долгорочно неодржливите издашни ветувања дадени во минатото на идните пензионери итн. Релативно ограничен број на земји, што се однесува и на развиените земји, бескомпромисно се соочија со проблемите на пензиските системи, воздржувајќи се главно заради политичката сензибилност на проблемите. Изненадува тоа што Латинска Америка е своевиден лидер во светот за реформата на пензискиот систем, набљудувано од аспект на поодделни региони. Имено, на овој континент почетните чекори на тој план се направени пред 20 години.

Република Македонија претставува пример на земја која храбро се соочи со потребата од реформа на пензискиот систем. Притоа, надмината е теснопартиската тензија со тоа што реформата е започната од една, а продолжена од друга политичка власт. Во Република Македонија реформата е мотивирана од класичните потреби. Актуарските проекции за наредните 100 години покажаа дека постојниот пензиски систем на тековно финансирање (pay-as-you-go) е финансиски неодржлив на долг рок. Во отсуство на реформа, тоа би водело до тежок удар врз макроекономската политика, создавајќи буџетски дефицити од околу 5-6% од БДП годишно. Тоа е финансиски неодржливо и преку фискалната политика директно би

резултирало со нарушување на макроекономската стабилност.

Основната цел на реформата на пензискиот систем во Република Македонија е воспоставување на систем, кој е финансиски самоодржлив на долг рок, а истовремено обезбедува адекватна сигурност на граѓаните во остварувањето на правата од пензиското и инвалидското осигурување. Со реформата се воведува повеќестолбен пензиски систем. Првиот столб ќе го сочинува постојниот државен пензиски фонд, кој ќе функционира како и досега. Вториот столб ќе го претставуваат приватни пензиски фондови, тој ќе функционира со капитално финансирање и ќе биде задолжителен за нововработените по воведувањето на овој столб. Оние лица кои се во работен однос во моментот на воведување на вториот столб ќе имаат право на избор да останат само во првиот столб или да учествуваат и во вториот столб. Третиот столб ќе се разликува од вториот столб по тоа што учеството во него ќе биде на целосно доброволна основа. Притоа, реформата е дизајнирана на начин кој обезбедува таа да се одвива со умерена брзина за да биде прифатливо нивото на транзиционите трошоци. Овие трошоци ќе се појавата заради тоа што учесниците во реформираниот систем ќе уплаќаат дел од своите придонеси во вториот столб, со што ќе се намали приливот на средства во првиот столб.

Од аспект на временскиот распоред на реформските активности, досега е донесена законската рамка за реформираниот пензиски систем. Таа првенствено модифицира одделни компоненти (старосната граница за пензионирање итн.) од функционирањето на постојниот систем, кој во иднина ќе го претставува првиот столб. Во фазата на донесувањето на закон-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ската рамка беа упатувани бројни критики до дизајнерите на реформата заради недоволна деталната разработка на функционирањето на вториот столб, односно приватните пензиски фондови. Како што и тогаш беше објаснето, причина за тоа беше изработката на посебен закон за т.н. капитално финансирано пензиско осигурување. Предлог верзијата на овој закон е пуштена во процедура во февруари 2001 година. Со тоа, реформата на пензискиот систем во Република Македонија влегува во квалитативно нова фаза.

Одредбите од предлог-Законот за капитално финансирано пензиско осигурување не носат подобрувања само за функционирањето на пензискиот систем во целина. Тие ќе предизвикаат значителни промени и подобрувања и во финансискиот систем на Република Македонија, на кои се фокусира овој напис.

Прво, предлог-Законот ќе доведе до институционална диверзификација во финансискиот систем. Приватните пензиски фондови нема да бидат правни лица, туку во вистинска смисла на зборот фондови во кои ќе се кумулира дел од уплатените придонеси. Меѓутоа, ќе постојат друштва за управување со приватните пензиски фондови, кои ќе ги носат одлуките за тоа каде и колку да бидат инвестирани средствата на фондовите. Се предвидува да постојат две друштва, избрани на меѓународен тендер, кои ќе треба да задоволат посебно дефинирани критериуми. Така, друштвата ќе треба да имаат основачки капитал во висина од најмалку 1,5 милиони евра, кој соодветно ќе се зголеми кога уплатените средства во секој од фондовите ќе надминат 100 милиони евра. Основачи на овие друштва ќе можат да бидат домашни или странски правни лица, и тоа мнозинскиот дел од капиталот на друштвото да биде поседуван од финансиски институции. Притоа, за странските основачи се предвидува да имаат предвиден инвестиционен рејтинг. Очигледно е дека се пропишуваат високи критериуми за влез во овој бизнис, кој домашните субјекти можеби нема да бидат во можност да ги задоволат. Интенцијата е да се привлечат реномирани странски инвестициони куќи, кои заедно со домашни институции би формирале друштва за управување со пензиски фондови. На тој начин ќе се обезбеди трансфер на технологија и кноњ-хоњ, што на долг рок генерално ги прави домашните финансиски институции поконкурентни. Истовремено, присуството на реномирани институции дополнително ќе придонесе за зајакнување на довербата во финансискиот систем на Република Македонија.

Друга институција која моментно не постои, а треба да се формира согласно предлог-Законот е Пензиската Агенција. Тоа ќе биде институција од јавен

карактер која ќе биде надлежна за давање и одземање дозволи и одобренија на друштвата за управување со пензиски фондови и ќе врши супервизија над работењето на овие друштва. Со тоа дополнително ќе се подобри општото ниво на супервизија во рамки на финансискиот сектор и ќе се направи уште еден чекор кон евентуална реализација на концептот на интегрална супервизија на финансискиот сектор.

Нова функција на веќе постоечка институција, односно своевидна индиректна функционална диверзификација, е функцијата на чувар на имотот на пензиските фондови, што ќе ја вршат две од постојните банки во Република Македонија. Идејата е во функционирањето на вториот столб на пензискиот систем да се развојат поседувањето на средствата и одлучувањето за нивното инвестирање. Со предлог-Законот е предвидено банките чувари на имот да имаат капитал од најмалку 20 милиони евра, согласно дефиницијата за капитал во Законот за банки. На тој начин, на овие банки им се овозможува да го прошират опфатот на активности за остварување приходи, а истовремено се обезбедува оваа функција да ја вршат најголемите банки и се обезбедува квалитет на услугите.

Предлог-Законот за капитално финансирано пензиско осигурување ќе доведе до институционална диверзификација во финансискиот систем. Приватните пензиски фондови нема да бидат правни лица, туку во вистинска смисла на зборот фондови во кои ќе се кумулира дел од уплатените придонеси

Второ, решенијата од предлог-Законот треба да придонесат за забрзување на развојот на пазарот на капитал во Република Македонија. Уплатените придонеси во приватните пензиски фондови забрзано ќе се кумулираат. Со тоа ќе се создаде побарувачка за финансиски инструменти кои моментно не постојат или недоволно се користат. Искуствата покажуваат дека ваквата побарувачка за финансиски инструменти се задоволува со адекватна понуда. Притоа, ќе се создаде силен поттик за македонските акционерски друштва да се одлучат за емисија на долгорочни хартии од вредност и котирање на Македонската берза на долгорочни хартии од вредност и на тој начин да финансират дел од своите потреби за долгорочни финансиски средства. Посебен мотив за македонските претпријатија за котирање на берзата ќе претставува сознанието дека друштвата за управување со пензиските фондови, како институционални инвеститори, инвестираат за да го диверзифицираат ризикот, а не за да станат доминантни сопственици и да го преземат управувањето на компаниите во кои инве-

стирале. Во секој случај, сето ова ќе влијае во правец на продлабочување на финансискиот пазар во Република Македонија и зголемување на финансиската интермедијација во националната економија.

Трето, друштвата за управување со пензиски фондови ќе можат да ги инвестираат средствата на пензиските фондови согласно деталната регулатива во предлог-Законот. Интенцијата е да се обезбеди адекватна диверзификација на разновидните ризици кои го придружуваат инвестирањето. Притоа, се овозможува значаен дел од средствата на приватните пензиски фондови да се инвестираат во разновидни хартии од вредност (акции, обврзници и комерцијални записи на акционерски друштва кои котираат на првиот и вториот Пазар на Македонската берза на долгорочни хартии од вредност). Истовремено, се дозволува најмногу до 20% од средствата на фон-

Со предлог-Законот е дадена можност друштвата за управување со пензиски фондови да можат да инвестираат до 60% од нивното вкупно портфолио во банкарски депозити, со што квалитативно ќе се подобри рочната структура на депозитниот потенцијал на банките и ќе им се овозможи соодветно да ги зголемат долгорочните пласмани

довите да бидат инвестирани во финансиски инструменти емитирани надвор од Република Македонија. Тоа се должи на намерата: а/ да се обезбеди зголемување на диверзификација на ризикот, во конкретниот случај од ризик на земјата, имајќи го предвид турбулентниот регион во кој таа се наоѓа; б/ да се зголеми атрактивноста на управувањето со приватните пензиски фондови во Република Македонија за да се привлечат реномирани странски институции.

Со предлог-Законот е дадена можност друштвата за управување со пензиски фондови да можат да инвестираат до 60% од нивното вкупно портфолио во банкарски депозити. Со тоа квалитативно ќе се подобри рочната структура на депозитниот потенцијал на банките и ќе им се овозможи соодветно да ги зголемат долгорочните пласмани. Порастот на штедењето во банкарскиот сектор ќе создаде квалитетна основа за понатамошно намалување на активните каматни стапки на банките, односно на долгорочните финансиски средства, динамизирање на инвестиционата активност, а со тоа и забрзување на економскиот растеж. За илустрација, емпириските истражувања покажуваат дека по спроведувањето на пензиската реформа во 1981 година, една четвртина од остварениот економски растеж во Чиле во периодот досега се должи на ефектите од пензиската реформа.

Преку опишаните решенија од предлог-Законот за капитално финансирано пензиско осигурување ќе се овозможи понатамошен развој на финансискиот сектор, кој ќе претставува двигател на севкупниот економски растеж во Република Македонија. Тоа значи дека целокупната реформа на пензискиот систем во нашата земја е дизајнирана на комплексен начин кој обезбедува не само постигнување на првенствената цел-функционирање на пензиски систем кој е финансиски самоодржлив на долг рок, туку индиректно обезбедува и значајни дополнителни позитивни економски ефекти насочени во правец на зголемување на економската активност и подобрување на животниот стандард на граѓаните на Република Македонија.

Марина
НАКЕВА
КАВРАКОВА

АКТУЕЛНИ АСПЕКТИ НА ПРИВАТИЗАЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Агенцијата на Република Македонија за приватизација активно учествува во работата на Телото за структурни реформи, во изготвување на условите за продажба за одделни претпријатија, водење на постапката околу изборот на независни надворешни консултанти кои ќе ја вршат економската анализа во претпријатијата и сл.

Процесот на приватизацијата во 2000 година се одвиваше со вообичаената динамика и резултираше со вкупно 1.616 приватизирани претпријатија од отпочнувањето на процесот во 1993 година. Овие претпријатија вработуваат 226.000 лица, а нивната проценета вредност изнесува околу 4,5 милијарди ДЕМ.

Во периодот 01.01-31.12.2000 година, процесот на приватизација е компетиран во 141 претпријатие, со вкупна проценета вредност од 313 милиони ДЕМ, а во 2001 година влеговме со 126 претпријатија каде постапката за приватизација е во тек, со вкупна проценета вредност од 155 милиони ДЕМ.

Значајно е да се напомене дека во претпријатијата каде постапката на приватизација е завршена, Агенцијата се уште поседува значителен резидуален капитал за продажба. На почетокот на 2001 година, Агенцијата располагаше со сопствени акции со номинална вредност од околу 685 милиони ДЕМ и акции по основ на државен капитал од околу 300 милиони ДЕМ, што, согласно законската регулатива, Агенцијата го продава со претходно добиена согласност од Комисијата на Владата на Република Македонија за приватизација. Овие две категории заедно сочинуваат капитал за продажба од околу 985 милиони ДЕМ и неговата доприватизација претставува еден од приор-

итетите во работењето на Агенцијата за приватизација во 2001 година.

На самиот почеток на годината, Агенцијата за приватизација презема иницијатива за еднострано раскинување на договорите за продажба на претпријатијата на лица кои го преземаат управувањето со претпријатијата (менаџерските договори) во 70 друштва, каде лицата кои го преземале управувањето не ги исполнуваат обврските од договорите. Согласно член 101-а од Законот за изменување и дополнување на Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал, претпријатието е должно во рок од 15 дена од денот на известувањето за раскинувањето на договорот да и пренесе обични акции на агенцијата, кои потоа ќе бидат понудени на продажба преку Македонската берза. Вкупната вредност на акциите што, по оваа основа, ќе и бидат пренесени на Агенцијата за приватизација изнесува околу 75 милиони ДЕМ.

Карактеристично за 2000 година беше драстичното зголемување на продажбата на акции преку Македонската берза за долгорочни хартии од вредност, со учество на овој начин на продажба со околу 50% од вкупната извршена продажба. Остатокот од продаж-

Марина Накева-Кавракова е генерален директор на Агенцијата на Република Македонија за приватизација. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1987 година во финансиско-банкарска насока. Пред вработувањето во Агенцијата, работи во Царинската управа на Република Македонија како раководител на Секторот за финансии и организација. На должноста генерален директор во Агенцијата за приватизација е наменувана во почетокот на декември 2000 година.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

бите се реализираа согласно моделите на приватизација и преку продажба на удели. Во споредба со претходните години, овој сооднос значително се разликува. Така, на пример, во 1999 година, 49% од приходите од приватизацијата произлегле од продажбите преку моделите на приватизација, а само 7% од продажбите биле реализирани преку продажба на акции на берза.

Во поглед на начинот на плаќање, исто така, значително е променет соодносот на средствата за плаќање кои доминирале во 1999 и 2000 година. Имено, во 1999 година 88% од вкупните приливи биле заробени штедни влогови и обврзници, а само 12% приливи во готово. Сосема различно, во 2000 година доминирала продажбата во готово, со околу 70%, што се должи, пред се, на продажбата на акции преку Македонската берза на првата сесија, што значи промптно плаќање во готово.

Агенцијата на Република Македонија за приватизација, преку својот Сектор за инвестициона промоција, води промотивни активности со цел привлекување на странски директни инвестиции во процесот на приватизација и пост-приватизација

На Македонската берза на долгорочни хартии од вредност во текот на 2000 година се продадени 1.959.550 акции на Агенцијата и државата во 51 друштво, а реализираниот продажен износ бил 48 милиони ДЕМ. Покрај продажбата на акции од акционерските друштва, Агенцијата по пат на јавен повик врши продажба на удели кои ги поседува во друштвата со ограничена одговорност.

Во моментот, преку Македонската берза Агенцијата за приватизација нуди за продажба акции во 45 друштва, во вкупна вредност на капиталот за продажба од 250 милиони ДЕМ. Исто така, преку јавен повик, континуирано се продаваат удели во друштва со ограничена одговорност.

Согласно член 33 од Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал, во постапката на трансформација се обезбедуваат барањата на поранешните сопственици и нивните правни наследници. За таа цел, Агенцијата за приватизација во текот на постапките на трансформација има направено резервација на капитал во вид на акции или удели во вредност од над 12 милиони ДЕМ и резервација на недвижен имот во вредност од 3,6 милиони ДЕМ. Во моментот тече постапката за реализација на решенијата за денационализација кои ги издава Комисијата за денационализација.

Посебна тежина на процесот на приватизација му дава обврската за решавање на 40-те претпријатија-загубари, кои се вклучени во Акциониот план на Владата на Република Македонија и кои вработуваат над 35.000 лица, со вкупни обврски од 820 милиони ДЕМ и вкупни загуби во 1999 година од 260 милиони ДЕМ.

Агенцијата на Република Македонија за приватизација е директно инволвирана и е еден од носителите на овој процес, чие решавање претставува дел од обврските што Владата ги има преземено во аранжманите со меѓународните финансиски институции. Агенцијата на Република Македонија за приватизација активно учествува во работата на Телото за структурни реформи и е носител на активностите околу подготвување на податоците за 40-те загубари, изготвување на условите за продажба за одделни претпријатија, водење на постапката околу изборот на независни надворешни консултанти кои ќе ја вршат економската анализа во претпријатијата и нивно обезбедување со целокупната потребна документација. За својот дел на обврските, Агенцијата континуирано го информира Телото за структурни реформи, како и мисиите на ММФ и Светската банка.

Продажбата на овие претпријатија на стратешки инвеститори кои ќе извршат нивна ревитализација претставува приоритет број еден, а целиот овој процес треба да има позитивен ефект врз привлекувањето на странски директни инвестиции во Република Македонија, што претставува една од стратешките определби на Владата, а во кој процес Агенцијата на Република Македонија за приватизација има значајна улога.

Во процесот на приватизација во Република Македонија влезен е странски капитал во износ од 180 милиони ДЕМ, а заедно со пост-приватизационите трансакции што се случува со продажба на акциите од веќе приватизирани претпријатија на странски инвеститори, овој износ е значително поголем и изнесува над 450 милиони ДЕМ. За одбележување е дека последните три години бележат многу поинтензивна инвестициона активност во споредба со почетоците на процесот на приватизација, а реални се очекувањата дека приливот на странски инвестиции ќе биде значително поголем во периодот што следи.

Причини за тоа има повеќе и тие може да се лоцираат во подобрувањето на амбиентот за инвестирање во Република Македонија и зголемувањето на довербата на странските инвеститори за сигурноста на нивните инвестиции. Зголемен прилив на странски капитал се очекува и преку продажбата на претпријатијата-загубари, но и преку претстојната приватизација на јавниот сектор.

Агенцијата на Република Македонија за приватизација, преку својот Сектор за инвестициона промоција, води промотивни активности со цел привлекување на странски директни инвестиции во процесот на приватизација и пост-приватизација. За таа цел, Агенцијата беше вклучена во изработката на Водичот за инвеститори за регионот на Југоисточна Европа, што како проект беше организиран и воден од Бугарската агенција за странски инвестиции и Организацијата за економска соработка и развој. Водичот беше отпечатен и дистрибуиран во месец октомври 2000 година, а во тек е изготвување на ново издание за 2001 година.

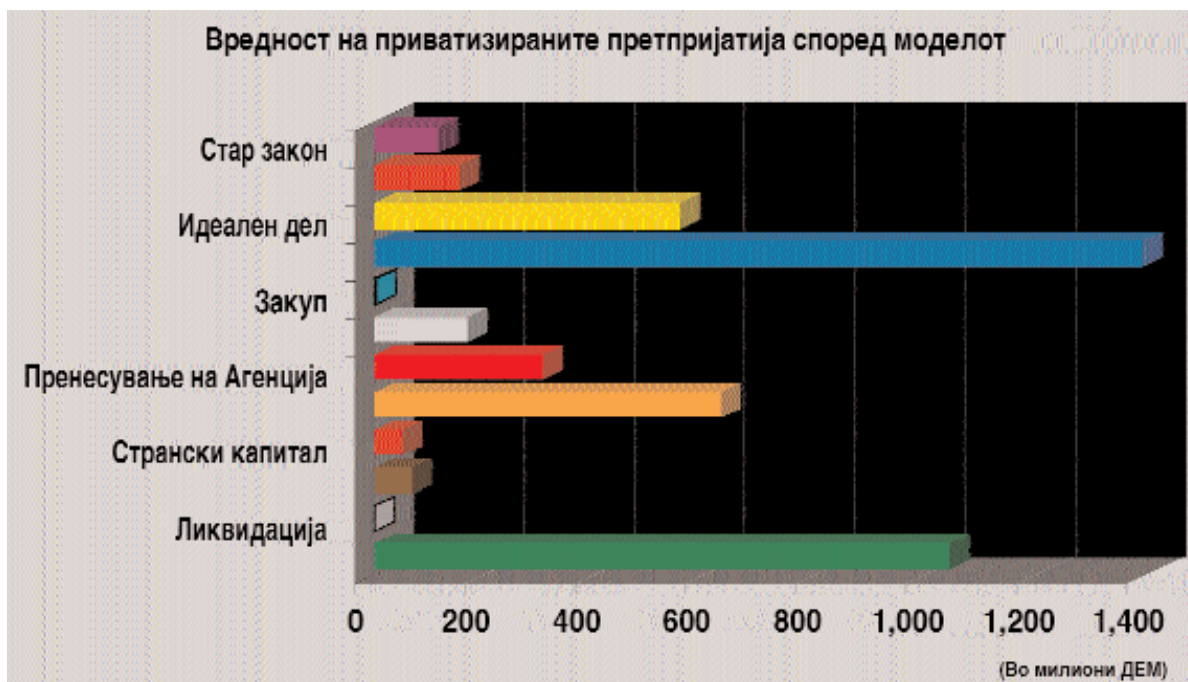
На страницата на Интернет, <http://www.mpa.org.mk>, Агенцијата постојано ги пласира најновите актуелности околу процесот на приватизација, податоци за друштвата во кои постои капитал за продажба, странскиот капитал преку процесот на приватизација и

како и актуелната структура на капиталот.

Активностите на Агенцијата на Република Македонија за приватизација во 2001 година ќе се фокусираат на следново:

Во процесот на приватизација во Република Македонија влезен е странски капитал во износ од 180 милиони ДЕМ, а заедно со пост-приватизационите трансакции што се случија со продажба на акциите од веќе приватизирани претпријатија на странски инвеститори, овој износ е значително поголем и изнесува над 450 милиони ДЕМ

- Наплата на доспеаните обврски по договорите и акциите со попуст што се плаќаат на рати;
- Продажба на акциите (уделите) пренесени на Агенцијата;

пост-приватизација, како и законските акти за приватизација и останатите закони кои се од интерес за потенцијалните инвеститори. Со цел да се обезбедат почетните информации за претпријатијата чиј капитал се продава, изработени се преку 200 профили за претпријатија од различни дејности. Во нив се презентираат основните податоци, како што се: седиште, лица за контакт, краток историјат на претпријатието, краток опис на дејноста која ја обавуваат и примената технологија, историски финансиски податоци,

- Продажба на државниот капитал и продажба на акциите (уделите) на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија, по претходно обезбедување на согласност за продажбата.
- Активна улога во решавањето на претпријатијата-загубари, во соработка со сите останати институции инволвирани во процесот;
- Привлекување на странски капитал преку приватизацијата.

ТИПОЛОГИЈА НА ФИНАНСИСКИТЕ СКАНДАЛИ

Д-р Сем
ВАКНИН

Сем Вакнин е економски советник на Владата на Република Македонија. Роден е во Кират Јам, Израел 1961, година.

Дипломирал на Technion – Израел, Институт за технологија, Хаифа.

Докторирал на темата: Философија на физиката – Pacific Western university, Калифорнија.

Посетувал голем број на курсеви од областа на теоријата на финансии и Меѓународна трговија.

Автор е на "Malignant Self Love - Narcissism Revisited" и "После дождот или како Западот го загуби Истокот".

Колумнист во "Central Europe Review" и InternetContent.net и уредник на рубриците за ментално здравје и Централна и Источна Европа во Open Directory, 101 prodsearchengine.com и searcheurope.com.

Добитник е на многубројни награди. Има објавено стотици професионални написи во полето на финансии и економијата и многубројни написи поврзани со геополитички и економско политички теми објавени во печатена и електронска верзија во многу земји во светот.

Финансиските институции ги следат модите и трендовите. Подложни се на "позајмувачки трендови" и покажуваат инстинкт на стадо. Склони се кон концентрирање на средствата онаму каде што мислат дека би можеле да добијат највисоки приноси за најкусо можно време. Во оваа смисла, не се многу поразлични од инвеститорите во пирамидалните инвестициони шеми

Во 1634 година во Амстердам, на посебна берза се тргувало со корени од лалиња. Луѓето ги употребувале овие корени како средство за размена и чувар на вредноста. Тие ги тргувале и шпекулирале со нив. Ретките корени од црни лалиња имале вредност иста како и голема раскошна кука. Таа пасија траела четири години и се чинело дека ќе трае засекогаш. Но, не испаднало така.

Меурот се распрснал во 1637 година. За неколку дена, цената на корените од лалиња паднала за 96%! Оваа специфична шема на пирамидално вложување малку се разликува од оние што следеа по неа во финансиската историја на човештвото на други места во светот. Таа немала "организационен одбор", ниту група која што се идентификува со двигатели и моќници, коишто ја контролирале и управувале. Исто така, никогаш не биле дадени јасни ветувања во врска со добивките кои што инвеститорите би можеле да ги очекуваат од учеството во шемата - ниту пак дека добивките им претстојат.

Оттогаш наваму, пирамидалните шеми се развиваа во рамките на сложени психолошки досетки.

Современите пирамидални шеми имаат неколку заеднички карактеристики: прво, вклучуваат се поголем број луѓе. Експоненцијално растат до размери кои што обично и се закануваат на националната економија и на самата општествена структура со сериозни политички и општествени импликации. Стотици илјади инвеститори (од население со помалку од 3,5 милиони) беа длабоко фатени во стапица во времето на банкарската криза во Израел во 1983 година.

Ова беше класична пирамидална шема: банките ги нудеа сопствените акции на продажба, ветувајќи им на инвеститорите дека цената на акциите единствено

ќе се зголемува (некогаш и за 2% дневно). Банките ги користеа парите на инвеститорите, нивниот капитал, нивните добивки и парите што ги позајмиле од странство за да го одржат ова невозможно и нездраво ветување. Сите знаеја што се случува и сите беа вмешани.

Министрите за финансии, гувернерите на Централната банка им помагаа на банките во овие криминални дејствија. Оваа специфична пирамидална шема - веројатно најдолга во историјата - траеше 7 години. Еден ден во октомври 1983, СИТЕ банки во Израел пропаднаа. Владата се соочи со такви граѓански немири што беше принудена да ги обесштети акционерите преку разработен план за повторен откуп на акциите кој што траеше 9 години. Тешко е да се процени вкупната индиректна штета, но директната штета изнесуваше 6 милијарди американски долари.

Овој специфичен настан фрла светлина врз уште еден важен атрибут на пирамидалните шеми: на инвеститорите им се ветуваат невозможно високи приноси, или по пат на добивки или преку исплата на камата. Таквите приноси не можат да произлезат од нормалното вложување средства - па така, организаторите прибегнуваат кон валкани трикови.

Тие ги користат новите пари, вложени од страна на новите инвеститори за да ги исплатат старите.

Исламската религија им забранува на заимодавачите да наплатуваат камата на кредитите кои што ги даваат. Оваа забрана во денешно време е контроверзна и би можела да ги доведе современите финансии до целосен прекин.

Зад овие кулиси, неколку претприемачи и верски фигури во Египет и Пакистан основаа ткн. "Исламски банки". Банките ниту им исплатуваа камата на инвеститорите, ниту им наплатуваа камата на заемите кои што им ги раздале на клиентите. Наместо тоа, своите инвеститори ги направија партнери во фиктивни добивки - и им наплатуваа на клиентите за фиктивните загуби. Се ќе беше добро ако исламските банки се придржуваа до поздрави деловни практики.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Но, тие нудеа неверојатно високи “добивки” и завршија како и секоја пирамида: пропаднаа и со себе ги повлекоа стопанствата и политичките гарнитуре.

Најновиот пример за цената што ја плати целата нација поради пропаднатите пирамидални шеми е Албанија (1997). Една третина од населението беше многу вмешана во низа силни инвестициони планови кои што речиси истовремено пропаднаа. Невештото справување со политичката и финансиската криза ја доведе Албанија до работ на граѓанска војна.

Но, зошто мора да пропаднат пирамидалните шеми? Зошто не можат засекогаш да продолжат, потпирајќи се на новите пари и да го направат среќен секој инвеститор, и нов и стар?

Причината е што бројот на нови инвеститори - а според тоа и сумата нови пари расположлива на организаторите на пирамидите - е ограничен. Едноставно постојат многу луѓе коишто преземаат ризици. Судниот ден е најавен со “страшното” несовпаѓање на претераните обврски и приливот на нови пари. Штом нема повеќе расположливи пари за да се исплатат старите инвеститори, настанува паника. Сите сакаат во исто време да ги извадат парите. Ова, очигледно, никогаш не е возможно - дел од парите се обично вложени во недвижности или дадени како заем. Дури и најстабилните и најздрави финансиски институции никогаш не одвојуваат повеќе од 10% од парите вложени кај нив.

Така, пирамидите се осудени на пропаст. Но, сепак, повеќето инвеститори во пирамидите знаат дека тие се измами (scams), а не шеми (schemes). Предупредени од пропаѓањето на други пирамидални шеми, понекогаш во истото место и во истото време, нив сепак, одново и одново тоа ги привлекува како цвеќето пчелите и секогаш со исти резултати.

Причината е стара колку и човечката психологија: алчност, лакомост. Организаторите им ветуваат на инвеститорите две работи: дека ќе можат да ги повлечат нивните пари кога ќе посакаат и дека во меѓувреме, ќе можат да продолжат со примање високи приходи од нивните пари.

Луѓето знаат дека ова не е многу изводливо и дека веројатноста даќе изгубат се или дел од своите пари расте како што времето поминува. Но, самите себеси се убедуваат дека високите добивки или исплатите на каматите кои што ќе можат да ги наплатат пред да пропадне пирамидата, повеќе од штедро ќе им надомести за загубата на парите. Некои од нив се надеваат дека ќе успеат да ги повлечат парите пред блиското пропаѓање, врз основа на “предупредувачки знаци”. Со други зборови, инвеститорите веруваат дека можат да ги надмудрат организаторите на пирамидите. Инвеститорите соработуваат со организаторите на

психолошко ниво: измамените учествуваат во вешт танц кој што води кон нивниот заеднички крах.

Ова е несомнено најопасниот од сите видови финансиски скандали. Тој подмолно ја проникнува самата структура на меѓусебните човечки односи. Ги нарушува економските решенија и завршува со беда од национални размери. Тој е зло за општествата во транзиција.

Вториот вид финансиски скандали обично се поврзува со перењето на капитал, кој е создаден со “црната економија”, имено: непријавениот приход на даночните власти. Таквите пари минуваат низ банкарските канали, неколку пати го менуваат сопственикот, така што им се прикрива трагата и се сокрива идентитетот на сопствениците на парите. На овој начин се “перат” парите од дилерството со дроги, незаконската трговија со оружје и помалку егзотичната форма на даночна евазија.

Средствата на многу финансиски институции не се доволно диверзифицирани. Нивните заеми се концентрирани во еден единствен економски сектор (земјоделство, индустрија, градежништво), во дадена земја, или географско подрачје. Ваквата изложеност е штетна по финансиското здравје на институцијата заемодавач

Финансиските институции кои што учествуваат во перењето пари, водат двојни сметководствени книги. Едната книга е официјална. Пристап до вака “наштелуваните” книги им се дава на оние агенции и органи кои што се занимаваат со оданочување, супервизија на банки, осигурување на депозити и финансиска ликвидност. Вистинската евиденција се чува скриена во други книги. Овие сметки ја одразуваат вистинската состојба на финансиската институција: кој колку вложил, кога и под кои услови - и кој што позајмил, кога и под кои услови.

Оваа дволичност ја замаглува вистинската ситуација на институцијата до точка од каде што нема враќање. Дури и сопствениците на институцијата почнуваат да губат ориентација на активностите и не ја разбираат вистинската позиција.

Дали е стабилна? Дали е ликвидна? Дали портфолиото на средства е доволно разновидно? Никој не знае. Маглата ги обвива дури и оние коишто први ја создадоа. Никаква нормална финансиска контрола и ревизија не е возможна под вакви околности.

Членовите на управата и персоналот на ваквите финансиски органи со помалку скрупули, обично ја искористуваат ситуацијата. Малверзациите се широко распространети, злоупотреба на овластувања, злоупотреба или загуба на средства. Каде што нема светлина, можат да се развијат многу грозни суштества.

Најпознатиот - и најголем - финансиски скандал од овој вид во човечката историја беше пропаѓањето на Bank for Credit and Commerce International LTD. (BCCI) од Лондон во 1991 година. Речиси цела деценија, раководството и вработените во оваа сомнителна банка се занимаваа со крадење и проневера на 10 милијарди (!!!) американски долари. Одделот за супервизија при Банката на Англија под чии будни очи требаше да биде банката - се покажа како немоќна и некомпетентна. Сопствениците на банката - некои арапски шеици - мораа да инвестираат милијарди долари за да ги обесштетат инвеститорите.

Комбинацијата на незаконски заработени пари, лоши финансиски контроли, сомнителни банковни сметки и уништени документи се покажува како сосема истра. Невозможно е да се процени вкупната штета во такви случаи.

Земајќи ја предвид човечката психологија - заедно со сложеноста на модерниот свет на финансии - вистинско чудо е што финансиските скандали се ретки

Третиот вид е најперфиден и е најтежок за откривање. Често пати може да избувне во скандал - или никогаш да не се случи, зависно од ситуацијата, приливите на пари и интелектот на вмешаните. Финансиските институции подлежат на политички притисоци, коишто ги тераат да имаат доверба во оние коишто не ја заслужуваат - или пак да се откажат од диверзификација (да имаат премногу доверба во еден заемопримач). Неодамна таквите политички мотивирани заеми беа откриени во Јужна Кореја, коишто им се давале на пропаднатиот конгломерат Ханбо од речиси секоја банка во земјата. Истото може слободно да се каже за банките во Јапонија и речиси насекаде. Многу малку банки би се осмелиле да ги одбијат пријателите на министерот за финансии, на пример.

Некои банки би го вршеле изборот на барањата за кредит врз основа на социјални причини. Тие би им позајмиле на одредени економски сектори, без оглед на нивната финансиска одржливост. Би им позајмиле на сиромашните, на богатите, на програмите за урбанистичка обнова, на малите претпријатија - и се тоа во името на социјалните причини коишто, колку и да се оправдани - не можат да го оправдаат давањето заеми.

Ова е индивидуален случај во рамките на еден по-распространет феномен: средствата (=портфолија на

заеми) на многу финансиски институции не се доволно диверзифицирани. Нивните заеми се концентрирани во еден единствен економски сектор (земјоделство, индустрија, градежништво), во дадена земја, или географско подрачје. Ваквата изложеност е штетна по финансиското здравје на институцијата заемодавач. Економските трендови се склони кон развивање во единство во рамките на истиот сектор, земја или регион. Кога недвижниот имот на Западниот брег на САД опаѓа - тоа се случува без разлика на се друго. Една банка чиешто вкупно портфолио се состои од хипотеки на West Coast Realtors, би се уништила.

Во 1982 година, Мексико направи пропуст при каматните исплати на своите меѓународни долгови. Нивните заостанати плаќања многу пораснаа и се заканија на стабилноста на целиот западен финансиски систем. Банките на САД - коишто беа најизложени на должничката криза на Латинска Америка - мораа да го платат главниот дел на сметката која што изнесуваше до десетици милијарди американски долари. Речиси целиот капитал им беше врзан во земјите на Латинска Америка. Финансиските институции ги следат модите и трендовите. Подложни се на "позајмувачки трендови" и покажуваат инстинкт на стадо. Склони се кон концентрирање на средствата онаму каде што мислат дека би можеле да добијат највисоки приноси за најкусо можно време. Во оваа смисла, не се многу поразлични од инвеститорите во пирамидалните инвестициони шеми.

Лошото финансиско управување исто така може да биде резултат на лабави и некохерентни финансиски контроли. Одделот за внатрешна ревизија во секоја финансиска институција - и надворешната ревизија којашто ја вршат соодветни надзорни тела се одговорни да ја одбијат природната човекова склоност кон коцкање. Тие мораат да и помогнат на финансиската организација да се преориентира во согласност со објективните и правилно анализирани податоци. Ако не успеат во ова - финансиските институции би се однесувале како брод без кормило. Прописите на финансиската ревизија (од коишто најпознати се американските ФАСБс) многу заостануваат зад развојот на модерниот финансиски пазар. Сепак, нивното разумно и внимателно спроведување би можело да биде од непроценлива помош во отстранувањето од финансиските скандали.

Земајќи ја предвид човечката психологија - заедно со сложеноста на модерниот свет на финансии - вистинско чудо е што финансиските скандали се ретки.

Златко
АНТЕВСКИ

СЛОБОДНИ ЕКОНОМСКИ ЗОНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Корисникот на слободната економска зона може да врши слободен увоз без никакви ограничувања од странство или од други слободни економски зони или од други делови на Република Македонија и при тоа да биде ослободен од царина и други давачки

ВОВЕД

Со намера да се создадат поатрактивни услови за зголемување на странските инвестиции во Македонија, оваа проблематика за прв пат беше регулирана со Законот за слободни економски зони (од 31.08.1999 година), а во 1999 година беше основана и првата економска зона во месноста Бунарџик во близина на македонската престолнина Скопје (на околу 20 км од Скопје), до Скопскиот аеродром. Слободната економска зона е поврзана со железничка линија и модерен автопат, кои што ја поврзуваат зоната со другата транспортна мрежа во Македонија.

Економската зона е посебен дел на територијата на Република Македонија, која што е одвоена, одделно оградена и означена област, која што претставува целосен субјект и има царински и даночни привилегии одобрени со закон.

Економската зона има својство на правно лице по регистрирањето во трговскиот регистар.

ДИРЕКЦИЈА ЗА СЛОБОДНИТЕ ЕКОНОМСКИ ЗОНИ

За вршење на активностите поврзани со развојот, формирањето и супервизијата на активностите во слободните економски зони формирана е Дирекција за слободни економски зони.

Дирекцијата е формирана за извршување на должностите поврзани со развојот, формирањето и супервизијата на активностите во слободните економски зони. На Дирекцијата ѝ се дава целосна јурисдикција со закон. Органите на Дирекцијата се директор и Управен одбор. Директорот и членовите на Управниот одбор ги именува и разрешува Владата на Република Македонија. Дирекцијата поднесува извештај еднаш годишно до Владата на Република Македонија.

ОСНОВАЊЕ НА СЛОБОДНА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Основачот на зоната е должен одделно да ја огради и означи територијата на истата. Основачот на зоната може да биде едно или повеќе домашни или странски правни или физички лица. Во случај повеќе лица да се основачи на зоната, основачот треба да склучи договор за основање на зоната. Актот или договорот за основање на зоната треба да содржи:

- Име на основачот;
- Име на зоната;
- Површина на зоната;

Златко Антевски е роден 1963 година во Скопје, Р. Македонија. Завршил Правен факултет во Скопје во 1986 година и го положил државниот правосуден испит во Скопје. Учел германски јазик на Универзитетот во Келн, Германија (1987–88), како и на Универзитетот во Берн, Швајцарија (во 1991 година).

Неговото професионално искуство опфаќа работа во адвокатската канцеларија Стојан Антевски во Скопје, адвокат и помошник адвокат во правната фирма Schadelin von Graf во Берн, Швајцарија. Во моментот работи како адвокат во Адвокатската канцеларија Антевски во Скопје и тоа на повеќе области: стопанско и корпоративно право, трговско право, прашања во врска со приватизацијата и инвестиционото право, трговски договори, спојување и припојување, Законите за банки и осигурување и наплата на побарувања и меѓународна арбитража. Специјалност му е застапувањето на интересите на странските клиенти во Р. Македонија.

*Мислената изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

- Активности коишто ќе се спроведуваат во зоната, и
- Временскиот период за кој што е основана зоната.

За основање на зоната основачите мора да поднесат писмено барање до Дирекцијата за слободни економски зони. Дирекцијата дава одобрување за основање на зоната коешто треба да го потврди Владата на Република Македонија. Секоја промена во зоната може да се направи со истата постапка како и за основање на зона. Активностите во зоната можат да започнат откако ќе се добие одобрување од македонската Царинска управа во врска со исполнетите критериуми за вршење царинска супервизија.

Зоната е должна да испрати извештај за извршените активности во претходната година до Дирекцијата за слободни економски зони најдоцна до 15-ти април следната година.

КОРИСНИК НА СЛОБОДНА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Покрај основачот на зоната, корисник на зоната може исто така да бидат други домашни или странски правни или физички лица кои што се регистрирани за вршење активности во зоната. Корисниците можат да ги спроведуваат своите активности во зоната според склучениот договор со основачот на зоната по добиеното одобрение од страна на македонските царински власти.

УСЛОВИ ЗА ЦАРИНСКИ И ДАНОЧНИ ПОВЛАСТИЦИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ АКТИВНОСТИ ВО СЛОБОДНА ТРГОВСКА ЗОНА

Корисникот на зоната може да добие царински и даночни повластици ако:

- Во првата година од спроведувањето на своите активности во зоната извезува во странство најмалку 51% од произведените стоки и услуги во зоната;
- Во втората година од спроведувањето на своите активности во зоната извезува во странство најмалку 62% од произведените стоки и услуги во зоната;
- Во наредните години на спроведувањето на своите активности во зоната извезува во странство најмалку 70% од произведените стоки и услуги во зоната;
- Врши една нова активност и не ја префрла надвор од зоната во другите области на Република Македонија;
- Нема неплатени даноци или царина;
- Против корисникот на зоната не се покренати никакви постапки за направените прекршоци на законската регулатива или сторено кривично дело во вршењето на деловните активности и,
- Против корисникот на зоната не е отпочната никаква стечајна постапка.

ЦАРИНСКИ И ДАНОЧНИ ПОВЛАСТИЦИ ЗА ВРШЕЊЕ АКТИВНОСТИ ВО СЛОБОДНАТА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Корисникот на зоната ги стекнува следните даночни повластици:

- Ослободување од плаќање ДДВ за стоките или услугите коишто циркулираат во рамките на слободната економска зона, освен за стоките и услугите за финална потрошувачка;
- Ослободување од плаќање ДДВ за материјалите кои што се увезени во зоната за производство на стоки и услуги;
- Ослободување од плаќање ДДВ за материјалите кои се употребуваат во производството на стоки и услуги за извоз кои што се произведени во зоната;
- Ослободување од плаќање данок на приходи од капитал за период од десет години од почетокот на вршење деловни активности во зоната;
- Ослободување од плаќање на сите даноци поврзани со трансфер на имот или права меѓу основачот и корисникот на слободната економска зона.
- Во случај кога корисникот на зоната ги инвестира добивките остварени во зоната, по истекот на периодот од десет години инвестираниот износ ќе се намали за онолку колку што изнесува даночната основа;

- Во случај корисникот на зоната да извезува од неа едно основно средство пред истекот на пет-годишниот период, износот на даночното ослободување за тоа основно средство ќе истече во годината на извозот на тоа основно средство.

Натамошни повластици за корисникот на зоната ослободување од плаќања на давачки, даноци и други расходи поврзани со употребата на земјиштето во таа зона, поврзувањето во системот за канализација, водовод, греење, набавка на гас и електрична енергија.

УПОТРЕБА НА ЗЕМЈИШТЕТО ВО СЛОБОДНАТА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Земјиштето во слободната економска зона може да се даде под наем на еден странски инвеститор во времетраење од 50 години. Периодот за наем на земјиштето може да се продолжи за 25 години.

Основачот на слободната економска зона е должен недвижниот имот во зоната да го дава под наем. Евиденција за сите договори за наем или под-наем треба да се води во Дирекцијата за слободни економски зони врз основа на евиденцијата на основачот и корисникот на зоната.

АКТИВНОСТИ КОИ МОЖЕ ДА СЕ ВРШАТ ВО ЕДНА СЛОБОДНА ЕКОНОМСКА ЗОНА

- Сите видови на производи и услуги за извоз;
- Банкарство и други финансиски услуги;
- Осигурување и реосигурување и,
- Други деловни активности, освен активности од областа на текстилната индустрија.

Корисник на зоната кој врши производство или унапредување на стоките може да ги пренесе овие активности преку договори на други правни или физички лица кои имаат седишта во оваа зона. Корисникот е должен да плати ДДВ за стоките и услугите кои се предмет на наведените договори.

Корисникот на зоната може исто така да врши активности за складирање за неговите сопствени потреби, може да врши активности на малопродажба или продажба на големо за потребите на другите корисници на зоната и за цели на домашниот и меѓународниот транспорт.

Корисникот на зоната може да врши слободен увоз без никакви ограничувања од странство или од други слободни економски зони или од други делови на Република Македонија и при тоа да биде ослободен од царина и други давачки. Стоките кои се увезени во зо-

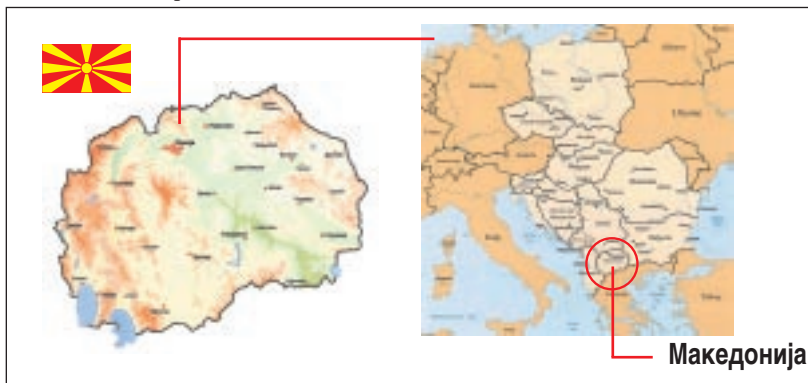
ната можат да останат на нејзината територија максимум пет години.

АКТИВНОСТИ КОИ МОЖАТ ДА СЕ ВРШАТ ВО ЕДНА СЛОБОДНА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Следните активности не може да се вршат во слободната економска зона:

Економската зона е посебен дел на територијата на Република Македонија, која што е одвоена, одделно оградена и означена област, која што претставува целосен субјект и има царински и даночни привилегии одобрени со закон

- Трговија со расипани материјали, заразени материјали, ѓубре кое може да ја загади природната средина или кое не може да се користи од страна на луѓе или животни.
- Радиоактивни материјали, освен материјали за индустриски, медицински, научни и друг вид истражувања кои се дозволени од властите на Република Македонија.
- Лекови, хемикалии и други биолошки материјали, хемиски или биохемиски деривати освен материјали за индустриски, преработувачки, медицински или фармацевтски цели кои се дозволени според одредени сертификати од Министерството за здравство.

- Пушки, муниција, експлозивни освен производи за економски цели.
- Производи и услуги од земји кои се под државни и меѓународни блокади или ембарга.
- Производи и услуги кои го загрозуваат јавниот морал, општата безбедност и одбраната на земјата.
- Производи и услуги кои не се согласно законите на Република Македонија ниту согласно меѓународните договори ратификувани од Македонија за заштита на интелектуалната и индустриската сопственост.

ТЕХНИЧКИ СТАНДАРДИ И ЦЕНИ

Корисникот на слободната економска зона може при производството на стока или услуги за извоз, наместо македонските стандарди, технички нормативи и норми на квалитет, да ги применува стандардите на земјата во која стоката и услугите треба да се извезат.

Македонските закони и другите регулативи не се применуваат при одредувањето на цените на производите или услугите извршени во слободната економска зона.

Корисникот на слободната економска зона може при производството на стока или услуги за извоз, наместо македонските стандарди, технички нормативи и норми на квалитет, да ги применува стандардите на земјата во која стоката и услугите треба да се извезат

ПРИМЕНА НА МАТЕРИЈАЛНОТО ПРАВО И РЕШАВАЊЕ НА СПОРОВИ

Во слободната економска зона важат законите на Република Македонија освен ако Законот за слободни економски зони или некој друг закон не предвидува поинаку. Спорните прашања меѓу основачот на зоната и корисникот на зоната ќе се разрешат во надлежниот суд во Република Македонија. Вработувачите во слободната економска зона потпишуваат заеднички договор со вработените во таа зона. Со заедничкиот договор можат да се разрешат и сите спорни прашања меѓу страните преку арбитража или посредник. Дирекцијата за слободните економски зони основа Одбор за прашања околу работната сила или посредништвото.

ЦАРИНСКА КОНТРОЛА

Основачот на зоната е должен да ги опреми прослориите потребни за активностите на царинските власти во таа слободна економска зона. Секое влегување или излегување од територијата на економската зона е под царинска контрола. За потребите на царинската контрола, царинските власти можат да наложат времено намалување или забрана за извршување на некои деловни активности во слободната економска зона.

Добрата кои се користат за опремување на зоната се ослободени од плаќање царина доколу се на територијата на зоната. Во случај таквата опрема да биде изнесена надвор од територијата на зоната и внесена на територијата на Република Македонија после истекот на петгодишниот период сметано од денот на нејзиниот прво користење во таа зона, опремата се ослободува од плаќање царина.

Корисникот на зоната е должен за потребите на царинската контрола да ги води следните регистри:

- Регистар на сите увезени добра во зоната;
- Регистар на сите извезени добра надвор од зоната;
- Регистар на добрата кои се користат во зоната;
- Регистар на добрата кои се чуваат во магацини во зоната;
- Регистар на промените на добрата во зоната.

ЗАПИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИТЕ ВО СЛОБОДНАТА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Причини за запирање на активностите во слободната економска зона:

- Одлука на основачот да ја затвори слободната економска зона;
- Ако царинските власти откријат дека во зоната не се исполнети условите за вршење царинска контрола;
- После истекот на времето за кое договорот за изнајмување бил склучен со основачот и,
- После истекот на времето за кое била основана економската зона.

ЗАПИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИТЕ НА КОРИСНИКОТ НА СЛОБОДНАТА ЕКОНОМСКА ЗОНА

Причини за запирање на активностите на корисникот на слободната економска зона:

- Во случај кога основачот на зоната или надлежниот суд го раскинува договорот за користење на зоната склучен меѓу основачот и корисникот на зоната, и
- Во случај да помине рокот на важење на договорот за изнајмување земјиште во зоната.

ТОМО
ТОМОВСКИ

ИНВЕСТИЦИОНИТЕ ФОНДОВИ КАКО ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИНВЕСТИТОРИ

Причината за појавата, развојот и подемот на инвестиционите фондови треба да се бара во нивната релативна сигурност поради диверзификацијата на портфолиото, понискиот ризик и релативно високите приноси во однос на банките, професионалното водење на портфолиото и степенот на ликвидност на истите

ПОИМ ЗА ИНВЕСТИЦИОНИ ФОНДОВИ

Инвестициони фондови припаѓаат на групата институционални инвеститори (финансиски посредници) во која спаѓаат уште и пензиските фондови и осигурителните друштва.

Фондовите претставуваат финансиски посреднички институции со единствена цел да ги прибираат слободните средства од инвеститорите и истите да ги вложуваат во хартии од вредност, пари, девизи или недвижности, односно во различни финансиски инструменти заради остварување профит за инвеститорите.

Инвестиционите фондови можат да бидат основани од инвестициони компании, односно друштва за управување со фондови, брокерски куќи или банки. Основачот на инвестиционата компанија може да формира и управува со 2-3, или дури и 150 фонда, како што е случајот со Fidelity Investments.

За да се основа и функционира инвестиционен фонд, треба да постојат инвеститори (правни и физички лица со слободни парични средства), друштво за управување со фондови, кое управува и ги вложува средствата на инвеститорите и депозитна банка (trustee или custodian bank, која претставува чувар на имотот на фондот).

ИСТОРИЈАТ ЗА ПОЈАВАТА И РАЗВОЈОТ НА ИНВЕСТИЦИОНИТЕ ФОНДОВИ

Првиот предвесник на модерните инвестициони фондови се јавил на почетокот на 19-иот век во Шкотска и бил формиран од извесен г-дин Роберт Флеминг, кој со парите што ги прибрал од неколку Шкотланѓани, отпатувал во Америка. Таму парите успешно ги вложил во неколку компании во развој, при што целиот остварен профит го поделил со останатите инвеститори.

Инвестициони фондови (mutual funds), во модерна смисла на зборот, за прв пат се појавиле во САД во 1924 година, а тоа се Massachusetts Investors Trust и State Street Research Investment Trust, кои се уште постојат и работат. Својот забрзан развој инвестиционите фондови го започнуваат во шеесеттите години, а особено доживуваат подем во осумдесеттите и деведесеттите години на 20 век, и тоа не само во САД.

Во практиката инвестиционите фондови се среќаваат под различни називи, како на пример, инвестициони фондови, фондови за заедничко инвестирање, заеднички фондови, инвестициони компании и тн.

Томо Томовски е директор на Комисијата за хартии од вредност на Република Македонија.

Роден е 1973 година. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје во 1996 година. Во периодот 1998 – 1999 работел како стручен соработник во Секторот за контрола на пазарот на капитал во Стручната служба на Комисијата за хартии од вредност. Од јули 1999 работи како раководител на Служба во Комисијата за хартии од вредност на Република Македонија.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Инвестиционите фондови во зависност од земјата во која се основаат, се среќаваат под различни изрази, но во основа поделбата е на отворен фонд¹⁾ (во Велика Британија уште се нарекува и унит труст, додека во САД-mutual fund, односно open-end fund) и затворен фонд (во Велика Британија уште се нарекува и investment trust, додека во САД-investment company, односно closed-end fund).

Инвестиционите фондови во САД претставуваат едни од најзначајните институции на финансискиот пазар.

Како пример, во 1997 година во светски рамки постоеле над 33.000 инвестициони фондови, а вредноста на вложените средства изнесувала околу 6.700 милијарди долари, додека само во САД во истата година постоеле над 6.500 фондови, во кои се вложени над 4.200 милијарди американски долари. Веќе во 1999 година во САД постоеле над 9.500 инвестициони фондови.

Процесот на основање и работа на инвестиционите фондови преку донесената соодветна законска регулатива ја зафати и Источна Европа, односно поранешните социјалистички држави на почетокот на деведесеттите години

Процесот на основање и работа на инвестиционите фондови преку донесената соодветна законска регулатива ја зафати и Источна Европа, односно поранешните социјалистички држави на почетокот на деведесеттите години. Во повеќето земји на Централна и Источна Европа инвестиционите фондови станаа битен елемент на приватизацијата, особено онаму каде што беше спроведена масовна приватизација преку системот на ваучери. Инвестиционите фондови во овие држави всушност претставуваа механизам за концентрација на сопственоста врз акциите од поранешните државни претпријатија.

ПРЕДНОСТИ ОД ВЛОЖУВАЊЕТО ВО ИНВЕСТИЦИОНИ ФОНДОВИ

Причината за појавата, развојот и подемот на инвестиционите фондови треба да се бара пред се во нивната релативна сигурност поради диверзификацијата на портфолиото, односно вложувањата, понискиот ризик и релативно високите приноси во однос на банките (во споредба со орочените штедни влогови во банките), професионалното водење на портфоли-

ото, и степенот на ликвидност на истите (доаѓање до вложените средства преку продажба на уделот).

Како небанкарски институции, тие всушност претставуваат и најпогодна форма на прибирање на слободни парични средства од индивидуалните инвеститори при тоа обезбедувајќи им лесен пристап на финансиските пазари. Освен тоа, преку инвестиционите фондови односно вложувањата во нив, малите инвеститори исто така вршат распоредување на ризикот на голем број различни хартии од вредност, бидејќи самите немаат средства или знаење за такво нешто. Во едно, преку инвестиционите фондови издавачите на хартии од вредност се здобиваат со уште една можност за собирање на капитал.

ВИДОВИ ИНВЕСТИЦИОНИ ФОНДОВИ

I. Според видот и обликот на имотот, инвестиционите фондови можат да се поделат на три вида:

1. инвестициони фондови кои капиталот го вложуваат во хартии од вредност и тоа:
 - само во акции (ризикот на работење е поголем)
 - само во обврзници (ризикот на работење е помал)
 - во акции и во обврзници (врамнотеженост на ризикот од работењето)
2. инвестициони фондови кои инвестираат во недвижности - станбени и деловни објекти и,
3. инвестициони фондови кои капиталот го вложуваат во посебни облици односно инструменти и тоа:
 - во стоки
 - во инструменти на пазарот на пари (благајнички записи, сертификати за депозит итн.)
 - во лизинг.

II. Јавни и специјализирани фондови

Понатаму, инвестиционите фондови може да се поделат на јавни фондови за сите заинтересирани вложувачи и на специјализирани фондови, чии сертификати можат да ги купат само однапред определени институционални инвеститори (пензиски фондови, осигурителни друштва итн.)

Постојат специјализирани фондови кои на инвеститорите им нудат различни видови на вложувања и тоа: фондови за покривање на ризик, фондови кои вложуваат во индекси, фондови за арбитража и откупи на друштва, квант фондови, грански фондови, фондови кои вложуваат во благородни метали, "зеле-ни" фондови и други етички фондови.

III. Меѓународни фондови

Покрај ова постојат и меѓународни фондови кои вложуваат средства на меѓународните пазари и тоа:

¹⁾Терминологијата за отворен и затворен фонд е утврдена и во Законот за инвестициони фондови ("Службен весник на РМ" бр. 9/2000).

меѓународни фондови, глобални фондови, регионални фондови и фондови кои инвестираат во одредени земји. Меѓутоа во оваа група на фондови, на вредноста на било кој фонд што инвестира во хартии од вредност не влијаат само условите на пазарот на капитал, туку и соодносот на девизните курсеви во одредена земја.

IV. Основната поделба на фондовите според начинот на прибирање на капиталот и нивното основање е на:

- (1) Отворени инвестициони фондови (опен-енд-фундс) и
- (2) Затворени инвестициони фондови (цлосед-енд-фундс).

Кај отворениот инвестиционен фонд капиталот се прибира преку издавање на инвестициони купони (документи за удел) на вложувачите, за потоа тој да се вложува согласно политиката за инвестирање објавена во проспектоот на фондот. Отворениот фонд може да емитира инвестициони купони и за него не постои одреден лимит до кој ќе може да издава инвестициони купони. Значајно е да се каже дека кај отворениот инвестиционен фонд постои можност според која на барање на сопственикот на инвестициониот купон (документ за удел), фондот е должен истиот да го откупи според нето пазарната вредност. Отворениот инвестиционен фонд не претставува посебно правно лице.

Затворениот инвестиционен фонд, за разлика од отворениот, капиталот на инвеститорите го прибира врз основа на издавање на ограничен број на акции за кои не постои обврска за повторен откуп од страна на фондот доколку некој од сопствениците на акциите од затворениот фонд сака да го повлече вложениот капитал од фондот. Со акциите на затворените инвестициони фондови се тргува на берзите и само преку продажба на берзата, односно друг регулиран пазар е можно да се повлече вложениот капитал во затворениот фонд. Цените на акциите на затворените инвестициони фондови не зависат само од вредноста на нивното портфолио, туку и од општите услови на понудата и побарувачката на берзата. Затворениот фонд функционира како акционерско друштво и врз него се применуваат одредбите од Законот кои важат за сите други акционерски друштва.

Оваа форма на инвестициони фондови во помала мерка е застапена во однос на отворените инвестициони фондови и истата најдобро функционира во земјите кои имаат висок степен на развој на пазарот на капитал.

Врз основа на претходното може да се донесе заклучок дека инвестиционите фондови претставуваат

форма и нужност за развојот и успешното функционирање на пазарот на капитал, и тоа не само во земјите кои веќе имаат развиен пазар, туку и во оние во кои постоењето и работењето на пазарот на капитал е со понов датум, како што е случајот со Република Македонија. Инвестиционите фондови се од голема важност во поглед на концентрацијата и ефикасната алокација на капиталот, особено во земјите во кои има недостаток на капитал.

ИНВЕСТИЦИОНИТЕ ФОНДОВИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Иако со не толку брзо темпо како во другите поранешни социјалистички држави од Источна Европа, и во Република Македонија на почетокот од деведесеттите години започна процесот на оформување и изградување на институциите и односите врз основа на кои, по угледот на западните развиени општества, би функционирал пазарот на капитал.

Донесувањето на Закон за инвестициони фондови во Република Македонија значи пред се, не само збогатување на финансиската структура, туку и овозможување на понатамошен развој на пазарот на капитал во Република Македонија.

Законот за инвестициони фондови дава можност да се формираат небанкарски финансиски институции кои заедно со постоечките банки во Република Македонија ќе претставуваат еден заокружен финансиски систем.

Истовремено, донесувањето на Законот за инвестициони фондови значи усогласување и со системот на прописи од областа на пазарот на капитал со оние земји кај кои веќе постои развиен пазар на капитал. Со предложениот закон се пополнува и една празнина во финансискиот систем во Република Македонија.

Во содржината на законот се уредуваат условите за основање инвестициони фондови и друштва за управување со инвестициони фондови и начинот на нивно работење, изборот на депозитната банка и контролата над нивното работење.

Согласно дефиницијата во законот, инвестиционен фонд се основа за здружување на парични средства наменети за инвестирање, прибрани од инвеститори преку јавен повик, со кои за сметка на инвеститорите, управува друштво за управување со фондови, раководејќи се по принципот на диверзификација на ризикот.

Инвестициониот фонд може да се основа како отворен фонд или како затворен фонд, и со него управува друштво за управување со фондови во согласност со статутот на инвестициониот фонд и одредбите на овој закон.

Отворениот и затворениот фонд се основаат преку јавен повик за продавање на документи за удел односно повик за продавање на акции. Средствата прибра- ни на овој начин од страна на инвестиционите фондо- ви, се вложуваат во хартии од вредност и парични де- позити раководејќи се од принципите на профитабил- ност, ликвидност и поделба на ризикот.

Отворениот фонд претставува здружување на па- ричните средства наменети за инвестирање, што го основа друштво за управување со фондови. Отворе- ниот фонд нема својство на правно лице.

Затворениот фонд е акционерско друштво кое се основа со прибирање на парични средства преку јавен повик за продавање на сопствените акции и вложува- ње на така добиените средства во хартии од вредност.

Донесувањето на Закон за инвестициони фондови во Република Македонија значи пред се, не само збогатување на финансиската структура, туку и овозможување на понатамошен развој на пазарот на капитал во Република Македонија

Инвестициониот фонд има Статут, со кој се уреду- ва неговото работење, правната положба на сопстве- ниците на документите за удел во отворениот фонд, односно на акционерите во затворениот фонд, одно- сите на инвестициониот фонд со друштвото за упра- вување со фондови и со депозитната банка, како и други прашања од интерес за остварување на целите на фондот.

Фондот издава Проспект кој содржи податоци, од- носно детални информации за инвестиционите цели и политиката на фондот, како и други информации што се однесуваат на фондот, а кои би имале влијание на одлуката на вложувачот за вложување во фондот.

Фондот може да вложува во хартии од вредност кои котираат или со нив се тргува на Берзата, односно се продаваат на пазар на пари или друг регулиран пазар; и во хартии од вредност од нови емисии, ако за истите постои обврска за вклучување на берза или на друг регулиран пазар.

Заради диверзификација на портфолиото, што претставува еден од основните принципи на работе- њето на инвестиционите фондови, постојат и одреде- ни ограничувања во вложувањето на издадените хар- тии од вредност на еден издавач. Основна причина за ова е намалување на ризикот од вложувањето.

Инвестициониот фонд не смее да инвестира во хар- тии од вредност издадени од избраната депозитна банка и во хартии од вредност издадени од други фон- дови.

Согласно Законот за инвестициони фондови регу- лативната и контролната функција во работењето на фондовите ја има Комисијата за хартии од вредност.

Друштвото за управување со фондови е должно да ја известува Комисијата за хартии од вредност за не- говата финансиска состојба, за вложувањето на соп- ствениот капитал во други правни лица, за промена на неговите основачи итн. Истовремено, друштвото е должно до Комисијата за хартии од вредност да дос- тавува годишни ревидирани финансиски извештаи на друштвото, проспекти на инвестиционите фондови со кои управува, како и годишни ревидирани финансис- ки извештаи на инвестиционите фондови.

Законот за инвестициони фондови не воведува ог- раничувања за основање на инвестициони фондови од странски правни и физички лица, односно отворање на странска филијала на инвестиционен фонд во Ре- публика Македонија, и истите би можеле да се осно- ваат и работат во земјава согласно начинот и услови- те предвидени со овој закон.

Драги
ТАСЕВСКИ

ПОЧЕТНИ ИСКУСТВА ВО УПРАВУВАЊЕТО СО ЈАВНИОТ ДОЛГ

(КОМПАРАТИВЕН ПРИОД)

Иако холандскиот модел на управување со јавниот долг (Debt management) се уште е практично невозможно да се имплементира во нашиот систем, сепак е добро да се изучуваат ваквите системи како насоки кои треба да ги следиме и како таргети кои треба еден ден да ги оствариме

ВОВЕД

Управувањето со јавниот долг на државата претставува процес на детерминирање на стратегија за обезбедување на неопходни финансиски средства и отплатување на обврските на државата со најмал можен степен на ризичност и најниски можни трошоци на долг рок.

Единицата за управување со долгот, како посебно одделение во секторот Трезор во Министерството за финансии на Република Македонија, функционира од неодамна. Во овој почетен стадиум на развој, во рамките на ова одделение се инкорпорирани следниве активности:

- креирање на база на податоци заради следење на надворешниот долг и
- креирање на база на податоци за следење на внатрешниот долг, каде покрај управувањето со долгот по издадени обврзници, посебно значајна активност е управувањето со гаранциите-како потенцијален долг.

Управувањето со долгот подразбира прибирање на сите податоци за јавниот долг на едно централизирано место, со цел да се формира база на податоци и место од каде ќе може да се добијат сите неопходни

информации заради ефикасно управување со вкупниот долг на Република Македонија.

Работата на единицата за управување со долгот, од една страна претставува навистина скромна по обем активност, но од друга страна пак и значаен напредок во однос на претходната состојба бидејќи сега се располага со сите значајни податоци за јавниот долг, како што се: обем на вкупниот долг (внатрешен и надворешен), временска структура на долгот, информации за доверителите итн.

ЕДИНИЦА ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ДОЛГОТ ВО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И КРАЛСТВОТО ХОЛАНДИЈА

На почетокот на функционирањето на Единицата за управување со долгот во Министерството за финансии на Република Македонија, од огромно значење се согледувањата и искуствата на другите земји во оваа сфера. Во продолжение е изнесена компаративна анализа за поставеноста и работењето на холанд-

Драги Тасевски е помошник на министерот во Секторот за финансиски систем. Роден е 1978 година, дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 2000 година насока: финансиско сметководствен менаџмент, и во моментот е запишан на постдипломски студии на истиот факултет, насока-монетарна економија. Посетувал повеќе семинари од областа на претприемаштво, менаџмент и управување со јавниот долг и поседува сертификат за работа со хартии од вредност. Одлично го познава англискиот јазик.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ската и на македонската единица за управување со долговите (Debt management unit - DMU).

Основна цел од која тргнуваат, и по која се водат при работата, раководните кадри и воопшто вработените во оваа холандска единица DMU претставува обезбедување на финансиски ресурси по најниски трошоци за одреден степен на прифатлив ризик.

За да се реализира оваа цел, одделението за управување со долгот организациски е поставено на следниов начин:

На почетокот на функционирањето на единицата за управување со долгот во Министерството за финансии на Република Македонија, од огромно значење се согледувањата и искуствата на другите земји во оваа сфера

- Фронт одделение (Front office) - каде се врши истражувањето на пазарот и се подготвува стратегија по која ќе се постапува при конкретните активности на пазарот на пари и капитал. Во овој оддел се инкорпирани и операциите, односно активностите за делување на пазарот на пари и капитал.
- Бек одделение (Back office) - каде се врши клиринг и порамнување на претходно склучените договори од Front office-от, како и администрација, во смисла на следење на долговите, и конкретно намиравање на обврските по достасани долгови и сл.

Целите во управувањето со владиниот долг се насочени кон намалување на времетраењето на долгот (debt duration), при што како таргетирано времетраење го имаат поставено периодот од 3.7 години, како и зголемувањето на ликвидноста на владиниот долг.

Основни карактеристики на холандскиот долг се следниве:

- износ на долгот - 178 милијарди евра
- просечен рок на достасаност - 6,4 години
- модифицирано времетраење - 4,08 години (modified duration)
- просечен купон - 6,2 %.

Значајно е да се напомене дека целокупниот холандски долг е деноминиран во една единствена валута ЕВРО, што овозможува избегнување на курсниот ризик. Оваа политика на јавен долг ја воделе и пред да станат земја членка на Европската унија, при што тогаш целокупниот долг бил деноминиран во гулдени. Притоа, постоеле реални можности за остварување на политика на јавен долг без задолжување во странство, благодарение на апсорпционата моќ и ликвидноста на домашниот пазар. Валутната структура

на долгот на Република Македонија во однос на Кралството Холандија значајно се разликува, бидејќи 60% од вкупниот јавен долг на Република Македонија е деноминиран во странска валута, што претставува дополнителна опасност заради можните последици од промените во интервалутарната вредност на националната валута.

Исто така, карактеристично е што постои тенденција на релативно редуцирање на учеството на јавниот долг во вкупниот бруто домашен производ на Кралството Холандија, како резултат на порастот на големината на долгот со позабавено темпо од динамиката на раст на бруто домашниот производ. Во 2000 година е забележана состојба и на номинално намалување на вредноста на долгот во однос на претходната година.

Покрај намалувањето на времетраењето на долгот, како цели на менаџментот се јавуваат и намалувањата на бројот на обврзниците, односно измената на структурата на долгот заедно со swap операции за замена на флукуирачките со фиксни каматни стапки, при што во последните 6-7 години од претходно емитираните 50 обврзници, сега во оптек циркулираат само 27. На овој начин треба да се обезбеди поголема транспарентност во тргувањето со обврзниците, како и нивна препознатливост на пазарот, што во крајна линија ќе дејствува во насока на зголемување на ликвидноста на државните хартии од вредност на секундарниот пазар. Целта "подобрување на ликвидноста на тргувањето со државните хартии од вредност" е планирано да се поддржи и со воведувањето на електронски систем на тргување - MTY Amsterdam. Имплементирањето на софтверот и неопходните подготовки и тестирања на системот се во тек, и доколку се се одвива според планот, овој систем ќе започне со функционирање од март 2001 година. Неговата имплементација се очекува да овозможи континуирано тргување со државните хартии од вредност.

Она што е карактеристично за DMU е начинот на кој се управува со флукуациите во ликвидноста во текот на годината. Имено, долгорочниот дефицит го покриваат со средства од емисии на долгорочни обврзници на 3 и 10 години, додека краткорочните потреби за средства ги задоволуваат со емитирање на T-bills (трезорски записи). Бидејќи и понатаму остануваат одредени флукуации во дневните потреби за парични ресурси, како последно средство за усогласување на потребите се јавува тргувањето на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност, на дневна основа. На овој начин потполно се елиминираат недостатоците на средства во текот на годината, при што вишоците на средства во одредени денови, исто така,

се пласираат на пазарот на пари. На тој начин се остварува вистинско управување, а воедно и економично покривање на потребите од средства. Политиката на одделението за управување со готовинските средства е, на крајот на денот да постои стабилно трезорско салдо од 25 милиони ЕВРА.

Во холандската DMU, гаранциите се даваат исклучиво на јавни институции, при што како главни гаран-ти се јавуваат министерства во чии рамки се јавуваат институциите, а како краен гарант се јавува Министерството за финансии. На пример, одредена болница која планира да реализира одредена инвестиција воспоставува контакт со банката со барање за кредит со цел затворање на финансиската конструкција. За овој кредит, како гарант, најпрво се јавува Министерството за здравство, а потоа и Министерството за финансии. Она што е карактеристично е што досега се нема активирано гаранција дадена по кредит од овој вид.

Компарацијата на активностите за управувањето со долгот во холандската DMU и во одделението за управување со долгот во Министерството за финансии на РМ говори за следново:

Имено, организациски, во делот на управувањето со надворешниот долг, како и во делот на домашниот долг по издадени одбврзници, можеме да се поистове-тиме со делот Администрација од Back office одделот, каде се врши следење на пристигнувањето на обврските за плаќање како по редовни така и по предвремени редемпции. Неопходно е да се напомене дека ова не е мал исечокор напред, имајќи ја предвид претходната ситуацијата, кога беше практично невозможно да се одговори на едно така едноставно прашање “Колку изнесува вкупниот долг на Република Македонија?”, токму поради непостоењето на едно централизирано место каде што ќе бидат лоцирани сите овие податоци.

- Споредено со другите активности од Front office-от, може да се забележи дека реално, кај нас се уште не се создадени можности за таков начин на финансирање на нашите потреби за ликвидност. Ова се должи на недоволно развиен финансиски систем со недоволно развиен пазар на пари и краткорочни хартии од вредност и пазар на капитал, како и недоволно развиени финансиски инструменти. Кон ова се надоврзува и проблемот на недоволно штедење, како и неразвиената навика на институциите, претпријатијата и другите

правни и физички лица да инвестираат во хартии од вредност, како и традиционалната ориентираност на претпријатијата кон кредитно финансирање на своите финансиски потреби.

- Што се однесува до управувањето со долгот во делот на издавање на гаранции, забележен е значаен напредок во насока на изготвување на процедури за издавање на гаранции од Владата на Република Македонија. Овие процедури наметнуваат поригорозни услови кои треба да бидат исполнети со цел да се добие статус на конкурентен учесник во постапката на одобрување на гаранција од Владата на Република Македонија. Се планира формирање на стручно тело кое ќе биде надлежно за дефинирање на критериумите за минимум неопходни услови кои треба да бидат задоволени од барателите на гаранциите, за следењето на нивното исполнување, како и потребата од нивно редефинирање. Воедно, со овие про-

Предвременото студирање на современите и високо развиени системи ќе ни овозможи во периодот кога ќе бидат создадени условите за нивното функционирање и имплементирање, веднаш да започнеме со работа, наместо да трошиме драгоцено време на обука на кадри, обука која може да биде спроведена и претходно

цедури се создаваат и услови за формирање на Фонд за осигурување на гаранциите, од кој ќе бидат компензирани трошоците кои ќе настанат како резултат на активирање на одредени гаранции. Средствата во овој фонд ќе бидат создадени од самите баратели на гаранции со придонес во износ од одреден процент од висината на одобрената гаранција. Процесот на формулирање и одобрување на овие процедури од страна на Владата на Република Македонија е во тек, со очекување во најкус можен рок да стапат со сила.

Иако холандскиот модел на управување со јавниот долг е се уште практично невозможно да се имплементира во нашиот систем, сепак е добро да се изучуваат ваквите системи како насоки кои треба да ги следиме и како таргети кои треба еден ден да ги оствариме. Добрата подготвеност за промените е предуслов за нивна успешна имплементација во оптимален временски период.

ПОСТАПКА И НАЧИН ЗА ОДЛАГАЊЕ НА ПЛАЌАЊЕТО НА ДАНОЧНИОТ ДОЛГ И НЕГОВО ЕВИДЕНТИРАЊЕ ВО КНИГОВОДСТВЕНАТА ЕВИДЕНЦИЈА

Софија
ГЕРАСИМОВА

Софија Герасимова е помошник на генералниот директор на Управата за јавни приходи на работно место – раководител на Секторот за контрола и истраги во Генералната дирекција. Родена е во Скопје во 1947 година, а дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1970 година на макро-економската насока. Првото работно искуство го стекнала во фабриката „Стакларница“, Скопје, каде работела на работни задачи во областа на планирањето, финансиите и сметководството, како раководител на сметководството во фабриката. Од 1976 година работи како инспектор, а потоа како шеф на Отсекот за инспекција и интерна контрола во поранешната Служба за општествено книговодство. По трансформацијата на службата, продолжува со работа во Управата за јавни приходи – Генерална дирекција.

При донесување на Законот за утврдување и наплата на јавните приходи се имаше во вид даночната сила на обврзниците, условите на стопанисувањето, моменталната положба на стопанството во нашата република, можноста од поврзано делување, односно интегрирање во стопанството во другите европски земји и слично

Во општите состојби за воведување на реформи во сферата на оданочувањето, а со цел приближување на даночните обврски кон економската сила на обврзниците, создавање континуирани навики за облигаторноста на плаќањето на јавните давачки како составен дел на организираниот општествен живот и воедно за овозможување непречена работа и развој на стопанскиот живот на правните и физичките субјекти, се донесоа повеќе законски проекти, меѓу другото и за воведување дисциплина на плаќање и наплата на јавните давачки.

Меѓу овие проекти од доменот на јавните давачки, едно од позначајните места завзема Законот за утврдување и наплата на јавните приходи („Службен весник на РМ“, број 13/2001), во натамошниот текст Законот, со кој е регулиран начинот на наплата на јавните давачки, организацијата на Управата за јавни приходи, обврската на даночните обврзници за пријава, регистрација и евиденција на даночните обврски, инспекцискиот надзор, присилната наплата, жалбената постапка, каматата за ненавремено платени даночни обврски, повратот на повеќе или погрешно уплатениот данок и друго.

При донесување на овој законски проект се имаше во вид даночната сила на обврзниците, условите на стопанисувањето, моменталната положба на стопанството во нашата република, можноста од поврзано делување, односно интегрирање во стопанството во другите европски земји и слично.

Воедно, со овој Закон земен предвид и недостигот на финансиски средства, односно неликвидноста на стопанството, која наметна потреба од инкорпорирање на решение за регулирано законско однесување при плаќањето на дополнително утврдените неплатени јавни давачки по извршениот инспекциски или друг надзор, а за кои во постапката на контрола се донесуваат првостепени решенија.

Децидна законска регулатива за наплата на давачките на даночните субјекти донесена е со подзаконскиот акт врз основа на членовите 35 и 36 од овој Закон кој се однесува на сите давачки што дополнително ќе се утврдат по пат на донесување решение од овластениот даночен орган.

Донесувањето на оваа регулатива е исто така предизвикано од потребата да се платат обврските во оптимални можни услови кај одреден субјект, а при тоа да се овозможи неговото континуирано стопанско делување.

Имено, со контролите што ги врши Управата за јавни приходи кај даночните обврзници може да се утврдат неплатени или помалку платени јавни давачки за данок на добивка, данок на додадена вредност, персонален данок, данок на имот и др.

За овие давачки овластеното лице од Управата за јавни приходи донесува првостепеното решение, со цел наплата на давачките во предвидениот законски рок, согласно членот 33 од Законот.

Во членот 34 од Законот е прецизирано дека даночниот субјект може да изјави жалба до Министерството за финансии. Жалбата се поднесува за констатираните неплатени јавни давачки. Со истата можат да се достават нови докази врз основа на кои постои

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

можност да се оспори дадената констатација и утврдениот данок.

Меѓутоа, ова право на жалба од даночниот субјект, не значи воедно и право утврдената обврска за јавни давачки да не биде платена во дадениот рок со првостепеното решение, донесено од органот кој ја извршил контролата. Начинот и постапката за евентуалното одлагање на извршување на неплатената јавна давачка е посебно регулирано со членот 35 од Законот и тоа:

- даночниот обврзник може да бара Управата за јавни приходи да го одложи плаќањето до донесување на решение по жалба, доколку со плаќањето битно оцени дека му се нанесува штета или оневозможи доброволната наплата.

По согледувањето на состојбите, одговорните лица во Управата и Министерството за финансии, на даночниот обврзник можат да му одобрат одложено плаќање на обврските или плаќање на рати, со услов даночниот обврзник да го обезбеди плаќњето на даночната обврска.

Со цел идентично решавање на одлагањето на плаќањето на даночните обврски, од страна на Министерството за финансии е донесен Правилник за постапката и начинот на обезбедување на плаќањето на даночниот долг (во натамошниот текст: Правилник).

Со донесениот Правилник е пропишана постапката и начинот на обезбедување на плаќањето во случаи кога ќе се одобри одложена наплата за:

- одлагање на извршување на Решението за даночен долг до донесување на решение по жалба (второстепено решение);
- одложено плаќање на даночни обврски или плаќање на рати.

Во Законот предвиден е лимит за кој не се прифаќа одложување на даночен долг, односно за износ помал од 10.000,00 денари не постои можност за одлагање.

Условите под кои може да се изврши одложување на долгот се прецизирани во членот 2 од Законот. Имено, Управата ќе изврши одложување на извршување наплата на даночен долг доколку даночниот субјект приложи:

- банкарска гаранција или
- уплати готовински депозит.

Воедно во Законот определен е рокот за одложување и тоа:

- глобален рок е крајот на тековната година за плаќањето на обврските во тековната година и тоа за еднократно или плаќање на рати.

За поодделни износи определен е рок од 9 до 36 месеци и тоа:

- за износите од над 10.000,00 до 5.000.000,00 денари рокот е до 9 месеци;
- за износите од 5.000.000,00 до 15.000.000,00 денари до 15 месеци;
- за износите од 15.000.000,00 до 30.000.000,00 денари до 24 месеци;
- над 30.000.000,00 денари до 36 месеци.

За одобрување на одложеното плаќање даночниот субјект треба да достави барање до Управата за јавни приходи. При тоа, правниот субјект заедно со барањето треба да обезбеди плаќање со еден од инструментите за обезбедување односно банкарска гаранција. Висината на банкарската гаранција треба да одговара на износот на даночниот долг согласно утврдената даночна обврска со донесеното решение.

Исто така, даночната обврска може да се обезбеди и со готовински депозит, кој треба да биде во висина од 50% од даночниот долг.

Со цел идентично решавање на одлагањето на плаќањето на даночните обврски, од страна на Министерството за финансии е донесен Правилник за постапката и начинот на обезбедување на плаќањето на даночниот долг

Со банкарската гаранција, издадена од банкарска институција, банката- гарант се обврзува дека даночниот обврзник ќе го намира долгот, односно доколку тој не го подмири долгот, истиот ќе биде наплатен од средствата на гарантот.

Во тој случај банкарската гаранција како инструмент за обезбедување се наплатува на “прв повик” и “без приговор” од сметката на гарантот во готово.

При одлучувањето на барањето поднесено до Управата, согласно членот 6 од Правилникот, ќе се имаат предвид редовноста на даночниот обврзник при намиравањето на даночните обврски, обемот на штетата која би настанала по наплата на првостепеното решение, односно нарушувањето на работењето на субјектот поради недостиг на финансиски средства, кои ќе се “симнат” наеднаш од жиро сметката и слично.

При одобрување на одложеното плаќање, даночниот обврзник треба да приложи доказ за уплатен готовински депозит на посебна депозитна сметка на Управата за јавни приходи, за кои Управата е обврзана да издаде потврда во која ќе го назначи износот и рокот за кој средствата се уплатени, податоци за даночниот субјект и отпис на даночниот долг за која се однесува уплатата.

На уплатените средства не се пресметува камата.

Во случаите на ненавремено намирување на одложено плаќање во назначениот рок, Управата врши наплата од готовинскиот депозит.

Готовинскиот депозит може да се повлече на барање на даночниот обврзник доколку тој приложи банкарска гаранција.

За одобрување на одложеното плаќање даночниот субјект треба да достави барање до Управата за јавни приходи. При тоа, правниот субјект заедно со барањето треба да обезбеди и плаќање со еден од инструментите за обезбедување, односно банкарска гаранција

Начин на евидентирање на добиеното одлагање во сметководствената евиденција на даночниот субјект

По донесеното решение за одложено плаќање или плаќање на рати, во книговодствената евиденција на даночниот обврзник-правен субјект, потребно е да се спроведат книжења за евидентирање на настанатите промени односно во овие случаи потребно е да се искажат дадените гаранции, депозитите и сукцесивното плаќање согласно со договорот.

Обврските за јавните давачки по основ на донесените решенија од УП, во книговодствената евиденција се искажуваат во рамките на Групата 26-Краткорочни обврски за даноци, придонеси и други давачки

на соодветните сметки за обврски по основ на неплатен или помалку платен данок од добивка, акцизи, данок од плати и други примања.

Во рамките на оваа група се воведени следните сметки:

260 - обврски за данок на додадена вредност

261 - обврски за акцизи

262 - обврски за даноци и придонеси од плати и на плати како и на добивката и на други примања

263 - обврски за даноци и придонеси од добивката

Исто така, во рамките на оваа група воведена е сметката 264-Одложени обврски за данок од добивка. Со ова, постои законска можност обврските по основ на утврдени, а неплатени обврски за добивката веднаш да се евидентираат како одложени, согласно донесеното решение на Управата за јавни приходи, што не е случај и со утврдените неплатени обврски за данокот на додадена вредност акцизи, персоналниот данок и друго.

Сметаме дека за нив евидентирањето ќе биде во рамките на соодветните сметки по пат на аналитичко евидентирање во рамките на истите (без посебна прегледност за одложените плаќања како што е предвидено за данокот од добивка). Поради ова се наметнува потреба од дополнување на Правилникот за содржината на сметките во сметковниот план.

Владимир
ЗДРАВЕВ

СИСТЕМСКА МЕРКА ВО НАЧИНОТ НА РАБОТЕЊЕ НА ДАНОЧНИТЕ ОБВРЗНИЦИ ВО ПРОМЕТОТ НА МАЛО НА ДОБРА И УСЛУГИ

Донесувањето на Законот за регистрирање на готовинските плаќања е еден од најефикасните начини да се подобри наплатата на приходите, да се обезбеди еднаков даночен товар врз сите учесници во прометот и да се изедначат условите за стопанисување

За да се справи во борбата против сивата економија и даночната евазија кои се болка и на развиените земји, и против кои тековно се воведуваат нови системски решенија, мерки и подобрувања во законските прописи, Република Македонија го воведува Законот за регулирање на готовинските плаќања. Како производ на овој се очекува зголемување на приходите, изедначување на условите за стопанисување и обезбедување на еднаков даночен товар на сите учесници во прометот.

Имајќи ја предвид определбата на Република Македонија за интеграција во Европската унија, во Министерството за финансии и Управата за јавни приходи се превземаа, а според планот и почнуваат да се спроведуваат одредени проекти во делот на осовременувањето и модернизирањето на самиот начин на работа во овие институции. Со овие активности се тежнее кон постигнување и создавање на целосно оперативна даночна администрација, која ќе биде компатибилна со нормите и стандардите на Европската унија.

Минатата година, од аспект на работењето на Управата за јавни приходи, може да се карактеризира

како време во кое се презедоа повеќе значајни активности насочени кон осовременување на фискалното работење во Република Македонија. Еден од сегментите кој го следи овој правец, а воедно е и новина во фискалната политика е донесувањето на Законот за регистрирање на готовинските плаќања. Овој закон е само еден од низата закони кои ги спроведе Министерството за финансии во насока на подобрување на финансиската дисциплина и борбата против сивата економија.

Функционирањето на платниот промет во Република Македонија е уредено со повеќе законски и подзаконски акти. Плаќањата помеѓу регистрираните субјекти и вршителите на дејност се вршат безготовински, со жирални пари, додека плаќањата во прометот на мало на добра и услуги се вршат готовински. Овие плаќања не се регистрираат целосно во фирмите во Република Македонија, а со тоа учесниците во прометот прикажуваат нереален дневен

Владимир Здравев е раководител на Секторот за фискална автоматизација во Управата за јавни приходи – Генерална дирекција, а воедно е одговорен за работната група на проектот електронски облик и електронски потпис. Роден е 1973 година во Скопје. Значајно е да се напомене учеството, подготовката и организацијата на неколку конференции и бизнис форуми во текот на 1999 година со работни задачи во Министерството за трговија. Дипломирал на Машинскиот факултет во Скопје во 1998 година. Посетил голем број на курсеви и семинари и се стекнал со одредени сертификати во областа на менаџментот, работа со хартии од вредност и маркетинг, од кои како позначаен се издвојува сертификатот за Foreign Trade Promotion for Central European Countries, организиран под покровителство на јапонската Влада.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

пазар. Тоа им овозможува за нерегистрираниот промет да ги избегнат, односно да не ги платат јавните давачки, што резултира со голема даночна евазија, губење на приходи, одлевање на средства од државната каса, како и нелојална конкуренција.

Како резултат на редовните финансиски контроли и евиденции на даночните обврзници е утврдено дека, моментно, во нашата земја најголем дел од неправилностите во прометот на мало на добра и услуги се неевидентирање на прометот во целост, не издавање или издавање на сметка само по потреба, неработење преку жиро сметка и вршење на набавки во готово без утврдување на потеклото на стока-та.

Плаќањата помеѓу регистрираните субјекти и вршителите на дејност се вршат безготовински, со жирални пари, додека плаќањата во прометот на мало на добра и услуги се вршат готовински. Овие плаќања не се регистрираат целосно во фирмите во Република Македонија, а со тоа учесниците во прометот прикажуваат нереален дневен пазар

Последиците кои произлегуваат од тоа се однесуваат на непочитување на законските нормативи, како и нереализирање на обврските во поглед на јавните давачки.

Сите овие негативности кои прилегуваат од неевидентирањето на готовинскиот промет имаат директно влијание врз креирањето на фискалната политика, а преку тоа и на економската политика во земјата. Имено, со тоа самите учесници во прометот се директно погодени од овие влијанија затоа што нееднакво ги подмируваат јавните давачки према сопствената држава. Тоа значи дека секој даночен обврзник не ги користи и обезбедува своите права подеднакво, а истовремено и нееднакво ги спроведува и почитува законите.

За да се надмине фактичката состојба, Министерството за финансии и Управата за јавни приходи активно работеа на подготвување на Законот за регулирање на готовинските плаќања и за обезбедување на клима за негово целосно имплементирање. Донесувањето на Законот за регистрирање на готовинските плаќања е еден од најефикасните начини да се зголемат приходите и да се добие нивната реална слика, а со тоа да се обезбеди и еднаков даночен товар врз сите учесници во прометот, како и изедначување на условите за стопанисување. Соодветно на

тоа, се намалува шверцот затоа што секоја печатена и издадена фискална сметка ќе треба да го потврди потеклото на доброто, односно услугата.

Следејќи ја определбата на Република Македонија за интеграција во Европската унија, неопходно е да се наведе и фактот дека системот за регистрирање на готовинските плаќања е воведен речиси во сите развиени земји, земјите од Европската унија и централно и источно-европските земји. Кај дел од земјите овој систем се спроведува со закон, а кај некои од нив спроведен е без законска основа, односно системот не е фискализирани, но е во функција. Тоа значи дека при секое готовинско плаќање купувачот добива сметка. По неговото воведување во сите земји е добиена позитивна оценка за значително намалување на обврската за избегнување за евидентирање на готовинскиот промет на мало на добра и услуги и зголемување на приходите на државата од една страна. Од друга страна, пак, е воведен ред во поглед на даночната евиденција.

Преку согледување на одделните локалните состојби, беше одлучено да се прифати системот, кој е воведен во многу соседни и централно-источни европски земји (воедно прифатен и од страна на некои земји членки на Европската унија, како на пример Италија и Грција). Станува збор, всушност за системот за фискализирање преку воведување на Закон.

За успешно имплементирање на еден ваков фискален систем во Република Македонија, Министерството за финансии и Управата за јавни приходи изработија закон со кој се наложува задолжителна употреба на фискални уреди, посебен правилник, во кој се утврдени сите техничко-технолошки карактеристики и сите постапки на контрола и воведување на фискалните уреди како соодветни унифицирани процедури за работа. Извршено е и соодветно кадровско заокружување на проектот, а во таа насока во Управата е формиран и посебен Сектор за фискална автоматизација. Секторот ќе врши пропишување на правилници и процедури за работа, централна евиденција на податоците, како и контрола на целиот процес. Контролата ќе се однесува на употребата на фискалните уреди кај даночните обврзници, на авторизираниите производители на фискални машини и на, нивните сервиси.

За илустрација, самата инсталација на еден таков фискален апарат ќе значи следното: сите трговски друштва кои работат во прометот на мало и работат готовински, ќе треба да се опремаат со одобрените модели на фискални апарати, а тоа пак ќе значи

снимање на целокупниот промет што се одвива кај овие даночни обврзници преку електронски запис за секоја трансакција во самиот апарат. За да биде повпечатлива сликата за самиот фискален уред, тоа е само една електронска регистар каса, POS (Point of sale) - терминал или фискален принтер со вградена фискална меморија која 5 до 7 години ги памети сите трансакции во вид на траен електронски запис. Неговата примена не значи поставување на инспектор 24 часа во објектот. Инаку, тоа ќе биде од огромна корист како за службените лица во насока на поефикасна контрола, така и за даночните обврзници во смисла на поголем преглед во начинот на работа. На тој начин, потрошувачот се заштитува од манипулации.

Значајно е да се потенцира дека за успешно функционирање на целиот систем е потребно доследно

спроведување на Законот за регистрирање на готовинските плаќања со почитување на сите негови од-

Значајно е да се потенцира дека за успешно функционирање на целиот систем е потребно доследно спроведување на Законот за регистрирање на готовинските плаќања со почитување на сите негови одредби и доследна примена на предвидените казнени мерки

редби и доследна примена на предвидените казнени мерки. Успешното функционирање на овој систем предвидува и соодветни стимулативни мерки за сите потрошувачите, од кои во голема мерка зависи неговата соодветна примена.

УЛОГАТА НА СЕКТОРОТ ЗА ИНФОРМАТИКА ВО РАБОТАТА НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Мошне важен сегмент од делокругот на Секторот за информатика е презентирањето на активностите на Министерството за финансии преку сопствениот веб сајт (<http://www.finance.gov.mk>). Интенцијата ни е да ги направиме достапни сите полезни информации до граѓаните и сите заинтересирани од областа која ја покрива Министерството за финансии

Мирослав
ЈОВАНОВИЌ

Мирослав Јовановиќ е помошник на министерот во Секторот за информатика. Роден е 1968 година, а дипломирал на Електронскиот факултет во Ниш, СР Југославија, насока "Компјутерска техника и информатика". Учествовал на повеќе семинари, обуки и курсеви од областа на информатиката и економијата во земјата и странство. Во Министерството за финансии е од почетокот на 2000 година. Претходно работел во Министерството за трговија. Одлично го владее англискиот јазик.

Добрата информатичка поддршка во една организација е мошне битен фактор во ефикасноста и успешното исполнување на комплексните задачи. Министерството за финансии не претставува никаков исклучок од ова правило. Поради овие причини, во рамките на организацијата на Министерството за финансии ќе го најдете и Секторот за информатика, кој ја дава потребната поддршка.

Секторот за информатика е еден навистина специфичен сегмент од Министерството за финансии, поради своите активности, кои се сведуваат на поддршка на корисниците во Министерството, нивна едукација и зголемување на продуктивноста, ефикасноста и квалитетот на нивната работа. Меѓутоа тоа претставува само еден дел од задолженијата, другиот се состои во одржување и унапредување на самиот систем, проучување и воведување на нови алатки и технологии кои ги олеснуваат и подобруваат секојдневните активности на вработените.

Секторот за информатика во Министерството за финансии, по издвојувањето на Управата за јавни приходи, се најде во ситуација на реструктурирање и рedefинирање на одредени задачи. Како елоквентен пример, би го посочиле препуштањето на поддршката на системот ДАНИС на Управата за јавни приходи, и преземањето на поддршката на трезорскиот систем. Воедно беа воочени и одредени сегменти кои требаше да се унапредат или пак да ги заменат постојните системи во правец на подобрување и унапредување на можностите.

Како таков пример би го посочиле воведувањето на новиот систем за електронска комуникација кој ќе

ги прошири досегашните можности (досега се потпиравме само на електронската пошта, но сега ќе ги воведеме давањето и следењето на извршување на задачите, зголемувањето на координацијата и информираноста на вработените како и подобрувањето на управувањето со ресурсите. Со воведувањето на системот, паралелно се одвива и обуката на вработените од Секторот за информатика, за да бидат добро запознаени и острчени со истиот. Само на таков начин може да се постигне квалитет на одржувањето и искористувањето на можностите на системот. Со имплементацијата на системот ќе следи и соодветна обука на вработените за да можат да ги ефектуираат понудените предности. Предностите кои ние ги очекуваме ќе бидат повеќекратни, од заштеда на време и хартија, па се до зголемена продуктивност и ажурност во работата.

Следниот сегмент од делокругот на Секторот е концентриран кон презентирањето на активностите на Министерството за финансии преку сопствениот веб сајт (<http://www.finance.gov.mk>). Интенцијата ни е да ги направиме достапни сите полезни информации до граѓаните и сите заинтересирани од областа која ја покрива Министерството за финансии. Се трудиме да презентираме што повеќе информации и полезни содржини (вести, закони, семинари и семинарски материјали, разни објавени материјали, билтени, формулари, информации за јавни набавки и други содржини). Ние сме свесни дека досега е презентирањето сосема мал дел, но ние имаме поставено цел тоа да биде многу повеќе и на многу побогат и интерактивен начин. Транспарентноста во работата на Министерството за финансии само се потврдува на овој начин, а пристигнатите реакции само ни даваат поттик да направиме дополнителни усилби за да бидат поквалитетни. Нашата посветеност во тој правец можете да ја пот-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

врдите со едноставна посета на сајтот и следењето на датумот на последното „освежување“, на содржината, при што лесно ќе се увиди дека сајтот барем еднаш неделно се освежува со нови содржини. Би сакале да напоменеме дека и месечните билтени на Министерството за финансии можете да ги најдете на нашата веб страница, како на македонски, така и на англиски јазик.

Имплементацијата на трезорскиот систем заедно со промените на платниот систем претставуваат нов предизвик. Целосната имплементација на трезорскиот систем ќе овозможи нов квалитет во работата, поголема контрола и рационалност во трошењето на буџетските средства и намалување на можните финансиски злоупотреби. Со оглед на важноста на системот, техничкото решение кое ќе биде имплементирано е од особен интерес, па поради тоа, му посветуваме должно внимание. Во интерес на сите е поставување на сигурен и ефикасен систем кој ќе ги исполни сите функционални барања, а ќе биде базиран на модерна, ефикасна и сигурна технологија.

Со Законот за електронски потпис се отвораат нови обврски и задачи кои ќе треба да бидат реализирани. Воведувањето на електронскиот потпис во рамките на администрацијата и формирањето на “ку-

ќа” (CA - Certification Authority) која ќе ги издава и ќе се грижи за нивната авторизација, претставува голем чекор, кој ќе не доведе поблиску до дигиталната економија и воведувањето на електронска влада (e-government), израз кој во последно време често се користи.

Секторот за информатика е навистина специфичен сегмент од Министерството за финансии поради своите активности кои се сведуваат на поддршка на корисниците во министерството, нивна едукација и зголемување на продуктивноста, ефикасноста и квалитетот на нивната работа

Покрај сите овие поголеми проекти, Секторот за информатика може да се пофали со одредени сопствени решенија кои го поедноставија и олеснија секојдневното работење во неколку сектори. Во план се уште неколку проекти со кои одредени процеси ќе бидат автоматизирани и олеснети.

На крајот, би сакал да ја истакнам и добрата соработка со ЗИЦ-от од Министерството за образование и наука, како и помошта која ја добиваме од USAID (обуките кои одат преку World Learning Inc.).

ПРОФЕСИЈА-БРОКЕР ВО ОСИГУРУВАЊЕТО, НОВИНА НА МАКЕДОНСКИОТ ОСИГУРИТЕЛЕН ПАЗАР

Билјана
ЈАНЕВСКА

Билјана Јаневска е началник во Одделението за супервизија на осигурувањето при Министерството за финансии во Секторот за монетарен и финансиски систем.

Родена е 1975 година. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје – насока финансии и банкарство, во 1999 година. Пред вработувањето во Министерството за финансии работела како соработник во ревизорското друштво "Димитров ревизија" од Скопје. Поседува диплома за посета на курс за меѓународни ревизорски стандарди 1 и 2. Има положено курс за брокери. Го познава англискиот јазик.

Една од основните карактеристики на брокерот е неговата независност од останатите субјекти кои делуваат на осигурителниот пазар. Со цел обезбедување на професионалност и независност на брокерот, поголем број законодавства пропишуваат обврска на брокерот склучување на договор за осигурување од професионална одговорност

За работењето и развојот на осигурителната индустрија во една земја од особена важност е дејноста-посредување во осигурувањето. Во неразвиените општествени системи во кои функционираат монополи на одредени државни претпријатија, функционирањето на посредниците во осигурувањето и генерално, во финансискиот систем е маргинализирано. Своите производи овие претпријатија ги пласираа преку интерни субјекти - застапници или агенти. Посредниците можат да се јават само во услови на развиен осигурителен пазар и силна конкуренција помеѓу осигурителните друштва.

Улога и карактеристики на брокерите

Постојат различни начини на кои друштвата за осигурување можат да ја организираат својата продажба на производи и услуги. Едниот начин е истите да користат свои интерни или екстерни соработници - агенти, а другиот начин е работата да им ја доверат на специјализирани професионални соработници - брокери. Изборот на начинот на кој што друштвата ќе ја организираат својата продажба зависи од општествено-економското и социјалното опкружување, но и од културните и обичајните норми кои преовладуваат во една економија. Така на пример, во поранешните социјалистички економии преовладуваше, па дури и беше единствено застапена продажбата по пат на агенти или застапници, додека пак во развиените пазарни економии доминантна е продажбата на осигурителни

производи по пат на широко разгранета мрежа на професионални брокери. Како типичен пример за последново е СР Германија во која само 1% од потенцијалните клиенти кои бараат осигурително покритие им се обраќаат директно на осигурителните друштва, како и Швајцарија во која 80% од осигурителниот пазар е во рацете на осигурителните брокери. Во рамките на Европската унија, посредувањето преку професионални брокери има решавачка улога во развојот на осигурителниот пазар бидејќи 90% од договорите за осигурување се склучуваат преку независни посредници.

Помеѓу друштвата за осигурување кои ги нудат своите производи и услуги на осигурителниот пазар и потенцијалните клиенти кои сакаат да склучат договор за осигурување, мора да постои некој посредник, кој ќе го презентира, промовира и пласира производот или услугата на друштвата за осигурување на пазарот. Истовремено потребата од сервисирање на склучениот договор во текот на неговото траење, претставува неминовност. Од друга страна, поради зголемениот ризик на осигурување, порастот на бројот на осигурувачи како и поради разликите во условите и премиите на осигурување, се создава потреба договорачот на осигурувањето да побара советодавна помош кај субјект кој добро ја познава разновидноста на условите кои постојат на осигурителниот пазар и кој е во состојба да избере најповолно решение. Брокерот е лице кое директно ги поврзува лицата кои сакаат да осигураат определен ризик и осигурувачот кој може да го изврши осигурувањето. Брокерот е лице кое ги поврзува осигуреникот и осигурувачот, без обврска да избере некој од нив, а со цел осигурување од определени ризици, подготовка за склучување на договорот за осигурување како и

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

помагање при извршување на договорот во случај на настанување на штета. Во текот на траењето на договорот за осигурување, брокерот врши оптимализација на осигурувачкото портфолио на осигуреникот, притоа укажувајќи му на новите потреби и договарајќи нови покритија.

Европската осигурителна регулатива пропишува дека како брокер во осигурувањето може да се јави физичко или правно лице кое исполнува одредени пропишани услови и стандарди кои се однесуваат на државјанство, морална подобност, стручна оспособеност, искуство за вршење на осигурителни работи, поседување на осигурување од професионална одговорност и други услови. Заради обезбедување на контрола и надзор над нивното работење и заради запознавање на јавноста со субјектите кои вршат посредување во осигурувањето, на национално ниво се основаат регистри во кои се запишуваат физичките и правните лица кои се занимаваат со оваа работа. Во некои развиени земји постојат и определени кодекси на однесување на професионалните брокери. Така на пример, англискиот кодекс на однесување ги пропишува следниве начини на однесување на професионалниот брокер: работата да ја извршува совесно и одговорно, да работи во најдобар интерес на клиентот, да не дава погрешна претстава за сопствената дејност, на барање на клиентот да му ја објасни разликата во трошоците помеѓу различните видови на полиси, да одржува деловни врски со поголем број на осигурувачи, да ги чува деловните информации и слично.

Брокерот е должен во односите со клиентот да постапува со внимание на добар стопанственик, да ги почитува добрите деловни обичаи и да бара најповолна прилика за склучување на договор за својот клиент. Истовремено, тој е должен да ги познава потребите за осигурување на својот работодавач и да му пронајде најповолен осигурувач, а причините за изборот на определен осигурувач е должен писмено да му ги објасни на идниот договарач на осигурувањето.

Една од основните карактеристики на брокерот е неговата независност од останатите субјекти кои делуваат на осигурителниот пазар. Со цел обезбедување на професионалност и независност на брокерот, поголем број законодавства пропишуваат обврска на брокерот склучување на договор за осигурување од професионална одговорност. Во одредени случаи се предвидува формирање на гарантен фонд преку кој се покриваат штетите кои можат да ги претрпат трети лица како резултат на измама или друго нечесно дејствие на брокерот или неговите вработени.

За својата работа брокерот има право на наплата на провизија ако со неговото посредување дошло до склучување на договор за осигурување. Провизијата

најчесто ја плаќа осигурувачот. Ако договорот не е склучен, брокерот нема право на провизија, но има право на надомест на трошоците на товар на странката во чиј интерес се настанати. Некои законодавства наложуваат брокерот задолжително да ја презентира пред клиентот висината на провизијата определена за склучување на договорот за осигурување која истиот ја добива од страна на осигурувачот.

Лиценцирање на брокери

Со оглед на постоењето на конфликт на интереси, постојат силни аргументи за строги услови за лиценцирање и контрола на брокерите од страна на супервизорските власти во една земја. Предусловите за добивање на дозвола за работа како брокер се однесуваат на посета на определен курс, односно обука за осигурување општо, или пак за определени видови на производи и услуги. Исто така, може да постои барање за континуирана едукација како предуслов за обновување на дозволата за работа како брокер.

Силната регулација на брокерите, особено во економиите во подем, со брзо растечки и комплексни осигурителни потреби, ќе помогне за заштита на клиентите и ќе ја зголеми довербата во осигурителната индустрија. Во економиите со многу посоефицирани купувачи, стриктните услови за добивање дозвола не се поставуваат како неопходност.

Во рамките на Европската унија посредувањето преку професионални брокери има решавачка улога за развојот на осигурителниот пазар бидејќи 90% од договорите за осигурување се склучуваат преку независни посредници

Како резултат на досегашното меѓународно искуство во поглед на посредување во осигурувањето, притоа следејќи ги насокоите и директивите на Европската унија во оваа област, со Законот за изменување и дополнувања на Законот за осигурување ("Службен весник на Република Македонија" бр. 13/2001) усвоен од страна на Собранието на Република Македонија на 13 февруари 2001 година, (почнувајќи од 01.10.2001 година) се отвара можност за формирање на брокерски осигурителни друштва на македонскиот осигурителен пазар.

Согласно со овие измени на Законот, со работите на посредување во осигурувањето можат да се занимаваат само акционерски друштва кои ќе добијат дозвола за работа како осигурителни брокерски друштва од Министерството за финансии (Одделение за Супервизија на осигурувањето). Основачкиот кап-

итал потребен за основање и работа на брокерско друштво изнесува 75.000,00 ЕВРА.

Документацијата потребна за стекнување на дозвола за работа како осигурително брокерско друштво треба да содржи доказ дека членовите на органот на управување на осигурителното брокерско друштво поседуваат соодветно знаење и искуство од областа на осигурувањето и реосигурувањето, како и доказ дека против нив не е во тек стечајна постапка и не се осудувани за кривично дело против имотот или од областа на финансиското работење. Исто така, треба да се достави доказ дека членовите на органот на управување не зависат од друштвата за осигурување преку капитална, управувачка или роднинска поврзаност, како и доказ дека осигурителното брокерско друштво има соодветно осигурително покритие за одговорност за своето работење.

Силната регулација на брокерите, особено во економиите во подем, со брзо растечки и комплексни осигурителни потреби, ќе помогне за заштита на клиентите и ќе ја зголеми довербата во осигурителната индустрија

Согласно одредбите на Законот за осигурување според кои физичките и правните лица на Република Македонија не смеат да се осигуруваат во странство, која одредба ќе важи до 01.01.2006 година, и осигурителните брокерски друштва не смеат да обезбедуваат осигурително покритие во странство, освен во случај

кога осигурувањето на односниот ризик не може да се изврши во Република Македонија.

Осигурителното брокерско друштво за своите услуги наплаќа паричен надоместок во вид на провизија договорена помеѓу клиентот и брокерот. Притоа македонската законска регулатива пропишува стриктна обврска на осигурителното брокерско друштво да го извести клиентот за износот на надоместокот што го наплаќа за извршување на своите услуги.

Со цел заштита на интересите на клиентите и зголемување на довербата во институциите кои работат на осигурителниот пазар, за непочитување на одредбите од законот кои се однесуваат на работењето на осигурителните брокерски друштва се предвидени одредени казни одредби. Така, за лажно тврдење дека делува како независен брокер, ќе се казни осигурителното брокерско друштво со парична казна во износ од 250.000,00 до 300.000,00 денари. За истиот прекршок ќе се казни и генералниот директор и лицата со посебни права и одговорности во осигурителното брокерско друштво.

Во овој контекст, сметаме дека добрата и фер регулација на осигурителната индустрија, а од тука и на осигурителните посредници, претставува една од критичните точки за зголемување на довербата на јавноста во осигурителната индустрија. Истата ќе ги подобри врските меѓу осигурителот, посредникот и клиентот, ќе ја зајакне довербата и заштитата на клиентите, а сето тоа ќе придонесе за поголем развој на осигурителната индустрија во целина.

КАКО СЕ ТРОШАТ СРЕДСТВАТА НА БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

I дел

1. Како се финансира сферата на СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА?

Едно од најболните прашања во Република Македонија е секако прашањето на невработеноста. Процесот на транзиција, а особено спроведувањето на структурните реформи во секторот на претпријатијата резултираше со значителен пораст на бројот на невработените.

Со порастот на невработеноста се зголемува и бројот на корисниците на правата од социјална заштита, односно се зголемува бројот на социјално загрозеното население на кое му е неопходна egzистенцијална помош.

Со Буџетот за 2001 година за обезбедување на социјална заштита и социјална сигурност за граѓаните на Република Македонија се предвидени средства во износ од околу 14,5 милијарди денари (468 милиони ДЕМ), односно финансирањето на сферата на социјална заштита учествува со 24% во структурата на буџетските расходи.

Системот на социјална заштита подразбира преземање мерки заради обезбедување социјална сигурност за невработените лица, пензионерите, лицата неспособни за работа, социјално незгрижените деца, воените инвалиди, цивилните инвалиди од војната, семејствата чиј хранител е на отслужување на воениот рок, бегалците и за сите други граѓани кои се изложени на основните социјални ризици.

ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА СИТЕ ОВИЕ ПРАВА ГРАЃАНИТЕ ТРЕБА ДА СЕ ОБРАТАТ ВО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА.

1.1 ЗА СОЦИЈАЛНО ЗАГРОЗЕНОТО НАСЕЛЕНИЕ, во Буџетот се предвидени средства во износ од 3,2 милијарди денари (103 милиони ДЕМ) кои ќе бидат наменети за обезбедување на следниве социјални бенефиции:

- **постојана парична помош** која се обезбедува за лица неспособни за работа и социјално необезбедени и тоа како основна парична помош на носителот на правото и додаток на другите членови на семејството неспособни за работа (сојузници на помошта). Со овој вид на помош се опфатени околу 5.000 корисници;
- **социјална парична помош** која се обезбедува за лица способни за работа, но социјално необезбедени, односно за лица кои не можат да обезбедат средства за egzистенција. Со овој надоместок се опфатени околу 77.000 семејства;
- **паричен надоместок за помош и нега** со кој се стекнуваат лица на кои им е неопходна туѓа нега (неподвижни лица, слепи, лица заболени од дистрофија, лица со пречки во психичкиот развој итн.). Со овој надоместок се опфатени околу 15.000 корисници;
- **еднократна парична помош** која се обезбедува на лица или семејства кои се нашле во определен социјален ризик, заради претрпени природни непогоди, подолго лекување во здравствени установи итн.; и
- **здравствена заштита** за корисниците на постојана парична помош.

1.2. Системот на социјална заштита, исто така, опфаќа и одредени форми на институционална и вонинституционална заштита на одредени категории на население.

Институционалната заштита го опфаќа **ПРАВОТО НА СМЕСТУВАЊЕ ВО УСТАНОВИ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА** на деца без родители и родителска грижа, стари и изнемоштени лица, хендикепирани лица, деца со воспитно-социјални проблеми (злоставувани и социјално необезбедени) и деца со нарушено поведение, за која намена со Буџетот за 2001 година се предвидени средства во износ од 160 милиони денари (5 милиони ДЕМ).

Во рамките на вонинституционалната заштита преку **ДНЕВНИ ЦЕНТРИ, ДОМ СЕМЕЈСТВА** или други облици, се дава **помош на поединец или семејство за нивно дневно згрижување, домашна нега и помош или сместување во друго семејство.**

ОПШТЕСТВЕНАТА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА се остварува преку **ДЕТСКИОТ ДОДАТОК**, преку згрижување, воспитание и образование на децата од предучилишна возраст и одмор и рекреација на децата до 15 годишна возраст, за која намена во Буџетот се предвидени средства во износ од 1,6 милијарди денари (52 милиони ДЕМ).

1.3. За покривање на ТЕКОВНИОТ ДЕФИЦИТ НА ЗАВОДОТ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ во Буџетот за 2001 година се предвидени средства во износ од 3,4 милијарди денари (110 милиони ДЕМ). Преземајќи дел од товарот на Заводот, државата обезбедува средства за навремена исплата на паричен надомест, придонес за пензиско осигурување и придонес за здравствено осигурување за невработените.

1.4 За редовна исплата на ОБВРСКИТЕ СПРЕМА ПЕНЗИОНЕРИТЕ во Буџетот за 2001 година се предвидени средства во износ од 4,9 милијарди денари (158 милиони ДЕМ), од кои 2,2 милијарди денари се наменети за исплата на разлики по основ на усогласувањето на пензиите за 8%.

КАКО СЕ ТРОШАТ МОИТЕ ПАРИ?

Министерство за Финансии на Република Македонија

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Александар Стојков

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ

Ванчо Каргов
м-р Анита Ангеловска
Александра Накева
Гордана Јанкулоска
Гордана Ивановиќ

"ПРОДУКЦИЈА М"

ДИЗАЈН: DS

Зоран Ризовски - Рижо
Мирослав Милановиќ

ФОТОГРАФИЈА

Кире Галевски

ФОТОЛИТИ

МагнаСкен, Скопје

ПЕЧАТИ

Нико Компани, Скопје

Тираж
500 примероци

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**